Miguel de Unamuno
JURNAL INTIM

Miguel de Unamuno (1864 – 193 filosof, eseist, poet, dramaturg şi prozator spaniol, scrie, între altele, *Sentimentul tragic al vieţii* (1912), *Negura* (1914), *Trei nuvele exemplare* (1920), *Agonia creştinismului* (1925).

Jumal intim, publicat târziu după moartea autorului, este procesul-verbal al crizei religioase din 1897, când, supus unor şocuri existenţiale, Unarnuno, după ani de indiferenţă, vrea să se apropie de catolicism. Jumalul prefigurează tipul religios aparte al creştinului „agonic", luptător cu sine întru credinţă şi străin de dogmatisme şi codificări raţionale. Unamuno va fi sfâşiat mereu de îndoieli şi însetat permanent de perspectiva christică. A visat smerenia şi ascultarea, dar a trăit ca un rebel pătruns de fervori mistice.

„*Omule cuputinăcredinţa*, *de ce te-ai îndoit*? *De ce ne îndoim*? *De ce nu-l recunoaştem pe Jsus adevărat fiu al lui Dumnezeu*? *Am* trece *atunci peste timp fără să ne cufundâm în el*, *ne-am străbate atunci anii ca o nălucă ce pluteşte prea lor şi*, *urmându-ne drumul către cer*, *curentul lumii ni s-arperinda subpicioare*, *şi apele timpului s-ar scurge*, *fiecare zi luându-şi cu sine răutatea sa*". (Miguel de Unamuno)

EDITURA POLIROM
ISBN 973 – 683 – 239 – 2 SGO
Miguel de Unamuno, *Dario intimo* e Heirs of Miguel de Unamuno
© 1999 by POLIROM Co SA laşi, pentru prezenta traducere
Editura POLIROM
Iaşi, P.O. Box 266, 6600
Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, el. 7
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale:
UNAMUNO, MIGUEL DE
Jurnal intim / Miguel de Unamuno;
trad. din lb. spaniolă, note şi cuvânt înainte de Sorin Mărculescu; laşi: Polirom, 1999
300 p., 18 cm – (Ego. Jurnal)
Tit. orig. (spa): *Dario intimo*
ISBN: 973 – 683 – 239 – 2
I. Mărculescu, Sorin (trad.; pref.)
CIP: 860 – 94 Printed in ROMÂNIA
Miguel de Unamuno

Jurnal intim

Traducere din limba spaniolă, note şi cuvânt înainte de Sorin Mărculescu

POLIROM 1999

Cuprins *însemnări despre un creştin agonic*…5

[Jurnal intim]
[Caietul 1] …35
[Caietul 2]… 101
[Caietul 3]… 163
[Caietul 4] …217
[Caietul 5] …275
Note… 281

MIGUEL DE UNAMUNO Y JUGO

(29 IX 1864, Bilbao – 31 XII 1936, Salamanca, „basc prin naştere, castilian prin vocaţie").

Studii universitare şi doctorat în filosofie şi litere la Madrid (1880 – 1884). Profesor de liceu la Bilbao, din 1885. Se căsătoreşte cu Concha Lizárraga (vor avea nouă copii). Profesor de greacă la Universitatea din Salamanca, unde se stabileşte definitiv (1891). Viaţă aparent nespectaculoasă, dar zbuciumată interior de o criză religioasă (1897) şi de permanente interogaţii în aceeaşi direcţie; precursor al existenţialismului religios. Îşi depăşeşte astfel episodul socialist (1892 – 1896), rămânând un „creştin agonic". Rector (1900 – 1914), decan (1920) şi vicerector (1921). Angajare politică, din 1923 adversar violent al dictaturii lui Primo de Rivera. Deportat în insula Fuerteventura (20 ÎI 1924), din iulie autoexil în Franţa (Paris şi Hendaye) până în 1930. Reîntoarcere apoteotică, rector (1931), deputat în Cortés. În acelaşi an moare soţia sa. Rector pe viaţă (1934). Nu colaborează cu republicanii, dar nici cu generalul Franco, deşi îi privise cu simpatie revolta. Arestat la domiciliu de naţionalişti (1936). Moare la masa de lucru, în urma unui stop cardiac. Operă vastă în toate genurile. Eseuri filosofice şi literare: *En torno al casticismo* (1895, 1916), *Vida de bon Quijote y Sancho* (1905), *Mi religion y otros ensayos* (1910), *Del sentimiento tragico de la vida en los hombres y* en los *pueblos* şi *Contra este y aquello* (1912), *La agonfa deleristianismo* (1925), *Como se hace una novela* (1927); romane şi nuvele: *Paz en la guerra* (1897), *Amor y pedagogfa* (1902), *El espejo de la muerte* (1913), *Niebla* (1914), *Abel Sánchez* (1917), *Tres novelas exemplaresy*

un prologo (1920), *La tfa Tula* (1921), *San Manuel Bueno, mânii* (1931); poezie: *Poesfas* (1907), *Rosario de sonetos Ifricos* (1911), *EI Cristo de Velázquez* (1920), *Teresa* (1924), *De Fuerteventura a Paris* (1925), *Cancionero* (din 1928, vast jumal poetic, postum); teatru: *La venda*, *El otro*, *El hermano Juan*, *Sombras de sueño* etc.; memorialistică: *Recuerdos de ninez y mocedad* (1908), *Diario intimo* (1897 – 1902, posturn); traduceri: *Medeea* etc.

Însemnări despre un creştin agonic

Există personalităţi care, în virtutea independenţei lor de spirit, nu-şi află *şi* nu-şi vor afla niciodată locul recunoscut într-un sistem rigid instituţionalizat, indiferent de orientarea acestuia. Sunt personalităţi inclasificabile, care sperie gândirea trândavă sau interesată, zdruncină convingerile comode, şi, drept urmare, neputându-se face abstracţie de ele, sunt împinse în rezervaţii culturale sterilizate, devin obiecte de muzeu cu program redus de vizitare. Miguel de Unamuno e unul dintre aceste spirite excepţionale. José Ortega y Gasset, mezinul generaţiei de la '98 şi atât de diferit de profesorul de la Salamanca, este altul. Şi mă refer anume la ei deoarece destinul lor, mai ales cel postum, devine de la un anumit punct foarte asemănător, în pofâda deosebirilor categorice dintre demersul şi concepţiile lor. Rectitudinea morală şi dragostea îndurerată pentru Spania îi leagă mai presus de orice. Iar exemplaritatea lor vine şi din împrejurarea că amândoi, cu tot decalajul cronologic, au fost, în chip strălucit, reprezentanţi ai acelei explozii de vitalitate intelectuală prin care o Spanie, bolnavă istoric, a încercat să se racordeze la cultura europeană, să iasă din îndelungata izolare în care căzuse timp de peste două secole după vechiul său apogeu imperial/Dar libertatea de manifestare atât a lui Unamuno, cât şi a lui Ortega, în comparaţie cu bună parte din inteligheţia europeană ce a ţinut, în momente de mare cumpănă, cu un termen trist, „să se angajeze", le-a adus un regim de izolare, de carantină intelectuală prelungit până în zilele noastre şi care nu dă semne de suspendare. Cei doi se numără printre acei puţini aleşi care, după cum spunea un personaj al lui Mircea Eliade, alt spirit de aceeaşi anvergură, ameninţat şi el de un tratament asemănător, sunt meniţi să pună „întrebările juste", conservând astfel coerenţa totalităţii unei lumi ce s-ar putea dizolva altminteri în indiferentism şi egalizare interesată. Şi ei pun, trebuie să pună aceste „întrebări juste", asemeni unui Parsifal, spre iritarea şi chiar indignarea, adeseori

vindicativă, a masei intelectualilor conformişti, deranjaţi din comoditatea opţiunilor tranchilizante. Or, atât Unamuno, cât şi Ortega au diagnosticat, fiecare în felul său, nu numai starea de „nevertebrare" şi, eventual, şansele de recuperare a creativităţii Spaniei, dar şi dezastrul prin care ea a trebuit să treacă începând din anii 1920 (urmată fiind, cu mai puţin noroc, de întreaga Europă, într-un paralelism poate nu destul de atent analizat). Amândoi au ieşit la un moment dat din jocul polemic şi politic, refuzând înregimentarea în vreuna din taberele care, din 1936, sau şi confruntat, tragic şi sângeros, în încleştarea războiului civil (sau „incivir, cum spunea Unamuno): amândoi „au plecat", iarăsi fiecare în felul său, Unamuno în moartea a cărei obsesie i-a modelat viaţa şi gândirea, fulgerat la masa de lucru în ultima zi a anului 1936, Ortega într-un exil din care, suspectat de ambele tabere, va reveni definitiv abia în 1946. Din pricina neangajării lor clare, amândoi au fost lipsiţi ulterior de orice suport „publicitar" de durată, au fost în chip scandalos discreditaţi, caricaturizaţi sau izolaţi. (În preajma încetării din viaţă a lui Ortega, vicesecretariatul Educaţiei Populare de la Madrid a trimis o circulară principalelor ziare prin care li se notificau limitele oma-gierii marelui filosof, după moartea sa iminentă, cerându-li-se să elimine, în orice caz, calificativul de «maestru»!) Ca să nu mai vorbim de acuzaţiile stereotipe de reacţionarism, misticism şi „spirit burghez" aduse de criticii comunizanţi lui Unamuno, Dar, spre cinstea lor şi spre norocul nostru, marile personalităţi de care vorbim rămân netulburat singure şi continuă să pună salvatoarele „întrebări juste" despre care vorbea eroul din *Noaptea de Sânziene*.

Lucrurile s-au mai schimbat, desigur, în planul istoriei curente, Spania a intrat cu drepturi depline în Europa, construcţia democratică a conglomeratului de naţiuni înaintează, dar intelectualii din stirpea celor doi, cărora li se pot adăuga oricând şi alţii la fel de exemplari (Eliade, Cioran, Ernst Jünger, Ionesco ş.a.), au rămas şi rămân la fel de singuri, de izolaţi şi de stigmatizaţi. Nu-mi dau seama dacă şi cât a reuşit să se vertebreze Spania, dar ea este pe cale de europenizare definitivă (atâta cât pot fi de definitive lucrurile omeneşti), în schimb Europa – nu ştiu dacă nu cumva mai grav şi mai profund nevertebrată şi ea acum, la începurile ei, decât Spania dintotdeauna – pierde şansa de a fi „hispanizată", cum visa Unamuno după ce se scuturase de himerele socialiste şi raţionaliste ale tinereţii şi-şi asumase condiţia de

„creştin agonic" în care va şi sfârşi. În treacăt fie spus, incapacitatea unei inteligenţii, aparent de cea mai aleasă speţă, de-a preţui spirite de neatârnarea şi măreţia unui Unamuno (incapacitate pe care sunt lesne grefabile şi intoleranţe mult mai periculoase) poate fi dramatic ilustrată de două exemple privind receptarea lui în România interbelică.

Însemnări despre un creştin agonic 9

Pe de o parte, reflecţiile entuziaste şi precise ale lui Eliade (vezi consemnările din *Jurnal* sau atât de viul articol „Creionul lui Unamuno", reluat în volumul *Fragmentarium*, 1939), iar pe de alta – nu mă sfâesc s-o spun – obtuzitatea unui spirit subtil, a unui raţionalist elegant precum Paul Zarifopol (vezi articolul „Filosofii", din *Adevărul literar şi artistic*, 4 iulie 1926): faptul că acesta din urmă preferă „o excursie pe motocicletă" literaturii „spiritualiste", gen în care-l încadrează, şi pripit, şi neîntemeiat, pe Unamuno, nu reprezintă doar eroarea gravă, şi până la un punct scuzabilă, a unui critic grăbit sau prost informat, ci trădează o incapacitate de cuprindere, o suficientă intrinsecă orientării umanist-raţionaliste impaciente şi prea sigure de sine, limitele ei dezolant de înguste. Dacă nu e adevărat, e simptomatic! Încă o dată, marii oameni care asigură în fapt, aici, continuitatea şi coerenta existentei sunt şi vor rămâne singuri. O afirmaţie ca aceea a lui Unamuno, culeasă de Nikos Kazantsakis, cu puţin timp înainte de moartea filosofului, este pe deplin grăitoare: „Nu sunt nici bolşevic, nici fascist, sunt singur". Cuvinte pe care ambele tabere le vor recepta, mai mult sau mai puţin, în spiritul vechiului adagiu leninist: „Cine nu e cu noi e împotriva noastră".

Ce mai pot însemna, aşadar, un Miguel de Unamuno şi opera sa în Spania Europei de azi, adică într-o lume tot mai supusă conformismelor comunitare şi unei corectitudini politice care ameninţă să ajungă, dacă n-a şi făcut-o, până la instituirea delictului de opinie, într-o lume în care mediocritatea pretenţioasă a ideocraţiei birocratice se complace în cultivarea jumătăţilor de adevăruri, în care istoria, cu toate ororile ei, e judecată sau tolerată după jocurile intereselor de mai scurtă sau mai lungă perspectivă? Sunt întrebări pe care mi le stârneşte lupta singulară a unui Unamuno şi-a altora ca el, deşi încerc să fiu optimist împreună cu Juli în Marías, important discipol al lui Ortega şi autor totodată al unei cărţi fundamentale despre Unamuno, care afirma, acum ceva mai mult de un deceniu, că

Unamuno „este începutul prezentului spaniol". Am putea spera, cu alte cuvinte, ca Spania să rămână la fel de inconfundabilă ca întotdeauna, atât în amarul ei eşec istoric descris de atâtea spirite lucide, printre care şi Unamuno însuşi, cât şi în actuala „cuminţire" şi aplatizare comunitară? Formula lui Juli în Marías este plină de frumuseţe paradoxală, dar mi-e teamă că nu are decât o valoare deziderativă. Nu ştiu de câtă forţă lăuntrică va mai dispune, spre a fi în stare să-şi asculte, uimită, comprehensivă şi vitală, marile spirite, o cultură agresată, ca şi atâtea altele, încă şi mai puţin originale, de imensul val de platitudine postşi post-postmodernistă, de câtă libertate va mai mai fi capabilă ea pentru a-şi asuma acţiunea dezertorilor individualişti, a marilor nesupuşi iritanţi şi inclasificabili, fără a se grăbi să le transfere cuvântul în fişiere tematice şi enci-clopedice inerte? Cât oare din tragismul meditaţiilor religioase ale lui Unamuno va mai putea constitui o provocare vie, o invitaţie irezistibilă la interogativitate şi corectă ierarhizare a valorilor? Cât timp va mai reuşi oare Spania să-şi păstreze vitalitatea de precursoare, marele ei atu în nu foarte multe, dar decisive afirmări spirituale? Ce vor mai putea semnifica oare, pe fondul actualei egalizări tehnologice şi politice, strigătele de disperare sau de nădejde ale unor cârcotaşi singuratici care se încăpăţânează să irite cu întrebările lor obraznice lenea certitudinilor comode? De ce primire se va mai putea bucura oare pledoaria pasional panhispanică a unui basc universal precum Unamuno în atmosfera de violenţă, deseori sângeroasă, a separatismelor de tot felul? Şi ce răsunet vor mai avea reflecţia sa filozofică şi teologică de creştin agonic, privirea lui înfiptă până la orbire în pupila neagră a morţii, căutarea unui sens extrem de simplu, dar simfonic, întreprinsă de el, în monodia tanatică administrată de confortul utilitar şi ştiinţific ce afectează până şi structurile bisericeşti? Sigur, asemenea întrebări pun în cauză numeroase idei preferate de către elitelele decizionare ale vremii noastre, dar dreptul de a pune în cauză indiferent ce din lumea sublunară, de a pune întrebări pur şi simplu despre orice şi oricând, drept tot mai ameninţat, paradoxal, de însăşi instalarea tot mai largă a sistemelor democratice (ceea ce poate echivala, ca mecanism de autoapărare, cu o dictatură a democraţiei), este una din lecţiile cele mai preţioase, în Occident, ale operei unui Unamuno, sau ale unui Ortega, sau ale unui Cioran…

Creştin şi spaniol agonic, prins cu alte cuvinte într-o sfâşiere şi o

luptă permanentă şi irezolvabilă pe pământ: asta a fost Unamuno de-a lungul vieţii sale, şi asta va rămâne el şi în postumitate. Şi existenţa lui sfâşiată de conflicte, aşa cum îi stă mărturie opera, ar avea, din propria-i perspectivă, mai multă realitate chiar şi decât realitatea lui calendaristică şi istorică, chiar şi decât biografia personajului numit don Miguel de Unamuno y Jugo. Şi tocmai asta e ceea ce-l face greu de acceptat, dar şi mai greu de recuzat sau de redus la tăcere.

Împărăţia lui Dumnezeu nu e din lumea aceasta, dar în lumea asta trebuie să trăim agonic pentru a accede la cealaltă. Aş vrea să cred că Spania lui Unamuno, oricât de nivelată şi devirilizată de către o Europă care încearcă să se vertebreze printr-o complicată însumare de amnezii, nu poate dispărea, acea Spanie care i-a fost „mamă şi fiică", acea Spanie care ar fi putut „hispaniza" Europa, învăţând-o să fie „neliniştită şi râvnitoare" (*inquietay anhelante*), şi al cărei cetăţean s-ar fi dorit până şi un apatrid prin vocaţie precum Cioran… Speranţa ca umbră a trecutului, cum se spune undeva în *Agonia creştinismului*. Timpul e schimbător, deci nu este adevăr, dar când timpul nu mai este schimbător, el devine moarte. Şi între o extremă şi alta, calea, adevărul şi viaţa.

Care a fost calea lui Unamuno? O cale agonică în sensul etimologic al cuvântului, o luptă continuă între agnosticism sau incredulitate şi credinţă. Trebuie spus de la început că, în viziunea lui Unamuno, Dumnezeu se refuză oricărei demonstraţii de existentă raţionale, El se manifestă mai degrabă în năzuinţa fierbinte ca Dumnezeu să existe pe care o trăieşte – sau ar trebui s-o trăiască – omul credincios, Dumnezeu este oarecum „născut" de către cel ce „agonizează" întru credinţă, El este „produs" de acel *anhelo* deznădăjduit. Spania însăşi şi, cu atât mai mult, Europa lui Unamuno, mai cu seamă cea pe care o cunoscuse în timpul exilului său francez (1924 – 1930) se zbăteau între agnosticim sau ateism şi un creştinism raţionalizat şi improductiv. Se înălţa la orizont şi umbra tot mai ameninţătoare a unei noi „religii" – bolşevismul –, operă, după Unamuno, a unui evreu „saducheu", Karl Marx, şi a unui creştin, Dostoievski, autor el însuşi, al unei „evanghelii" (*Fraţii Karamazov*), ceea ce situa creştinismul într-o poziţie contradictorie – agonică, după Unamuno – şi mai accentuată; coliziunea lor catastrofală avea să se producă, în Occident, cu deznodământul cunoscut şi salvator pentru Europa, chiar pe tărâmul Spaniei, dar sub semnul complicităţii, în

favoarea bolşevismului, a unui mare număr de intelectuali europeni masificaţi. Unamuno nu avea să asiste însă la desfăşurarea de oroare şi sânge. Avea să moară, cum aminteam mai sus, la 31 decembrie 1936.

Întreaga operă a lui Unamuno „este cufundată – spune Juli în Marías – într-o atmosferă religioasă, la el orice temă sfârşeşte prin a-şi vădi rădăcinile religioase sau prin a culmina într-o supremă referire la Dumnezeu. Şi în fond nimic nu avea cum să prezinte interes pentru el dacă nu putea fi redus, într-un fel sau altul, la preocuparea sa permanentă". Se născuse (29 septembrie 1864) şi-şi petrecuse copilăria în oraşul natal, Bilbao, într-o familie de basci catolici („a fi basc – avea să spună el – înseamnă a fi m şi mai mare măsură spaniol"), marcat de evlavie şi emoţie religioasă, până acolo, încât, în adolescenţă, vrând să se definească, recurge în două rânduri, cu toată emoţia şi solemnitatea, la „bibliomancie", confirmându-şi o vocaţie de apostolat ce nu avea să-l părăsească niciodată („Preocuparea mea a fost, este şi va fi ca aceia care mă citesc să gândească şi să mediteze asupra lucrurilor fundamentale… am căutat mereu să agit, mult mai mult decât să instruiesc"). În timpul studiilor universitare de la Madrid (1880 – 1884), Unamuno îşi pierde credinţa sub influenţa orientărilor pozitiviste, panteiste şi agnostice. Reîntors la Bilbao, îşi compensează pierderea credinţei catolice printr-o apropiere de socialismul militant, în acei ani când acesta nu se divizase încă în cele două direcţii inseparabile practic prin originea lor comună, comunismul şi fascismul său, mai apoi, nazismul. Unamuno susţinea lupta în favoarea drepturilor proletariatului şi a unei societăţi fără clase, propunându-şi să creadă într-un progres ştiinţific şi tehnic indefinit şi în temeiurile raţionaliste ale existentei.

Traversează ulterior o perioadă de incertitudine profesională, se prezintă la diverse concursuri universitare, izbutind în cele din urmă să câştige postul de profesor de greacă

Sorin Mărculescu la Universitatea din Salamanca, oraş cu care va ajunge să se identifice şi de unde îşi va asimila ca nimeni altul spiritul cel mai pur al Castiliei. A continuat să fie un sceptic declarat (în ambele sensuri ale cuvântului, inclusiv acela de adept al *skepsis-ei* ca „proces de raţionalizare a ceea ce nu este evident", *Agonia*… cap. IX), marcat fiind de Hegel, Spencer şi chiar de accente materialiste directe, a luptat pentru deschiderea Spaniei către Europa, împotriva acelui „neaoşism" spaniol (*casticismo*) care se opunea oricărei încercări de modernizare

şi europenizare. Aşa cum decisese încă de la paisprezece ani, se căsătoreşte, în 1891, cu Concha Lizárraga, o femeie extrem de credincioasă, şi acceptă doar inerţial, dintr-un pur conformism, spovedania şi cuminecarea impuse de nuntă. În 1897, trece printr-o profundă criză religioasă, simte din nou chemarea divină, dar tot în felul său contradictoriu şi vehement. O noapte de groază, provocată de o criză cardiacă, alături de soţia sa care, într-un fel de ipostază marianică, îl ajută să depăşească impasul, mângâindu-l şi încurajându-l cu apelativul „hijo mi-o" („fiul meu"), şi, mai apoi, naşterea celui de-al treilea copil, hidrocefal, care-i moare înainte de împlinirea vârstei de şapte ani, îl pun faţă-n faţă cu temele ce-i vor obseda de aici încolo viaţa şi opera: moartea, groaza de extincţie, voinţa supravieţuirii în trup, a perpetuării paterne, lipsa de sens a unui univers sortit dispariţiei entropice (avea să menţioneze *entropia* în *Sentimentul tragic al vieţii*), inanitatea memoriei istorice şi umaniste. Încearcă atunci, el, spirit prin excelenţă dilematic şi egotist, să se întoarcă la catolicism, la cuminţenia credinţei simple şi la ascultarea necondiţionată, supunându-se nu Dumnezeului raţional şi metafizic al filo-zofâlor, ci Dumnezeului viu „care sălăşluieşte în noi, şi care ni se revelează prin acte de milostenie, iar nu prin ideaţii deşarte ale trufiei". Zguduit de regăsirea credinţei, se retrage o vreme alături de confesorul său, într-un loc de meditaţie din Alcalá de Henares, şi-şi revizuieşte în noua lumină vechile convingeri: respinge definitiv ştiinţa ca succedaneu al religiei, pune sub acuzare spiritul modern, denunţă limitele şi minciunile pozitivismului, se dezice categoric de socialismul marxist, păstrând din perioada sa militantă doar grija faţă de cei umili şi neajutoraţi, ca şi dorinţa de acţiune anonimă în favoarea lor, dar exclusiv pe coordonate evanghelice, fără a cădea în cursa „creştinismului social" care şi astăzi, în vremea noastră, erodează şi riscă să suplanteze misiunea transcendentă a Bisericilor. Şi, în plus, refuză mai vechiul ideal al „europenizării" Spaniei, optând, după cum am mai spus, pentru o „hispanizare a Europei", adică pentru încercarea de a inocula în spiritualitatea Occidentului, în organismul clorotic al unei Europe decadente sau, cum am putea spune azi, nefăcând decât să confirmăm analizele lui Unamuno, în trupul unei civilizaţii „consumiste", tot ce avea mai curat şi mai puternic creştinismul spaniol, fără nicio urmă de conservatorism sau integrism, prin singura metodă pe care o recunoaşte şi o acceptă, „cea a pasiunii" („Sobre la

europeización", 1906).

Or, documentul cardinal ce rezumă această etapă de „smerire" în „agonia religioasă" a lui Unamuno (octombrie 1897 – 15 ianuarie 1902) îl reprezintă cele cinci caiete, de dimensiuni inegale, publicate mult timp după moartea autorului, abia începând din 1957, de către A. Zubizarreta. Acest *Jurnal intim* concentrează toate nuanţele frământărilor religioase ale lui Unamuno, aceleaşi în fapt din copilărie şi până la sfârşitul vieţii, dar cu accent, în aceste pagini, mai cu seamă pe valorile pur catolice, pe care ulterior le va contesta parţial sau şi le va revizui, precizându-şi poziţiile, în două cărţi extrem de influente: *Del sentimiento tragico de la vida* (1912) şi la *agonia del cristianismo* (1925), pentru a nu mai vorbi şi de răscolitorul poem de ample dimensiuni *însemnări despre un creştin agonic* 19

El *Cristo de Velázquez* (1920) sau de ultimul său roman, naraţie despre „sentimentul tragic al existenţei cotidiene", *San Manuel Bueno*, *mânii* (1933).

Să spunem de la bun început că, în cazul lui Unamuno, nu se poate vorbi de o „convertire" propriu-zisă, ci de un aproape neîntre-rupt proces de clarificare şi autodefinire spirituală, al cărui apogeu se situează în 1897, în sensul unei permanente apropieri şi retracţii deşi de la valorile creştine esenţiale şi rituale, într-o continuă mişcare de „heterodoxie ortodoxă" adeseori derutantă. „Somaţia divină" în cazul lui Unamuno e mai degrabă strigăt continuu al unui Dumnezeu personal profund metabolizat, invocat în calitatea sa supremă de garant împotriva dispariţiei şi nonsensului universal. Căci Unamuno nu conteneşte să repete că singurele probleme vrednice de interes sunt moartea şi viaţa de dincolo: „Nu există decât o problemă supremă, morală şi practică, cea a vieţii de dincolo de mormânt. Dacă există neantul, lumea pe care ţi-o imaginezi că-ţi supravieţuieşte nu este decât o închipuire a ta care va muri odată cu tine". Ca să-i înţelegem mai bine poziţia este suficient să-i comparăm „agonia creştină" cu felul în care a răspuns aceleiaşi somaţii divine filozoful Manuel García Morente: după o viaţă de o absolută indiferenţă în materie de religie (uitase până şi „Tatăl nostru"), îşi modifică radical şi fără nicio ezitare ulterioară întreaga existenţă în fulguraţia unei viziuni christice nocturne survenite în singurătatea totală a unei nopţi pariziene (29/30 aprilie 1937); García Morente a devenit după câţiva ani preot şi s-a dăruit inechivoc Bisericii. Un caz intermediar ar fi cel al

lui Paul Claudel, cu iluminaţia sa, nu lipsită de teatralitatea de care se ferea Unamuno, din ziua Crăciunului 1886, în catedrala Notredame, urmată de vreo patru ani de frământări şi ezitări, până când se supune definitiv disciplinei Bisericii. Nu, Unamuno nu a cunoscut, nu a avut parte de asemenea convertiri, groaza lui de nimic, de *nada*, voinţa lui de perpetuare carnală (a avut nouă copii), disperata lui nevoie de paternitate care-şi cere transfigurarea îl fac *să vrea* să creadă („Comportă-te ca şi cum ai crede şi vei sfârşi prin a crede"), a vrea să-şi caute transformarea; preocupat însă, după cum se vede şi din *Jurna*l de reacţia celorlalţi, va urmări să evite cu orice preţ „comedia convertirii", va lupta împotriva ispitei de a şti cum îi este comentată reorientarea spre Biserică în anturajul său academic deloc binevoitor. Unamuno îşi asumă cu deplină sinceritate locul evanghelic: „Cred, Doamne, ajută necredinţei mele". Şi ceea ce consemnează în *însemnări despre un creştin agonic* 21

acest *Jurnal intim* nu e decât, aşa cum va spune în *Agonia creştinismului*, „agonia mea, lupta mea pentru creştinism, agonia creştinismului în mine, moartea şi învierea sa de fiecare clipă în viaţa mea intimă".

Excluzând raţiunea din armătura demon-strativă a existenţei lui Dumnezeu, el se apropie de percepţia misticilor sau a credincioşilor simpli din popor. De foarte multe ori se roagă de altfel pentru simplitate, pentru ascultare, pentru supunere, dar într-o stare de permanentă nelinişte şi dubiu înăbuşit patetic: „Simplitate, Doamne, simplitate. Şi ca să ajungi să simţi aidoma celor simpli, trebuie să te rogi ca ei şi cu ei, să crezi cu ei". Irevocabilitatea morţii, refuzul visceral al extincţiei, inacceptarea unei lumi menite pieirii îl menţin într-o continuă alertă: „Credinţa în nemurire este iraţională", avea să noteze el în *Sentimentul tragic al vieţii*. Zadarnice sunt eforturile raţiunii: „Raţionalizarea credinţei. Am vrut să mă fac stăpânul, şi nu robul ei, şi astfel am ajuns la robie în loc să ajung la libertatea întru Cristos", întrucât logica „obişnuieşte a fi altă formă a sclaviei în raport cu lumea, obişnuieşte să fie acea sclavie idealizată".

Moartea, crede Unamuno, confruntarea cu ea, este tema dominantă a omului, ea îi determină comportamentele cele mai adânci.

(Peste nu foarte mulţi ani, Blaga avea să dezvolte şi el, pe o direcţie metaforică, aceeaşi idee, spunând într-o reflecţie că pe om l-a creat nu altceva decât „fiorul morţii": „Floarea-soarelui şi-a câştigat

forma privind soarele; omul a ajuns să fie ceea ce e – privind moartea.”) Dar trebuie să credem tocmai pentru că totul pare sau este absurd şi ilogic, reia Unamuno vechiul adagiu al lui Tertullian. Începând cu puntea dintre aici şi dincolo, cu Biserica, trup al lui Cristos: „Sfidând simpla raţiune discursivă, viaţa Bisericii străbate epocile, şi absurdul trăieşte şi se menţine la suprafaţă şi, mai mult, însufleţeşte vieţile celor umili”. Şi la fel dacă avem în vedere trupul biologic, ca adăpost vremelnic al unei esenţe pe care ne-o visăm nepieritoare: „Ce se-alege de mine, nu de materia mea? Dacă eu dispar cu totul, dacă îmi dispare conştiinţa personală, odată cu ea pentru mine dispare lumea. Dacă eul meu nu e decât un fenomen pasager, un fenomen pasager este şi lumea în care trăiesc”.

Meditaţia agonică în faţa morţii nu e, la Unamuno, nu trebuie să fie rezultatul unui efort intelectual, dar, din nefericire, ea nu este, aşa cum şi-ar fi dorit-o, niciun dar al harului, ci, în parte, doar rezultatul unui prea-plin de vitalitate care îşi cere supravieţuirea; cum sugeram, paternitatea, reproducerea în

trup, perpetuarea cărnii ca vas al sufletului îl obsedează, şi „dacă nu există altă viaţă, credinţa creştină e zadarnică şi zadarnică toată lucrarea ei; dacă nu există altă viaţă şi dacă spiritul creştin nu e decât pentru aceasta, noi, creştinii, suntem oamenii cei mai de plâns”. Dacă dorinţa aprinsă de a crede poate crea credinţa, năzuinta şi efortul omului întru credinţă de-a lungul atâtor secole, chiar muritor fiind prin esenţa şi natura sa, i-ar fi şi putut „crea o altă viaţă”. De aici şi numeroasele accente heterodoxe, dar cu atât mai patetice, de a vedea relaţia om-Dumnezeu ca pe o dublă relaţie de paternitate: Dumnezeu e Tatăl nostru, dar şi omul este cumva tatăl lui Dumnezeu, precum în enigmatica definire a lui Iisus Cristos ca Fiul Omului, preluată de Unamuno în toată dramatica ei literalitate. În perspectiva morţii şi a Împărăţiei lui Dumnezeu, el priveşte şi ultima clipă a omului, fascinat fiind de mântuirea tâlharului celui bun, care, după o viaţă ticăloasă, s-a lăsat pătruns de nădejdea luminii supreme şi s-a mântuit, fiind singurul caz de salvare atestat de însuşi Iisus Cristos, în opoziţie cu Iuda, care, în pofâda unei vieţi de apostol, a sfârşit în păcatul de neiertat al deznădejdii absolute. Strădaniile omului trebuie îndrumate spre nemurire, existenţa acestuia în istorie nu reprezintă decât o iluzie lamentabilă, progresul însuşi devine de-a dreptul pernicios dacă nu e

folosit ca instrument de salvare a sufletelor, cu atât mai mult cu cât, oricum, „progresul este progresul tradiţiei". Şi într-adevăr, la data când îşi scria aceste veritabile exerciţii spirituale, primele semne ale primejdiilor tot mai evidente azi se şi arătaseră, analiza lui Unamuno fiind implacabilă: „Să munceşti! Şi la ce bun? Să munceşti ca să munceşti şi mai mult? Să produci ca să consumi şi să consumi ca să produci, în cercul vicios al măgarilor [înhămaţi la roţile cu teici, n. /îi? Dacă neamul omenesc e o simplă serie de oameni fără o substanţă comună permanentă, dacă nu există o comuniune între vii şi morţi, iar aceştia nu trăiesc decât în memoria celor dintâi, la ce bun progresul?" Sau: „Să trăieşti pentru istorie! Cu cât mai simplu şi mai sănătos este să trăieşti pentru veşnicie!"

A trăi pentru veşnicie, cu orice preţ, poate chiar cu preţul ca veşnicia să nu existe, dar a ajunge să crezi că ea există înseamnă a o instaura, a o face să existe. Spinul îndoielii nu-l va părăsi niciodată pe Unamuno, după cum şi tendinţele libertare sau vag anarhiste care l-au ispitit în tinereţe continuă să pulseze de-a lungul întregii sale opere, complicând nevoia de simplitate şi smerenie la picioarele autorităţii divine. La drept vorbind, ele sunt *însemnări despre un creştin agonic* 25

complementare în personalitatea sa agonică. Unamuno a fost şi a rămas adversarul „legii exterioare", al „literei care ucide", şi şi-a respectat mereu decizia „de a trăi potrivit spiritului şi dreptăţii", s-a pronunţat statornic împotriva tuturor formelor exterioare şi împotriva lanţurilor pe care se construiesc iluziile terestre şi istorice. Dacă dubiul privitor la realitatea de dincolo poate fi legitim, investiţia de certitudine în butaforiile omeneşti pretins durabile, în acele suro-gate de eternitate, trebuie demolată. Îndoiala e măcar productivă, lasă loc unicului lucru pentru care merită să trăieşti şi să mori, nădejdea în împărăţia care nu e din lumea aceasta, pe când siguranţa în privinţa constructelor omeneşti nu e decât trapa care ascunde un vid absolut, instanţa de amăgire continuă şi pernicioasă, bazată pe uitare şi rememorare parţială şi interesată, în absenţa validării sale de către o instanţă supremă. „Făptuieşte ca şi cum ai crede şi vei sfârşi prin a crede pentru a făptui". Or, dacă trăieşti „ca şi cum" ai crede, consecvenţa îţi impune să respingi tot ceea ce îşi arogă pe alte temeiuri eternitate şi justificare ontologică fără măcar umbra unei dubitaţii. De aceea Unamuno a respins categoric îndoielnicele valori ale unei lunii decreştinate care se substituie, într-un lung spectacol iluzionist,

valorilor, respinse sau vidate de sens, ale unei lumi de dincolo. El respinge astfel „profesoratul", „literatismul", „religiozismul" (păstrez şi în româneşte formele proprii autorului), în fine, „arta pentru artă": „Arta pentru artă! E totuna cu a spune viaţa pentru viaţă. Nu, viaţa pentru moarte, viaţa pentru viaţa veşnică; şi arta pentru arta eternă, pentru religie". Se află implicate aici, într-un mod tranşant, cele două planuri între care se desfăşoară existenţa şi meditaţia agonică a lui Unamuno: absolutul posibil şi relativul cert. În cazul acesta nu e vorba atât de un pariu (îi repugna probabilismul iezuitic, din care descindea, după el, şi pariul pascalian), cât de o comparaţie între două niveluri onto» logice ierarhizate descendent, unul întemeiat pe aspiraţia de a nu muri în absolut, şi altul pe ispita de a supravieţui în relativ, unul legiferat de o acţiune unicauzală iradiind dintr-un singur centru („Fiecare fenomen este rezultatul întregii vieţi a universului, efect al Cauzei unice"), altul policentrat într-o reţea de aparenţe care-şi dau singure legile; unul structurat de un imobilism profund auto-generator, altul dispersat într-o multiplicitate de dinamisme superficiale autodevoratoare, concluzia lui Unamuno fiind că doar „în imobilitatea credinţei şi a harului se află eternitatea vieţii". Cum nu a avut nicio

vocaţie monahală (îi şi mulţumeşte lui Dumnezeu că nu l-a încercat în această direcţie), se resemnează la rolul de scriitor, hotărât să supună însă transcendentului esteticul: „Va trebui să cultiv viaţa activă a scriitorului, să fac din condei o armă de luptă pentru Cristos". Nu acceptă simulacrul de eternizare în care se complac oamenii istoriei, maimuţărirea unui tribunal suprem: „În visul lumii totul e un bâlci de laude reciproce, conferire a gloriei pentru a primi gloria şi-a-l proclama nemuritor pe cutare sau cutare ins". Iată, cred, coordonatele corecte în care trebuie înţeleasă pledoaria vehementă a lui Unamuno împotriva artei pentru artă. Numai admiţând „deşertăciunea deşertăciunilor şi totul e deşertăciune" ajunge înţelepciunea omenească la Dumnezeu, „şi slava lui se revelează ţâşnind din dezolarea neantului. Nouă creaţie, sublimă creaţie! E creaţia credinţei. Căci aşa

? > *y* cum raţiunea combină şi analizează. credinţa creează". Aşa se ajunge la „plenitudinea plenitudinilor şi totul e plenitudine".

O încercare de a pătrunde în corpul plenitudinii sunt şi aceste

pagini de *Jurnal*, din a căror bogăţie nu am făcut decât să selectăm câteva motive mai pregnante. Las cititorului plăcerea de a descoperi admirabilele meditaţii în marginea textelor evanghelice, reflecţiile despre unele teme asupra cărora scriitorul nu

Sorin Mărculescu se mai concentrase până atunci (de exemplu, problema păcatului), paginile de autoanaliză sau observaţiile despre sacramente şi cultul liturgic. Ai, pe de-o parte, impresia că Unamuno şi-a găsit liniştea, dar simţi, pe de altă parte, şi zvâcnetul insidios al îndoielii în care va recădea mai apoi şi care-l va însoţi tot restul vieţii. Unamuno nu va izbuti să atingă starea de credinţă a sufletului simplu către care aspira, el va rămâne acelaşi creştin dilematic pe care l-am întrezărit pe parcursul acestor însemnări, dar – împrejurare esenţială – el nu va mai recădea niciodată în starea de indiferentă sau de suficientă raţionalistă din *7 y* tinereţe. Va rămâne, dacă pot spune aşa, un „psihomah" permanent, în planul credinţei, al teologiei, al filozofiei, al politicii şi al istoriei. Va muri la masa de lucru, aşa cum cel mai tulburător erou al său, Sfântul Manuel cel Bun, martirul fără de prihană şi inapt de credinţă, a vrut? în misiunea sa agonică de preot, să moară la altar, în faţa turmei de credincioşi pe care-i îndrumase fără nicio şovăire, şi, în definitiv, şi ca Don Quijote, pe care, vorbind despre Unamuno, ar fi cu neputinţă să nu-l amintim, aşa cum în primul rând el însuşi nu pregeta să-l invoce la fiecare pas. Îi găsim de altfel un întreg program de viaţă într-o mişcătoare pagină introspectivă care ne duce nemijlocit spre celelalte scrieri *însemnări despre un creştin agonic* 29

majore, până la El *Cristo de Velázquez* şi *San Manuel Bueno*, *mânii*: „Ce-nseamnă să vreau ca totul să se împlinească între Dumnezeu şi mine şi să aştept semne sau ca el să-şi săvârşească neapărat toată lucrarea? Ce-nseamnă să nu vreau a mă lăsa în seama nici unui om? Mă gândesc necontenit la smerenie şi nu-mi vine să mă smeresc în faţa altui om şi refuz orice intermediar. Nu va mai fi momentul să credem atunci când Iisus va coborî în toată slava lui ca să ne judece, trebuie să credem în el câtă vreme este om. Mulţi cred în divinitatea lui Cristos, fără a avea prezentă umanitatea lui, aşa încât ei nu cred în Dumnezeul-Om; mulţi cred în Cristosul ideal, cel care pluteşte într-o anumită nebulozitate mistică, cel pe care şi-l făuresc în regiunile gândirii pure, dar nu în Cristosul omenesc care ni se înfăţişează în Biserica sa, îmbrăcat în tot omenescul ritualului, al liturghiei, al sacerdoţiului. Euharistia este forma acestui Cristos

înomenit, este marele scandal al idealiştilor, marea contradicţie a trufaşilor, piatra de încercare a umilinţei".

Să poţi muri agonic, dar cu speranţa nealterată.

Textul acestui *Diario intimo* este la fel de dificil ca şi celelalte scrieri ale lui Unamuno, prin nervozitatea notaţiei sau prin breviloc-venţa argumentării. Am încercat să transpun cât mai exact sincopele, ezitările, figurile îndrăzneţe ş.a., caracteristice nu numai acestor pagini nedestinate publicării, dar şi întregii opere a lui Unamuno, comentariu perpetuu, contradictoriu şi obsesiv, al câtorva teme fundamentale.

Numeroasele citate în limbi străine (mai ales latineşti, greceşti, dar şi franţuzeşti şi chiar ebraice) le-am reprodus numai în traducere, distingându-le de cele în spaniolă prin caractere cursive. Am apelat la sursele menţionate în note şi cărora la adaug aici Biblia Sfântului Sinod, Bucureşti, 1975, şi Sfântul Augustin, *Confesiuni*, traducere de Gh. I. Şerban, Humanitas, 1998. Ţinând seama de împrejurarea fericită că numeroase opere importante ale lui Unamuno îi sunt accesibile cititorului român în traduceri însoţite, mai toate, de un aparat critic suficient, notele la acest *Jurnal* le-am conceput cât mai concise cu putinţă.

Sorin Mărculescu

[JURNAL INTIM]

[Caietul 1]

Dă mai puţină importanţă oricărei înţelepciuni pământeşti şi oricărei plăceri de sine a omului şi a ta însuti.

Misterul libertăţii e misterul însuşi al conştiinţei reflexe şi al raţiunii. Omul este conştiinţa naturii şi adevărata-i libertate constă în aspiraţia sa către har. Liber e cine poate să primească harul divin şi să se mântuiască printr-însul.

Trebuie să căutăm adevărul şi nu raţiunea lucrurilor, iar adevărul se caută cu smerenia.

Aflându-mă la Munitibar când cu necazul legat de naşterea Ceferinei1, am ieşit în drum şi nu mi-a dat altceva prin gând decât să mă rog. În acel moment critic nu-mi erau de niciun folos doctrinele mele deşarte şi din adâncul inimii ruga mi-a ţâşnit ca o mărturie a adevărului Dumnezeului Tată care ne aude rugăminţile. Şi nu mi-am înţeles propria mea mărturie, urechile fiindu-mi astupate la glasul ce vorbea în mine. Izuri din trecut, resurecţie automată a unui fond

străvechi… căutam mii de explicaţii raţionale în subtilităţile psihologiei şi nu voiam să văd adevărul care, sub imboldul evlaviei, se dezvăluise în mine. Fiindcă atunci mă rugam pentru aproapele, singur, în faţa Ta, fără nicio umbră de glorie deşartă sau de auto-complezenţă, fără ceea ce se numeşte altruism şi este comedie şi minciună.

Leopardi, Amiel, Obermann2…

Confuzie.

Rupere a cojilor şi revărsare a conţinuturilor. Pe atunci nu-nţelegeam că acea coajă era cea a păcatului, cea a orgoliului

Jurnal intim 39

mai ales, şi că doar smerenia dezgoleşte sufletul. Nu înţelegeam nici că acea confuzie este mila creştină. Fiecare om, întors la sine, să se roage pentru toţi, şi toţi, uniţi într-o rugăciune comună, vor face un singur spirit. A muri întru Cristos înseamnă a te confunda cu ceilalţi şi-a ajunge la contactul dintre un suflet şi alt suflet. Şi tot ce se spune despre supraom în supranatură ce-i altceva decât o viziune a slavei, a fericitului în împărăţia harului veşnic? A se naturaliza înseamnă în cazul omului a deveni simplu şi creştin, iar a umaniza natura înseamnă a-l descoperi în ea pe Creator şi a face din ea cântare vie Lui. Şi glasul lucrurilor, cântarea aceea tăcută nu e altceva decât imnul cu care cerurile şi pământul istorisesc slava lui Dumnezeu.

Cu raţiunea căutam un Dumnezeu raţional, care, fiind idee pură, se tot destrăma, şi ajungeam astfel la Dumnezeul-Neant la care duce panteismul şi la un pur fenomenism, rădăcină a oricărui sentiment al vidului. Nu-l simţeam pe Dumnezeul viu, care sălăşluieşte în noi şi care ni se revelează prin acte de milostenie, iar nu prin ideaţii deşarte ale trufiei. Până când a bătut la inima mea şi m-a cufundat în nelinişti de moarte.

Cunoaşte-te pe tine însuţi.

„… Dar dacă ei aud de la Tine ceva despre ei înşişi, nu vor putea să spună: «Domnul minte». Căci ce altceva înseamnă să audă despre ei de la Tine, decât să se cunoască pe ei înşişi?”

Sf. Augustin, *Confesiuni*, X, 3.

Mă oprisem la acea propoziţie a lui Spinoza care spune că omul liber în toate se gândeşte mai puţin la moarte, viaţa lui fiind o meditaţie asupra vieţii înseşi, nu asupra morţii.

Şi nu înţelesesem că spre a putea deveni om liber în spirit şi în adevăr, e nevoie să te faci rob şi, făcându-te rob, să aştepţi de la

Domnul libertatea care să ne îngăduiască a trăi meditând asupra Vieţii înseşi, asupra lui Cristos Iisus.

Jurnal intim 41

Cine doreşte tot ce se întâmplă obţine să se întâmple tot ce doreşte. Atotputernicie omenească prin resemnare. Dar nu înţelegeam că la această resemnare ajungi numai prin har, prin credinţă şi milă.

Mult timp am avut în biroul meu două desene, un portret al lui Spencer şi altul al lui Homer, făcut de mine, în partea de jos a căruia copiasem acele versuri din *Odiseea* lui care spun ca „zeii urzesc şi săvârşesc nimicirea oamenilor, pentru ca viitorimea să aibă ce cânta". Chintesentă a vanului spirit păgân, a estetismului steril, care ucide orice substanţă spirituală şi orice frumuseţe.

Deseori am scris despre deosebirea dintre raţiune şi adevăr, fără s-o înţeleg bine. Aici jos, în disputele cărora ne-a lăsat pradă Dumnezeu, reuşim să avem dreptate, dar adevărul e statornicia şi pacea.

Aşa cum Dumnezeu a pus plăcerea în procreaţie şi nutriţie, ca să facem de bunăvoie ceea ce din datorie n-am face, a pus desfătarea întru gloria deşartă în lucrările artei şi ale ştiinţei, ca să le ducem la bun sfârşit. Dar aşa cum desfătarea carnală, concupiscenţa este cauza morţii multora, tot aşa şi această desfătare spirituală este cauză a morţii, când se alimentează din trufia spiritului. Fericit cine creşte copii, cu ochii ţintă la slava şi slujirea lui Dumnezeu, şi fericit cine-şi răspândeşte gândurile întru slava Domnului şi binele aproapelui!

Prin smerenie atingi înţelepciunea celor simpli, şi anume ştiinţa de a trăi în pace cu ei înşişi şi cu lumea, în pacea Domnului, bizuindu-te pe adevăr, şi nu pe raţiune.

Intru în credinţă cu trufia anilor visului meu, şi totul, şi totul ajunge să fie pentru mine urzire în ea de glorii deşarte, făcând astfel ca Dumnezeu să-mi slujească mie.

Jurnal intim 43

Iar nu eu să-i slujesc Lui. Mă gândeam la convertiţii celebri şi la vanităţile unui catolicism de faţadă. Îi cer lui Dumnezeu să mă despoaie de mine însumi.

Aş vrea să nu fac din adevăr raţiune, din adevărul inefabil raţiune supusă unor figuri logice, şi să nu discut, ci să cer, Doamne, să se sfânţească numele Tău, nu cu vorbe deşarte, ci cu fapte şi cuvinte care să fie fapte, cuvinte de milostenie.

Trist lucru e să te laşi adormit de glasuri ce vor amuţi pentru urechile noastre când acestea ne vor deveni surde pentru totdeauna.

„Somn”. Să cauţi refugiu în somn, în moartea cea rea.

Când Jiménez3 mi-a scris să am grijă de-a nu conteni să număr boabele de mătănii, i-am răspuns că nu mă paşte primejdia asta pentru că rupsesem capul panglicii.

Niciodată n-am putut fi sectar, totdeauna am combătut orice fel de dogmatism, invocând libertatea, dar în realitate din trufie, ca să nu mă aşez în linie, să nu recunosc vreun superior şi să nu mă disciplinez. Vreau să ascult, să trăiesc şi să mor în armata celor umili, unindu-mi rugăciunile cu ale lor, cu sfânta libertate a celui ascultător.

L-am ispitit pe Domnul cerându-i o minune, un miracol evident, cu ochii închişi la miracolul viu al universului şi la miracolul schimbării mele.

Tatăl nostru. Tată; iată ideea vie a creştinismului. Dumnezeu este Tată, este dragoste. Şi este Tatăl nostru, nu al meu. „Ah, Doamne *al meu*!”

>

Jurnal intim 45

Sfinţească-se numele tău. Să nu se audă alte laude decât despre Tine, şi la Tine să se refere totul, căci aşa va fi pace şi va muri trufia.

Vie împărăţia ta, să vină ea la noi, nu să mergem noi la ea. Fără harul tău nu putem ajunge la împărăţia vieţii veşnice, şi ce e oare harul decât faptul că Tu ne duci către acea împărăţie? Cuvântul s-a coborât, s-a întrupat în Maria şi s-a făcut om, ca să ne aducă împărăţia vieţii veşnice. Nu omenirea s-a dus la Cuvânt, nu omul s-a ridicat la Dumnezeu, ci datorită aspiraţiei lui către El, El a coborât. Vie la noi, nu la mine.

Facă-se voia ta, *precum în cer*, *aşa şi pe pământ*. Formulă supremă a resemnării şi a păcii. Aşa şi pe pământ, aşa şi în împărăţia realităţii, ca şi în cer, în împărăţia idealului.

Pâinea noastră, *cea de toate zilele*, *dă-ne-o nouă astăzi*. Astăzi, doar astăzi, cine e stăpân pe ziua de mâine? „Nu vă îngrijoraţi de ziua de mâine, pentru ceea ce veţi mânca sau veţi bea etc”. Să trăim ca şi cum ar trebui să murim peste o clipă. Socialismul.

Şi iartă nouă datoriile noastre, *precum şi noi iertăm datomicilor4 noştri*. Datornicii noştri? Ce ne datorează? Ceva sau altceva, care vine de la Domnul. Este oare al meu ceea ce îmi datorează ei? Şi eu datorez

tot ceea ce sunt, mă datorez pe mine însumi.

Şi nu ne duce pe noi în ispită. Să nu ne încredem în propriile noastre forţe, căci cine iubeşte primejdia piere în ea.

Ci ne izbăveşte de cel râu. E unicul lucru de care trebuie să dorim a ne izbăvi, de ceea ce Domnul ştie că este răul nostru, nu de ceea ce credem noi că este. Aşa că să nu cerem să ne izbăvească de ceva sau de altceva, ci în aceste cuvinte scurte, rostite din inimă, se află orice rugăminte să fie izbăvită de dorinţă impură şi de plăcerea de sine desartă.

Comedia vieţii. Obstinaţia de a te cufunda în vis şi de a-ţi juca rolul fără a vedea realitatea. Şi vine momentul că dai. spectacolul de unul singur şi continui comedia în singurătate şi eşti comediant pentru tine însuţi, vrând să simulăm în faţa Ta, care ne citeşti inima. Nici pentru noi înşine nu suntem sinceri şi simpli! Într-atâta suntem de orbiţi şi de ascunşi până şi pentru ochii noştri!

Jurnal intim 47

A te cunoaşte pe tine însuţi întru Domnul este începutul mântuirii.

Trebuie să am grijă să nu cad în come-dia convertirii, şi lacrimile mele să nu fie lacrimi teatrale. Pe Tine, Doamne, nimeni nu te poate înşela.

„Omul se făleşte adesea, într-un mod încă şi mai vanitos, cu însuşi faptul că este criticat; şi tocmai atunci când se făleşte cu dispreţul însuşi de glorie deşartă, el dovedeşte că pe aceasta el n-o dispreţuieşte deloc, fiindcă se glorifică pe sine înăuntrul său.

Sf. Augustin, *Confesiuni*, X, 63.

Socialism şi comunism. Sfântul comunism al comuniunii, împărtăşirea tuturor a dintr-un acelaşi Dumnezeu; cuminecarea în spirit.

Ce face comunitatea poporului dacă nu religia? Ce-i uneşte oare pe dedesubtul istoriei, în succesiunea obscură a trudelor lor umile de toate zilele? Interesele nu sunt decât liantul aparent al aglomeraţiei, spiritul obştesc îl dă religia. Religia constituie patria şi este patria spiritului.

Copilăria. Mi s-a întâmplat deseori să gândesc că drepţii din Sodoma sunt cei mulţumită cărora Dumnezeu nu ne distruge.

„Lăsaţi copiii să vină la mine”. „Cine nu va primi împărăţia lui Dumnezeu ca un copil nu va intra în ea”.

Litera ucide, spiritul dă viaţă. Şi spiritul nu este sensul, pentru că sensul nu e decât raţiunea, iar spiritul este adevărul.

Adevărul este obiectiv şi subiectiv. Din punct de vedere obiectiv, adevărul e relaţia lucrurilor cu slava lui Dumnezeu, aşa cum raţiunea este corespondenţa lor cu mintea divină, iar din punct de vedere subiectiv, este relaţia lor cu mântuirea noastră. Este adevărat tot ce-l preamăreşte pe Dumnezeu şi tot ce ne conduce la mântuirea noastră în măsura în care ne conduce la ea. Totul e deci adevărat, iar minciuna n-are nimic pozitiv.

Jurnal intim 49

Sufăr de o descompunere spirituală, o adevărată pulverizare sub care palpită voinţa minţii mele, puternica ei dorinţă de a crede, de a crede în sine, în ceva care nu se anihilează.

Din D.J.J.5

Nu vreau să fiu nimic şi nici să-şi aducă cineva aminte de mine. Să muncesc? La ce bun? Mă închid aici, între patru bătrâni, şi trăiesc. Aspiraţiile mi sau şi împlinit. Un nihilist.

La început ceream pace, linişte, neamintindu-mi decât de mine. Şi într-o zi, la Alcalá deschizând *Imitaţia6* şi citind acestea: „Nu am gură să rostesc decât un singur cuvânt: am păcătuit, Doamne, am păcătuit, fie-ţi milă de mine; iartă-mă”, am înţeles pe loc că trebuia să cer iertare, nu pace. Iertare, şi nimic altceva! Nu-mi dădusem seama până atunci în chip limpede că păcătuisem mult împotriva Domnului.

Rugându-mă, îl recunoşteam cu inima pe Dumnezeul meu, pe care cu raţiunea mea îl tăgăduiam.

Dacă ajung să cred, la ce bun altă dovadă a adevărului credinţei? Va fi o minune, o adevărată minune, mărturie a adevărului credinţei.

Cât am plâns la izbucnirea crizei au fost lacrimi de nelinişte, nu de căintă. Şi numai acestea spală; celelalte irită şi întărâtă.

De câte ori n-am scris, fără să o simt cu adevărat, că trebuie să trăim în eternitate, şi nu în timp, în permanent, şi nu în evenimentele fugitive!

Noaptea asta, reflectând aici, în balcon, în liniştea de-aici din Alcalâ7, observându-mi ariditatea şi gândindu-mă la moarte, mi-a

I

Jurnal intim 51

venit ideea asta: n-am suflet, substanţă spirituală, n-am decât stări de conştiinţă care se vor risipi odată cu trupul care le întreţine.

Fapt e că mi-am pierdut sufletul, că îl am, mort însă din pricina păcatului. E suflet trupesc, nu suflet spiritual. Dă-mi sufletul înapoi, Doamne!

O faptă, o singură faptă de milă arzătoare, de simţire scăldată în lacrimi, de dragoste adevărată, şi sunt mântuit. Dar ce mă va duce oare la această faptă, de vreme ce în spiritul meu nu mai există decât concepte? Nu pot să plâng.

Fapte, fapte, fapte!

„Adevăratul rob al lui Dumnezeu nu cunoaşte altă patrie decât cerul". Sfântul Filip Neri

„... momentele regale din viaţa unui om sunt zilele şi orele când i-a fost dat să dobândească o nouă idee despre Dumnezeu.

Pentru toţi oamenii poate, dar cu siguranţă cel puţin pentru oamenii judicioşi şi virtuoşi, întreaga viaţă este o senzatie crescândă şi continuă de Dumnezeu. Se poate întâmpla ca anul acesta să nu ştim mai multă teologie decât acum un an, dar neîndoios am dobândit cunoştinţe noi asupra lui Dumnezeu. Timpul însuşi ne descoperă misterul desăvârşirilor sale: lucrările harului ni-l fac mai bine cunoscut".

P. Faber8, *Scumpul sânge*, I.

(urmează) „Adevărurile vechi se fortifică, adevărurile obscure se limpezesc, şi alte adevăruri noi apar neîncetat la orizontul inteligenţei noastre. Dar o nouă idee despre Dumnezeu e ca o nouă naştere".

Ce minune mai mare decât aceea că există milioane de oameni, în nenumărate generaţii, care cred în lucruri incompre-hensibile, în mistere ce-i repugnă raţiunii? Este un miracol de smerenie colectivă. De ce cred atâţia oameni? Cum de nu-i mai puternică raţiunea?

Adevărul credinţei se dovedeşte prin existenţa ei, şi numai prin ea.

Se întâmplă deseori, în conversaţii, să vină vorba de ceea ce oamenii numesc filozofie, de scurtimea vieţii, de deşertăciunea a toate. Şi atunci, aproape totdeauna, se spune: mai bine să nu te gândeşti la asta, fiindcă n-ai mai putea trăi.

Şi totuşi cel mai bine e să te gândeşti la asta, pentru că numai aşa poţi ajunge să trăieşti treaz, nu în visul vieţii.

Trăieşte în noi amintirea persoanelor iubite care ne-au murit; când însă vom muri noi, va muri şi amintirea asta? Vom muri şi noi, şi

va rămâne amintirea noastră pe pământ. Ce e amintirea aceea? Şi când vor muri persoanele care ne păstrează amintirea pioasă, va muri pe pământ şi amintirea noastră.

Las un nume, ce e oare mai mult decât un nume? Ce voi fi eu mai mult decât personajele fictive pe care le-am creat în invenţiile mele? Ce e astăzi, pe pământ, Cervantes altceva decât Don Quijote?

Sentimentul peisajului e un sentiment modern, se zice. Ceea ce e sentimentul peisajului este un sentiment creştinesc. Un apus senin de soare în mijlocul câmpiei, între munţii dăltuiţi pe cerul alb, este un reflex al cerului, un semn al tihnei sale. De câte ori nu dorim să prelungim starea aceasta? Şi ce-ar fi dacă, în prelungirea sa, ea ar spori în suavitate şi desfătare, şi fiecare clipă a acelei linişti senine ar fi. un imbold de a dori alte momente similare? Atunci ne pierdem, şi ni se întâmplă să ne rugăm, nu ca să cerem ceva, ci ca să ne revărsăm sufletul. Ceva asemănător trebuie să fie şi slava: o cufundare în calmul etern şi o revăr-sare a spiritului într-o veşnică rugăciune.

Vreau consolare în viaţă şi putinţa de a gândi cu seninătate la moarte.

Dă-mi credinţa, Doamne, căci dacă ajung la credinţa în altă viaţă, înseamnă că aceasta există.

Jurnal intim 55

Moartea e un mister? La fel şi naşterea. Cum de ies oameni din oameni?

Să ştii să plângi, ce mare înţelepciune! Înţelepciune a simplităţii, a substanţei şi a vieţii.

Graţias agimus tibi, *propter magnam gloriam tuam*. Îţi aducem mulţumiri pentru marea ta slavă, mulţumiri pentru că ne-ngădui să-i fâm spectatori. Oare am pătruns bine cuvintele acestea pe care le cântă poporul credincios? A-i aduce mulţumiri lui Dumnezeu, ca pentru o binefacere pe care ne-a făcut-o, pentru slava lui; nu pentru bunătatea lui faţă de noi, nu pentru că ne-a scos din nimic, nu pentru că a făcut din noi fiii lui, ci pentru slava sa, pentru acea slavă care însemna orice viaţă înainte de facerea lumii.

În mijlocul uscăciunii şi al neputinţei de a izbucni în plâns şi de a mă despovăra, ce e tendinţa asta continuă de a mă ruga, chiar dacă rece şi maşinal, căutarea asta a templului, înclinaţia asta duioasă către ceea ce mi-a dăruit, copil fiind, viaţă spirituală?

Dat fiind că moartea e scadenţa naturală a vieţii, drumul ei

natural este să meargă la ea, iar lumina ei naturală este lumina sfârşitului ei. Înţelegi viaţa numai în lumina morţii. A te pregăti să mori înseamnă a trăi în mod natural.

Simplitate, simplitate! Dă-mi, Doamne, simplitate. Să nu joc comedia convertirii şi nici să n-o fac de dragul spectacolului, ci pentru mine.

Prin forţa soarelui, comun tuturor creaturilor, se evaporă apele şi toate sucurile lor şi se înalţă alcătuind norii ce plutesc în spaţiu, străluminaţi de Soarele obştesc şi duşi de vânturile pe care aceeaşi căldură solară le produce şi le guvernează. Din norii

Jurnal intim 57

aceia coboară ploile care udă câmpurile, le împrospătează, le fecundează şi hrănesc viaţa celor vii.

Aşa e şi în regiunea spiritului cu rugăciunea, mai ales cu rugăciunea obştească. Rugăciunile, scoase din inimile noastre de Cristosul obştesc, formează nori spirituali care colectează căldura celestă şi se scaldă în lumina ei, coborând apoi ca o ploaie răcoritoare şi dătătoare de viaţă asupra sufletelor noastre.

Devoţiunea fată de Biserică ne-ar aduce.

? *7*

de bună seamă, printre alte daruri, pe cel al simplităţii, spune Părintele Faber.

Libertatea trebuie căutată în interiorul Bisericii, în sânul său.

Filozofii alcătuiesc o serie, unul dispare şi apare altul, acesta distrugând ceea ce a edificat celălalt. Şi se succed în singurătate.

Biserica este dezvoltare permanentă, în ea trăiesc toţi sfinţii şi toţi doctorii, şi fiecare nou membru li se adaugă celor precedenţi. Şi gânditorilor, poeţilor şi sfinţilor ei li se alătură mulţimea care se roagă şi iubeşte în tăcere. Speculaţiile pe care dragostea le smulge acelora dintre fiii săi ce-şi fac glorie din credinţă se înalţă pe norul rugăciunii obşteşti a celor umili. Sub cuvintele înflăcărate ale fiecăruia dintre doctorii săi palpită lacrimile celor umili, abnegaţiile celor simpli, sentimentele poporului. În religie se unifică ştiinţa, poezia şi acţiunea.

Este un fapt, un fapt măreţ, un fapt uimitor cel al vieţii Bisericii. Sfidând simpla raţiune discursivă, ea străbate epocile, şi absurdul trăieşte şi se menţine la suprafaţă şi, mai mult, însufleţeşte vieţile celor umili.

A trăi, a trăi cu adevărat, a trăi spontan, fără intenţie secundă, a

trăi pentru a muri şi a continua să trăieşti; iată ce obţinem cu ajutorul sfintei simplităţi pe care o dăruie Dumnezeu celui ce se smereste.

Am ajuns până la ateismul intelectual, la la a-mi imagina o lume fără Dumnezeu.

Jurnal intim 59

dar acum văd că totdeauna mi-am păstrat o credinţă tainică în Fecioara Maria. La necaz îmi scăpa maşinal din piept această exclamaţie: Maică a Milostivirii, ajută-mă. Am ajuns să imaginez un mic poem despre un fiu risipitor, care abandonează religia maternă. Când părăseşte acest cămin al spiritului, Fecioara vine până în prag şi-şi ia rămas bun de la el, înlăcrimată, dându-i sfaturi de drum. Din când în când risipitorul priveşte înapoi şi colo, la capătul drumului prăfos, care de cealaltă parte se pierde în zare, o vede pe Fecioară, stând în prag şi uitându-se după fiul său care se tot duce. Şi când, în cele din urmă, el se întoarce ostenit şi abătut, o găseşte aşteptându-l tot în pragul vechiului cămin, şi primindu-l cu braţele deschise, ca să-l ducă înăuntru şi să-l prezinte Tatălui.

Dintre mistere, Maria e cel mai gingaş. Femeia este baza tradiţiei în societăţi, este calmul în agitaţie, repausul în bătălii. Fecioara e simplitatea, mama, duioşia.

Din femeie s-a născut Omul-Dumnezeu, din calmul omenirii, din simplitatea ei.

Auzi hulindu-se împotriva lui Dumnezeu şi a lui Cristos, numele lor fiind amestecate în expresii obscene, împotriva Fecioarei nu auzi hulindu-se. Cristos a spus că păcatele împotriva lui ar putea fi iertate, nu însă şi păcatele împotriva Duhului Sfânt, or, unul din păcatele cele mai mari împotriva Duhului Sfânt este să-i insulţi Mireasa şi să o hulesti.

„Toate acţiunile din viaţă sunt reparabile, cu excepţia celei din urmă (moartea), pe care niciun procedeu, nici chiar supranatural, nu o poate repara. Acest ultim act le determină pe toate celelalte şi le dă semnificaţia definitivă".

P. Faber.

Mă pot gândi acura în linişte la moarte; mulţumesc, Dumnezeul meu.

Sedes sapientiae. Aşa, *sapientiae*, şi nu *scientiae*; aşa, tron al înţelepciunii. Maria, mister de smerenie şi de dragoste, este sălaşul oricărei înţelepciuni. Trec imperii, teorii, doctrine, glorii, lumi întregi,

şi

Jurnal intim 61

rămân în calmul veşnic veşnica Feciorie şi veşnica Maternitate, misterul purităţii şi misterul fecundităţii.

Tron al înţelepciunii, *roagă-te pentru noi*.

Pe nimeni nu-l înfricoşează şi nu-l surprinde să mediteze despre viaţa lui Dumnezeu înainte de crearea lumii, să imagineze o eternitate înainte de timp, atunci de ce ne-ar surprinde ideea vieţii lui Dumnezeu după creaţie, dacă aceasta se va dizolva într-o bună zi?

Ieşim din nimic, să ne deprindem a ne socoti vrednici doar de nimic, şi nădejdea îşi va arăta roadele în noi.

„Fericiţi cei simpli, căci multă pace vor avea".

Imitaţia, [I], XI, 1.

„*Nu te teme de ultima zi*, *dar nici n-o dori*" Acest vers al lui Marţial9 mi s-a părut mult timp floarea înţelepciunii. Şi aşa şi este: a înţelepciunii diavolului, a celei păgâne.

„A nu te teme de moarte înseamnă a-l trata cu uşurătate pe cel care a făcut din ea o pedeapsă. A nu o dori reprezintă o indiferenţă faţă de cel la care nu putem ajunge decât pe acea poartă", scrie P. Faber.

Teme-te de ultima ta zi şi doreşte-ţi-o.

„Frica de moarte care este dezirabilă, cea care e aproape de nelipsit sfinţeniei, e mai degrabă frica de Dumnezeu decât frica de moarte; este frica de Dumnezeu, ca şi pironita într-o circumstanţa particulară şi ataşată unui soi de rit în care Domnul se manifestă deopotrivă în frica de el şi în milostivirea sa".

P. Faber

Nu te temi tu de Dumnezeu, *că în aceeaşi osândă eşti*? *Şi noi pe drept*, *căci noi primim cele cuvenite după faptele noastre*; *acesta însă nu a făcut niciun rău*. *Şi zicea lui Iisus*: *Pomeneşte-mă*, *Doamne*, *când vei veni în împărăţia ta*. *Şi Iisus i-a*

Jurnal intim 63

zis: *Adevărat grăiesc ţie*, *astăzi uei fi cu mine în rai*" Sf. Luca [23, 40 – 43]

Despre un singur om ne învaţă Evanghelia că a fost mântuit, pe un singur om îl canonizează Evanghelia, unuia singur îi spune Iisus: „*Vei fi cu mine în rai*", şi acesta e un tâlhar, un păcătos, despre viaţa căruia atâta se ştie: că era un păcătos. După o viaţă ticăloasă, a avut o moarte de sfânt, aşa cum Iuda, deşi apostol, a murit deznădăjduit. Se

cuvine să medităm mult asupra contrastului dintre viaţa lui Iuda şi cea a lui Dimas.

De ce s-a mântuit tâlharul?} *mu te temi tu de Dumnezeu*, *că în aceeaşi osândă eşti*? *Şi noi pe drept*, *căci noi primim cele cuvenite după faptele noastre*; *acesta însă nu a făcut niciun rău*". Recunoaşte smerit păcatul său şi nevinovăţia lui Iisus, se crede vrednic de pedeapsa pe care o îndură. Iar apoi se întoarce către Domnul şi zice: „*Pomeneşte-mă*, *Doamne*, *când vei veni în împărăţia ta*". Iată actul său de credinţă: „Când vei veni în împărăţia ta".

„*Şi noi pe drept*, *căci noi primim osânda cu moartea cuvenită după faptele noastre*, *Iisus însă n-a făcut niciun rău*. *Pomeneşte-ne pe noi*, *Doamne*, *în împărăţia ta*". (a) [V. p. 92.]

„Obişnuinta de a crede trebuie să sfârşească prin a fi mai puternică decât aceea de a te bizui pe cunoaştere". P. Faber

Aici, în mica grădină a Oratoriului, ciripesc păsărelele în timp ce se scaldă în lumina Soarelui obştesc. Ciripesc din pură simplitate, cântul le este revărsarea bucuriei lor simple de a trăi. Moartea nu le mâhneşte, nici nu şi-o imaginează, căci pentru de ea nici nu este o pedeapsă. Nu au dorit niciodată imortalitatea şi se bucură de scurta lor viaţă, care e un paradis trecător. Ciripitul lor este o rugăciune, şi încă una dintre cele mai pure, o rugăciune de mulţumire către Domnul, care le îngăduie să se scalde în lumina Soarelui pe durata unei vieţi scurte, şi să se întoarcă apoi în ţărâna din care au ieşit.

La ce bun păsările acelea? Ca să cânte cu ciripitul lor slava lui Dumnezeu, ca să-i aducă mulţumiri pentru marea lui slavă, şi mai cu seamă ca să ne înveţe cum să-i sfinţim numele şi să-l lăudăm prin simple ciripeli.

Jurnal intim 65

Printre darurile pe care le datorăm bunătăţii lui Dumnezeu, unul dintre cele mai mari e cel al muzicii. Nu există muzică rea. Există opere literare nesănătoase, nepioase, deprimante; există tablouri care stârnesc concupiscenţa. Muzica este aşa cum o primim. Într-un suflet curat, orice muzică produce simţiri de curăţie.

Muzica ne adânceşte sentimentele; ne face să fim în mai mare măsură noi înşine.

O aceeaşi tocată îl cufundă pe voluptuos în noroiul voluptuozităţii sale, dar pe cel curat îl face să se recreeze în curăţia sa.

Muzica e ca un sacrament natural, o revelaţie naturală a cântării

cu care firea istoriseşte slava lui Dumnezeu.

În biserică, muzica îndrumă şi stimulează meditaţiile credincioşilor şi le dă unitate, făcându-i să se cuminece în meditaţie. Nu e muzică mai măreaţă şi mai sublimă decât tăcerea, dar suntem mult prea slabi ca s-o înţelegem şi s-o simţim. Cei care nu putem să ne cufundăm în tăcere şi să-i primim harul avem muzica, ea care este ca şi cuvântul tăcerii, fiindcă muzica ne revelează măreţia tăcerii şi nu ne dă flecăreală desarta.

De ce am fost mereu atât de rece faţă de muzică, şi atât de palavragiu, indiferent dacă era sau nu cazul?

Miercurea sfântă.

Un calm de moarte, o enormă uscăciune. Nu-mi văd situaţia decât din punct de vedere intelectual; mi-a secat orice afectivitate. Gândesc să mă las în voia Domnului, dar nu este oare o vină să nu te îndemni a simţi?

A.tund Iuda, cel care l-a vândut, văzând că a fost osândit la moarte, căindu-se, a adus înapoi arhiereilor şi bătrânilor cei treizeci de arginţi, zicând: Am greşit vânzând sânge nevinovat. Iar ei au zis: Ce ne priveşte pe noi? Tu vei vedea. Şi el, aruncând arginţii în templu, a plecat şi, ducându-se, s-a spânzurat". *Matei* 27, 3 – 5.

Iuda şi-a mărturisit păcatul, dar cui n-ar fi trebuit s-o facă, nu Dumnezeului său. Câte spovedanii nu sunt aşa! *Poienitentia*

Jurnal intim 67

ductus, îmboldit de remuşcare, nu de dragoste sau de pocăinţă, de regret, nu de dragostea pentru Iisus.

Nu e de ajuns să te căieşti, deoarece căinţa, legată de timp, nu şterge trecutul. E necesară pocăinţa şi actul de iubire faţă de Dumnezeu, care, ţinând de veşnicie, îmbrăţişează tot făcutul.

Joia sfântă.

JDoamne care l-ai pedepsit pe Iuda pentru vânzarea sa şi l-ai răsplătit pentru credinţa sa pe tâlhar, revarsă asupră-ne urmările bunătăţii tale. Aşa cumy la timpul Patimilor sale, Iisus Cristos Domnul nostru a plătit fiecăruia simbria meritată, şteargă în noi vechile rătăciri şi întindă până la noi harul învierii sale". [Rugăciune la liturghia din Joia Sfântă.]

Învaţă să trăieşti întru Dumnezeu şi nu te vei mai teme de moarte, pentru că Dumnezeu este nemuritor.

Ce-au fost, de-a lungul anilor, cea mai mare parte a

conversaţiilor mele? Bârfeli. Mi-am petrecut zilele judecându-i pe ceilalţi şi acuzând de fatuitate pe aproape toată lumea. Eu eram centrul universului şi, e clar, de aici şi spaima aceea de moarte. Am ajuns să mă conving că, dacă mor eu, se termină şi cu lumea.

Deseori am observat această tristă particularitate a tuturor conversaţiilor mondene, aceea că sunt nu atât dialoguri, cât monologuri intercalate. Cei ce conversează rămân străini unii de alţii, urmându-şi fiecare propria linie de gândire. Nimeni nu ascultă cu atenţie binevoitoare, nerăbdător să-şi plaseze propriul cuvânt, considerat întotdeauna mai important decât al celuilalt. Nu se ajunge aproape niciodată la o contopire a sentimentelor, la unitatea de intenţie, la comuniunea de spirit în ceea ce face subiectul conversaţiei. Merită să medităm serios asupra faptului că în conversaţiile mondene întreruperile sunt atât *le* frecvente; e simptomul unei maladii foarte dureroase.

Nu s-ar întâmpla aşa dacă am conversa întru Dumnezeu, în chip simplu şi umil.

*

Jurnal intim 69

făcând din conversaţie un act de iubire faţă de aproapele şi încercând să nu vorbeşti despre tine însuţi şi nici să nu te constitui în centru al universului.

Acea sfântă contopire de sentimente, la care am visat uneori, se împlineşte numai întru Dumnezeu.

Nu discuta niciodată; Cristos nu a discutat niciodată; predica şi evita orice discuţie. Nu respinge niciodată opiniile celorlalţi, căci asta înseamnă a vrea să apari mai puternic decât aproapele tău şi să-l domini. Expune-ţi cu sinceritate şi simplitate părerea şi lasă ca adevărul să lucreze de la sine asupra minţii fratelui tău; să-l cucerească el, nu să-l subjugi tu. Adevărul pe care-l proferezi nu-i al tău; este deasupra ta şi-şi este suficient sieşi.

Problemă socială.

Cel mai mare rău al sărăciei este că distrage energiile, toceşte spiritul şi-l împiedică să se ocupe de mântuirea sa şi de slava lui Dumnezeu. Grija zilei de mâine te împiedică să te gândeşti la eternitate. Rar e azi săracul care trăieşte asemeni crinilor câmpului şi păsărilor cerului, fără să se îngrijească de ce va mânca şi va bea şi lăsând fiecărei zile grija ei. Sărăcia, sau mai degrabă mizeria, incită la

sentimente de nemulţumire şi ranchiună, la furt şi sperjur, cum zice Ecclesiastul.

Din toate aceste motive sunt numiţi fericiţi cei săraci cu duhul, care pot fi astfel chiar şi bogaţi în averi. Înlesnirea materială poate fi o binecuvântare şi o favoare a lui Dumnezeu, în măsura în care, eliberându-l pe om de neliniştea pâinii noastre de toate zilele, îi îngăduie să se întoarcă asupră-şi, să se gândească la mântuirea sa veşnică şi la ceilalţi. Cine-şi are asigurată subzistenţa materială a vieţii trupeşti se poate îngriji mai liber de viaţa sa spirituală.

Iată însă că bogăţia, care ar fi trebuit să fie o binecuvântare, o prefacem într-un blestem, şi ceea ce ni s-a dat ca să ne desprindem mai lesne de pământ ne face să ne ataşăm şi mai mult de el.

Fericiţi cei cei ce au bogătiile ca şi cum nu le-ar avea!

Sărăcia, înţelegând prin ea strictul necesar, e o binecuvântare; dar o atare sărăcie este o bogăţie pozitivă. Mizeria e o nenorocire la fel de mare ca şi bogătiile.

Şi cu popoarele se întâmplă ca şi cu indivizii. Progresul, şi cultura, şi bogăţia în mijloace materiale trebuie considerate în cazul popoarelor ca şi bogăţia pentru un om; le permite să-şi închine energiile slăvirii lui Dumnezeu. Dar şi-o folosesc rău, ca Adam libertatea sa.

Progresul, dar al lui Dumnezeu, slujeşte la pierzania multor popoare, care nu-l iau ca pe un instrument de salvare a sufletelor, eliberate mulţumită lui de laturile animalităţii. De aici decadenţele în cazul popoarelor şi al civilizaţiilor.

Cultura e un dar de la Dumnezeu când e luată ca instrument pentru slăvirea lui.

Dreptatea înalţă un popor, în vreme ce păcatul este ocara popoarelor" [*Pilde*, 14, 34.]

Nu există altă filosofie a istoriei.

„*Inimă curată zideşte întru mine, Dumnezeule, şi duh drept înnoieşte întru cele dinlăuntru ale mele.*

Doamne, buzele mele vei deschide şi gura mea va vesti lauda ta?

Psalmul 50.

„*Eu am vorbit pe faţă lumii. Totdeauna am învăţat în sinagogă şi în templu, unde se adună toţi iudeii, şi nimic nu am vorbit în ascuns. Ce mă întrebi pe mine*? *Întreabă pe cei care au auzit ce le-am vorbit. Iată, aceştia ştiu ce am vorbit*".

Sf. Ioan [18, 20 – 21].

Nu trebuie să cerem o revelaţie directă, nici să nu aşteptăm un semn special pentru noi, nici ca Domnul nostru să ne vorbească în taină. Uneori îi cerem cu tulburare Domnului să ne vorbească, să ne reveleze adevărul său, să ne dea nemijlocit învăţătura sa, în loc de a-i cere credinţă. Credinţa este proba adevărului celor crezute. Doar adevărul se poate impune cu asemenea evidentă.

Nu există învăţătură esoterică sau secretă, nici mistere ce ni se revelează lăuntric. Trebuie să punem întrebări Evangheliei şi să acceptăm cu simplitate învăţăturile ei, căutându-i, cu ajutorul rugăciunii frecvente, spiritul, cel care dă viaţă, şi nu simplul sens al literei, adevărul, şi nu raţiunea ei.

Quid est veritas? l-a întrebat Pilat pe Iisus şi, fără să aştepte răspunsul, a ieşit în faţa iudeilor spre a le declara că nu găsea nicio vină în Domnul. Ce este adevărul? Iată întrebarea tuturor celor ce văd dreptatea şi nu se simt în stare să o împlinească; iată întrebarea oricărui raţionalism, care caută adevărul în raţiune, şi nu în credinţă.

„Fericit acela pe care adevărul îl învaţă prin sine însuşi, iar nu prin asemănări şi cuvinte trecătoare, ci aşa cum este el”. *Imitaţia*, I, III, 1.

Adveniat regnum tuum; împărăţia Adevărului, nu cea a raţiunii.

Din pricina infernului am început să mă revolt contra credinţei: primul lucru pe care l-am îndepărtat de mine a fost credinţa în infern, ca pe o absurditate imorală.

Groaza mea a fost anihilarea, anularea, neantul de dincolo de mormânt. Ce mai e nevoie şi de infern, îmi spuneam? Şi ideea asta mă chinuia. În infern – îmi ziceam eu – suferim, dar trăim, şi important e să trăim, să fim, chiar şi suferind.

Această frică de neant este o frică păgână. Dă-mi, Doamne, credinţa în infern. Există? Dacă ajung să cred în el, înseamnă că există.

Imens misterul infernului! O durere veşnică! E însă o durere care, în afara celui ce-o îndură, nu este deloc reală; o durere care-l slăveşte pe Domnul. E un mister teribil şi poate piatra de încercare a adevăratei credinţe.

Trebuie să credem în infern, asta e tot. Există? Trebuie să credem în el şi, când vom crede în el, va şi exista. Şi dacă există pentru că noi credem în el, şi trebuie să credem în el, înseamnă că există.

Pentru lumina noastră naturală, pentru raţiunea noastră,

tenebrele impenetrabile de dincolo de mormânt trebuie să fie lumina suprafirească, adevărul vieţii noastre.

O viaţă care e întuneric pur, şi moarte continuă, şi disoluţie pentru totdeauna, totdeauna, totdeauna, totdeauna, în vecii vecilor şi-n alţi veci.

Fiecare dintre noi este confluenţa unei eternităţi şi a unei imensităţi Toate lucrurile sunt înlănţuite şi lucrează unele asupra altora, printr-o acţiune directă sau indirectă, primară, secundară, terţiară… miliară. Mişcarea ultimei stele este parte în acţiunea pământului nostru. Asupra noastră lucrează toate concomitenţele actelor noastre şi toate antecedentele acestor concomitente şi concomitentele acelor antecedente. Fiecare fenomen este rezultatul întregii vieţi a universului, efect al Cauzei unice.

Şi în acelaşi chip fiecare act al nostru lucrează asupra altora şi acestea asupra altora şi astfel se extinde până la imensitate şi până la perpetuitate. Căderea unei pietre ar fi de ajuns ca să răstoarne un imens sistem planetar în echilibru instabil şi, chiar dacă nu l-ar răsturna şi nu i s-ar vedea efectul, nu l-ar modifica oare pe tot?

Şi ne mai mirăm că se vorbeşte de efectul infinit al vinei noastre, de infinitatea păcatului nostru?

Există o mare de amărăciune care scaldă toate fiinţele; fiecare nou păcat face şi mai amară marea aceea, şi acea amărăciune şi mai mare se extinde asupra tuturora. Că în marea cea imensă sporul de amărăciune pe care-l poate produce păcatul tău este infinit de mic? Că picătura ta nu va face să se reverse oceanul? Poate vei pierde un suflet care se află la marginea abisului şi pe care şi numai o particulă dintr-o picătură e de ajuns ca să-l piardă.

Teribil mister cel al liberului arbitru! Liberul arbitru nu e o raţiune, e un adevăr; dacă vrei să-l raţionalizezi, îl distrugi. Cum de i-a putut veni minţii omeneşti ideea unei intenţii *create* de către voinţa noastră? Explicaţia este că suntem ai lui Dumnezeu, după asemănarea sa, iar asemănarea puterii sale creatoare este cea a liberului nostru arbitru. Cursul fenomenelor, atât exterioare, cât şi interioare, atât materiale, cât şi spirituale, este un curs determinat; fiecare eveniment din lumea exterioară ca şi fiecare stare de conştiinţă urmează, în virtutea unei legi, celor care o precedă şi-o însoţesc. Şi dedesubt se găseşte liberul arbitru, care ne face să ne simţim vinovaţi şi ne ridică deasupra i

timpului. Prin el trăim în eternitate. El este virtutea care, din motive, creează faptele. E un teribil mister, care, ca şi cel al infernului, trebuie să ne confunde şi să ne cufunde în Dumnezeu, sfinţind numele cel sfânt al Tatălui nostru care este în ceruri. Astfel vom putea cere venirea împărăţiei sale, împărăţia harului, şi astfel, liberul nostru arbitru confundându-se cu harul, vom voi ceea ce vrea Dumnezeu şi vom spune: facă-se voia ta precum în cer, aşa şi pe pământ, în împărăţia ideală a sufletelor noastre, ca şi în cea a realităţii şi a trupurilor noastre.

Raţiunea umană, abandonată siesi, duce la fenomenismul absolut, la nihilism. Orice acceptare a ceva substanţial şi transcendent e o chestiune de imaginaţie sau o maimuţăreală de credinţă. Ideea, Absolutul, Voinţa, Incognoscibilul, ce sunt toate astea altceva decât o idee a noastră, un fenomen al minţii noastre? Şi mintea noastră ce e altceva decât un fenomen, o aparenţă? Pentru raţiune nu există altă realitate decât aparenţa. Dar ea pretinde în gura mare, ca pe o necesitate mentală, ceva solid şi permanent, un subiect oarecare al aparenţelor, pentru că ea se simte pe sine, este ea însăşi, nu doar se cunoaşte pur şi simplu.

Şi ajunge la acea dezolantă *infinita vanită del tutto*, la acea deşertăciune a deşertăciunilor şi totul e deşertăciune, punct ultim al înţelepciunii omeneşti.

— Şi în această dezolare, lăsată în plata ei, ea se surprinde gândind la neantul pe care şi l-a creat şi-n care se vede dinainte scufundată, şi nici măcar asta, deoarece, redusă la neant, nici măcar nu se scufundă. O surprinde ameţeala, teribila ameţeală de a încerca să se conceapă ca nefiind, de a avea o stare de conştiinţă în care să nu existe o stare de conştiinţă. Neantul este inconceptibil.

Şi aşa cade în Dumnezeu, şi slava lui se revelează ţâşnind din dezolarea neantului. Nouă creaţie, sublimă creaţie! E creaţia credinţei. Căci aşa cum raţiunea combină şi analizează, credinţa creează.

Prin credinţă primim substanţa adevărului, prin raţiune forma lui.

*

„*Cei stricaţi greu se îndreaptă, iar numărul nebunilor e nesfârşit*". *Ecclesiastul*, 1, 15.

„*Cine va zice fratelui său raca vrednic va fi dejudecata sinedriului*;

iar cine-i va zice nebunule vrednic va fi de gheena focului".

Sf. Matei, 5, 22.

Ecclesiastul este punctul maxim la care poate ajunge raţiunea. El este prin urmare una din cele mai bune pregătiri pentru a primi credinţa.

Câtă activitate există pe lume şi nu e decât trândăvie! Câtă strădanie care ajunge să fie doar curiozitate! Adormim în anumite activităţi, în febra anumitor studii, şi nu vrem să ne trezim din somnul nostru în realitate. Cât de dăunător e faptul de a te lăsa cuprins de o înclinaţie, oricât ar părea de elevată!

E câte unul care, dedicat cercetării ştiin-ţifice, îl dispreţuieşte pe acela care-şi consumă cea mai mare parte din zi jucând domino, dar nu vede că în activitatea lui nici el însuşi nu aduce alt spirit.

Mulţi sfinţi mari apar în ochii lumii ca nişte leneşi, iar rugăciunea e numită leneveală.

Oamenii de lume se agită în deşertăciunea eforturilor şi a muncilor lor, ca să nu-l audă pe Dumnezeu care ne vorbeşte în tihna sufletului nostru, în linişte şi în tăcere.

Cu cât fugi mai mult de moarte, cu atât mai mult te apropii de ea. La fel trec zilele de ocupaţii absorbante ca şi zilele de contemplaţie calmă.

Să te speteşti muncind; iată maxima supremă a lumii. „*Şi mi-am dat seama că nimic nu este mai de preţ pentru om decât să se bucure de lucrurile sale, că aceasta este partea lui, fiindcă cine îi va da lui putere să mai vadă ceea ce se va întâmpla în urma lui V* (*Ecclesiastul*, 3, 22.) Aceasta e înţelepciunea celui care spune că moartea omului şi cea a măgarilor e totuna, că şi condiţia amândurora este egală; că aşa cum moare el, mor şi ei, că toţi expiră la fel, că omul nu are nimic mai mult decât măgarul şi că toţi sunt supuşi deşertă-ciunii; că totul se duce într-un singur loc pentru că totul e făcut din pământ ca să se-ntoarcă în pământ, şi că cine poate şti dacă spiritul fiilor lui Adam se duce în sus, iar cel al măgarilor în jos? Pentru atare înţelepciune, nimic mai bun decât ca omul să se bucure de opera lui şi să-şi pună la treabă liberul arbitru. Dacă însă se lasă în voia harului şi-şi bucură inima întru Domnul, omul ajunge la altă înţelepciune, cea a credinţei, care-l înalţă deasupra măgarilor.

Hărnicia! Câte munci care nu sunt cu nimic mai mult decât cea a măgarului la roata cu teici.

Trebuie să examinăm pe îndelete ceea ce se numeşte religia muncii, cu care am încercat să mă spetesc atâta timp.

Să munceşti! Şi la ce bun? Să munceşti ca să munceşti şi mai mult? Să produci ca să consumi şi să consumi ca să produci, în cercul vicios al măgarilor? Iată fondul problemei sociale. Dacă neamul omenesc e o simplă serie de oameni fără o substanţă comună permanentă, dacă nu există o comuniune între vii şi morţi, iar aceştia nu trăiesc decât în memoria celor dintâi, la ce bun progresul?

E un mister teribil cel al setei de infinit, cel al aspiraţiei omului către Dumnezeu. Din acel *eritis sicut dii scientes bonum et malum* se trage întregul progres, şi tocmai de acest progres, ce-şi are originea în păcatul pe care l-a adus munca, se serveşte Dumnezeu pentru mântuirea noastră. *O felix culpa*! *10*

Văzându-mă întors la vatra creştină, iată că mă pomenesc cu o credinţă care, mai mult decât în a crede, a stat în voinţa de a crede, şi astfel revenea în bloc toată doctrina veche, fără detalii şi dogme, fără a mă gândi la niciuna în particular, cu o credinţă inconştientă. Mai mult, ori de câte ori m-am oprit în special asupra unei învăţături, ea s-a răzvrătit în mine, o vedeam aşa cum o vedeam din vis. Acum însă din acea nebuloasă întunecată, din acea credinţă compactă, fără linii şi literă, începe să crească edificiul armonios al doctrinei

*

divine, şi-ncep să-ntrezăresc în el linii şi forme. Este ca un început de apropiere, treptat, treptat, şi, pe măsură ce mă apropii, încep să-mi apară liniamentele sale. Încetul cu încetul se destramă visul şi apare realitatea.

E un lucru la care ne gândim puţin, deşi se întâmplă atât de des ca un om să trăiască fugind de sine însuşi. Unde să meargă pentru a nu se întâlni cu sine? Aleargă, şi iar aleargă, fuge disperat şi caută mereu să nu se vadă. Se aruncă în lume şi în visul unei amăgiri ca să se elibereze de sine şi să-şi viseze viaţa fără conştiinţă proprie. Câţi dintre cei care se sinucid nu o vor fi făcând ca să se elibereze de sine, şi nu de o viaţă apăsătoare! Sinucigaşul vrea să se despoaie de sine însuşi, nu de viaţa sa; de sufletul şi conştiinţa sa, nu de mize-rabilul trup de mort de care cerea să se vadă scăpat Apostolul. Şi sunt mulţi sinucigaşi morali, care se străduiesc să-şi asfixieze sufletul în vacarm şi disipaţie, ca nenorociţii care beau şi se îmbată ca să-şi anestezieze cugetul şi să se buhăiască.

*

I

Nefericite sufletele care trăiesc fugind de sine! Unde oare-şi vor găsi odihna?

Caută-te întru Domnul şi acolo vei găsi pacea adevărată şi vei putea să te priveşti fată către fată şi, îmbrăţişându-te pe tine însuţi într-o sfântă milostenie, îţi vei simţi permanenta substanţialitate a sufletului, chemat de către Cristos la viaţa veşnică. E mult mai greu decât pare să te iubeşti pe tine însuţi; este începutul adevăratei mile. Cât de puţini ştiu să se iubească în Cristos! Mareată lucrare să-ţi afli substanţa şi să te faci unul întru Domnul, şi să trăieşti cu tine însuţi, îmbrăţişându-ţi propria mizerie, cunoscându-te şi iubindu-te cu adevărat.

La noi ne gândim de obicei ca la un străin. Şi vin momente când ne vedem în afara noastră, ca pe nişte inşi străini, viziune întristătoare, pentru că ne apărem în toată deşertăciunea noastră, ca nişte umbre trecătoare. Îmi aduc aminte că am zăbovit uneori privindu-mă în oglindă până când mă dedublam şi-mi vedeam propria imagine ca pe un ins străin, şi odată, aflându-mă într-o astfel de situaţie, mi-am pronunţat încet propriu-mi nume, l-am auzit ca pe un glas străin care mă striga, şi m-am surprins de parcă aş fi simţit abisul

Jurnal intim 85

neantului şi m-aş fi simţit că o deşartă umbră trecătoare. Ce tristeţe atunci! Te cufunzi parcă în nişte ape insondabile care-ţi taie total respiraţia şi, spulberându-se totul, înaintează nimicul, moartea eternă.

„*Să nu mă înece vâltoarea apei*, *nici să mă înghită adâncul*, *nici să-şi închidă peste mine adâncul gura lui*. *Auzi-mă*, *Doamne*, *că bună este mila ta*; *după mulţimea îndurărilor tale caută spre mine*". *Psalmul 6*8, 18 – 19.

Cunoaşte-te pe tine însuţi! Asta se repetă adesea, şi înţelepciunea lumească o consideră drept început al filozofiei. Dar se înţelege prin asta să te studiezi ca pe o fiinţă străină, ca pe un simplu exemplar al umanităţii, ca pe un subiect ştiinţific, psihologiceşte. Acel cunoaşte-te pe tine însuţi este redus la o formulă rece de cunoaştere pur intelectuală, la o ştiinţă anatomică şi nimic mai mult. Dar nu să te cunoşti în calitate de ins concret şi viu, în calitate de eu individual şi concret, vas de mizerii şi păcate, de măreţii şi de josnicii.

Unii cad într-un psihologism steril şi nociv, scormonind *în* sine şi abordându-se ca pe o fiinţă cu *anima vili* pentru experimente oţioase. Ce-am zice de un chirurg care şi-ar strivi un braţ ca să se studieze sau de un medic care şi-ar inocula tuberculoza ca să studieze pe propria-i piele boala aceasta? Ei bine, aşa se comportă mulţi cu sufletul lor.

O imensă tristeţe bântuie lumea savanţilor, înecându-le sufletele; e tristeţea deşertăciunii deşertăciunilor şi totul e deşertăciune. Beţia progresului se potoleşte uneori, şi cugetele presimt abisul. Vezi atunci plutind pe apele potopului arca despre care ai fi spus că este avariată şi stă să se scufunde. Şi toţi înoată ca să se agaţe de ea.

„Şi le-a zis: *mergeţi în toată lumea şi propovăduiţi Evanghelia la toată făptura"*.

Sf. Marcu, 16, 15.

JLe-a răspuns: *V-am spus acum şi n-aţi auzit f Ce voiţi să auziţi iarăşi*? *Nu cumva voiţi şi voi să vă faceţi ucenici ai lui*?"

Sf. Ioan, 9, 27.

*

Aseară, sâmbăta Paştelui, la ora exerciţiilor, luptă interioară. Apoi, abia am putut închide ochii. O uscăciune enormă. Azi, duminica învierii, şi eu încă nu am înviat în comuniunea credincioşilor.

„O, *de i-aţi auzi glasul care zice*: *Să nu vă învârtoşaţi inimile voastre*, *ca în timpul cercetării*, *ca în ziua ispitirii în pustiu"*. *Psalmul* 94.

„Femeile voastre să tacă în biserică, *căci lor nu le este îngăduit să vorbească*, *ci să se supună*, *precum zice şi legea"*. *1 Cor*., 14, 34.

Femeilor li se datorează pesemne păstrarea credinţei, ele menţin cu tăcerea lor tradiţia evlaviei.

Omenirea urcându-se la Dumnezeu e simbolizată de Maria, urcând la Dumnezeu ajutată de harul lui; Cristos este Dumnezeu coborând la omenire, la Maria.

Cântecul omenirii este *Magnificat*, după cum rugăciunea ei este *Pater noster*.

O femeie, o păcătoasă regenerată, Magdalena, este prima persoană umană căreia îi apare Cristos răstignit, chemând-o pe numele ei: Maria. Femei venite din Galileea ca să-l slujească l-au urmat până la Calvar, în vreme ce bărbaţii, ucenicii lui, fugeau. După ce a înviat Cristos şi învierea lui a fost vestită apostolilor de către sfintele

femei, „*cuvintele lor li s-au părut înaintea lor ca o poveste şi nu le-au crezut*”. *Luca*, 24, 11.

Cristos a înviat în mine, pentru a-mi da credinţă în învierea sa, principiu al învăţăturii sale despre mântuire. *Fericiţi cei care n-au văzut şi au crezut*. Acum un an aş fi zis că întoarcerea mea la credinţa în Omul-Dumnezeu ar fi fost la fel de miraculoasă ca şi faptul de a fi înviat. Dă-mi, Doamne, o credinţă absolută şi ea va fi dovada ei înseşi şi a adevărului ei.

Nu au coborât din cer, cu semne evidente, un text divin, o seriere sfântă, nici tablele legii date pe vreun Sinai. Evanghelia este în esenţă tradiţie orală

fixată omeneşte într-un text ale cărui codice primitive sunt discutabile. Cuvântul, verbul, şi nu Legea, scrierea, s-a întrupat printre oameni.

Întreaga viaţă creştină a generaţiilor se bazează pe o revelaţie divină orală fixată omeneşte în scripturi, în tradiţie, şi nu într-o permanenţă materială. Spiritul dă viaţă, litera ucide.

Biserica e trupul în care trăieşte tradiţia, e corpul în care se încarnează cuvântul. De unde-şi au scripturile protestanţii?

Protestantismul oscilează între sclavia literei şi raţionalismul care evaporează viaţa credinţei. Dacă Biserica catolică ar dispărea, confesiunile protestante s-ar spulbera, dar dacă acestea s-ar spulbera, ea n-ar dispărea.

Protestantismul trebuie să-şi împlinească tot ciclul, să ajungă să se piardă în raţionalismul care ucide orice viaţă spirituală, pentru ca să recadă în credinţa din care a ieşit.

Libertate, libertate! Când oare a ajuns un protestant la libertatea misticilor cato-lici? Protestanţii cad ori în sclavia literei, ori în nihilismul raţiunii.

Au vrut să supună progresului credinţa, când de fapt credinţa trăieşte dedesubtul progresului, înăuntrul lui, permanentă şi liniştită, ca adevărul înăuntrul raţiunii.

Supraomul, *Übermensch*. Este creştinul. „*Fiţi*, *dar*, *desăvârşiţi*, *precum desăvârşit este tatăl vostru cel ceresc*”. Bietul inventator al poveştii cu supraomul e un idiot, nou Nabucodonosor. Naturalismul sfârşeşte prin zeificare, prin unicul lui Max Stirner, supraomul lui Nietzsche; sfârşeşte în nihilism. Egotismul şi nihilismul sunt lucruri ce

sfârşesc prin a se identifica.

Şi există cu toate acestea în anarhism o aspiraţie naturală, aceea de a te elibera de legea exterioară, de litera care ucide, şi de a trăi potrivit spiritului şi dreptăţii.

Tatăl nostru

Tată! Aceasta e revelaţia lui Cristos, căci în toată legea veche Dumnezeu nu apare ca tată. Elementul cel mai caracteristic al creştinismului este paternitatea divină, faptul de a-i face pe oameni fii ai Creatorului, nu doar creaturi, ci fii.

Tată! Fiii noştri ne caută sprijinul. Fiul îndreaptă către tatăl său o privire surâzătoare şi-i cere o favoare pozitivă, nu un act care să-i stimuleze viaţa, ci o simplă mângâiere. Tati! mă strigă fiul meu, şi dacă-i răspund: Ce este? regretă, vrea să-i spun: Scumpule! Şi se agaţă de mine, se ghemuieşte lângă mine şi rămâne aşa, bucuros că-mi simte sprijinul şi contactul, că mă are lângă el, şi-şi întoarce din când în când ochii către ai mei ca să vadă dacă-l privesc cu afecţiune. Aşa şi cu Tatăl nostru: nu-i cerem favorurile unei propăşiri materiale, nici bogăţii, nici sănătate, nici plăceri, nici onoruri, ci sprijinul şi căldura lui, să ne privească în chip spiritual, să ne simţim sub sfânta lui providenţă.

August mister cel al iubirii! Existenţa iubirii e ceea ce dovedeşte existenta Dumnezeului Tată. Iubirea! Nu o legătură interesată, nici bazată pe profit, ci dragostea, delectarea pură de a ne simţi împreună, de a ne simţi fraţi, de a ne simţi unii pe alţii.

Tatăl nostru care eşti în ceruri. În ceruri, deasupra noastră a tuturor a, în cerul obştesc, comun tuturor a, un tată pentru toţi, Tată obstesc.

Ave Maria, *gratia plena*.

Tot harul pe care trebuia să-l împartă oamenilor, Dumnezeu l-a concentrat în Maria, simbol al umanităţii sanctificate. Maria este depozitara harului, plină de el, *vas spiritual* şi *maică a harului dumnezeiesc*. Tot harul pe care, în succesiunea veacurilor, îl acordă Dumnezeu în diverse haruri generaţiilor omeneşti, pe tot l-a depus în Maria, care l-a primit smerită zicând: „*Jată roaba Domnului*. *Fie mie după cuvântul tău*", expresie a celei mai sublime ascultări, rădăcină a oricărei libertăţi. Cu acea ascultare ne cucerim libertatea de creştini. *Iată robul Domnului*, *fie mie după cuvântul tău*, aceasta e traducerea individuală, pentru fiecare dintre noi, al acelui *facă-se voia ta* pe care-l înălţăm în comun către Domnul.

(a) În confesiunea tâlharului celui bun se găseşte confesiunea implicită a divinităţii lui Iisus, când zice: *Iesus vero nihil Mali gessit*. Nimic rău; un om care nu face nimic rău e Dumnezeu, pentru că numai Dumnezeu e bun, numai Dumnezeu nu are nimic amestecat.

„*Nu nouă, Doamne, nu nouă, ci numelui tău se cuvine slavă*". *Psalmul* 113.

„Dă lui Dumnezeu ceea ce este al lui Dumnezeu, iar pe seama ta pune ceea ce este al tău; anume, dă mulţumire lui Dumnezeu pentru harul primit; şi tu să recunoşti că ai în seama ta păcatul şi să înţelegi că ţi se cuvine o pedeapsă vrednică de păcatul săvârşit". *Imitaţia*, II, X, 3.

Trebuie să ne pierdem în acel nimic care ne doboară, pentru a ajunge la viaţa veşnică şi la fiinţa totală; numai recunoscând nimicul raţiunii noastre vom dobândi prin credinţă totul adevărului.

În cel mai viguros zbor al filosofiei omeneşti raţionaliste, în idealismul hegelian, se pleacă de la formula potrivit căreia Fiinţa pură se identifică cu Neantul pur, este nihilismul raţionalist.

Din P. Antonio11.

Despre Preasfântul Sacrament nu ştim ce să spunem, nici ce să lăsăm nespus; pe unde să începem, nici pe unde să sfârşim, pentru că totul în el este mare.

Lunea Paştelui.

„*Şi au zis unul către altul*: *Oare nu ardea în noi inima noastră, când ne vorbea pe cale şi când ne tâlcuia Scripturile*?" *Sf. Luca*, 24, [32].

A fost nevoie să împartă pâinea ca să-l cunoască şi să creadă în el.

Poate numai cuminecarea dă credinţa perfectă, restul fiind o aspiraţie la credinţă, o voinţă de a crede care doar prin mijlocirea cuminecării primeşte harul credinţei.

Îmi deschide scripturile pe drum şi inima mea năzuieşte.

Raţionalizarea credinţei. Am vrut să mă fac stăpânul, şi nu robul ei, şi astfel am ajuns la robie în loc să ajung la libertatea întru Cristos.

Jurnal intim 95

Maria este oarecum nodul vieţii creştine, în ea se concentrează rugăciunile credincioşilor ca să ajungă la Domnul şi tot în ea harurile Domnului ca să se răspândească asupra oamenilor. E ca o puternică lentilă spirituală, prin ea şi prin virtutea ei se face legătura dintre Dumnezeu şi umanitate.

O tensiune constantă mă duce la ruminaţia spirituală, la o viaţă

de auto-scormonire, la o trudă continuă de cârtiţă în sufletul meu. În viaţa contemplativă, asta m-ar fi dus pesemne la excese şi prejudicii. Va trebui să cultiv viaţa activă a scriitorului, să fac din condei o armă de luptă pentru Cristos.

A fost o vreme când am visat la claustru, dar Dumnezeu m-a îndepărtat de el, fie binecuvântat! Facă-se voia ta.

Cristos a suferit şi a plătit pentru păcatele viitoare. Păcatul are acţiune retroactivă, în măsura în care este comis în eternitate. Patimă temporală şi patimă veşnică. Unde se află rezumate durerile acelea? Euharistia.

Al cincilea mister voios: Copilul pierdut şi găsit în templu.

În templu şi învăţându-i pe doctori l-a găsit Maria pe fiul său pierdut, pe Cristos copil. În templu, şi nu în dispute deşarte trebuie să-l căutăm pe Cristos, dacă spre nenorocirea noastră l-am pierdut. Şi trebuie să-l căutăm copil, simplu, smerit.

Primesc o scrisoare de la Leopoldo12 în care-mi spune că s-au dezlănţuit contra mea. Renaşterea mea e atribuită faptului că vreau o catedră la Madrid, că îmi caut notorietatea cu lumânarea şi vreau să fiu mereu în frunte, că vreau mai mult public, că am suferit eşecuri.

A murit Erquiza aproape subit, cum o fi murit? – *f*-Cel mai trist e că Navarro şi Torres deplâng pasul făcut de mine, atribuindu-l unui exces de sentimentalism. Se poate vorbi de exces în sentiment? Dăunător este excesul în raţiune.

Mulţumită lui Dumnezeu nu aud tot ce se va fi spunând despre mine. Şi pe lângă insultele unora este bucuria altora, mai ales a acelora care mă iubesc cu adevărat.

Acum mai mult ca niciodată trebuie să evit comedia.

Îmi spune că ziua de joia sfântă a fost ziua când am fost cel mai mult vorbit de rău, la masa unde odinioară eu însumi turnam neghiobii. În vremea asta, eu stăteam liniş-tit în Alcalá, fără să ştiu nimic. Ce diferenţă este între insultele auzite şi cele care nu ajung până la noi? De ce să ne frământăm şi să ne simţim îndureraţi de ofensele care, neauzite, e ca şi cum n-ar fi fost? Trist e că-şi dădeau frâu liber pornirilor rele.

Jidevărat, adevărat zic ţie: *de nu se va naşte cineva de sus, nu va putea să vadă împărăţia lui Dumnezeu*.

Adevărat, adevărat zic ţie, de nu se va naşte cineva din apă şi din Duh, nu va putea să intre în împărăţia lui Dumnezeu".

Ioan, 3, 3 şi 5.

Trebuie să renasc. Vreme de atâţia ani nu [m-am [gândit] simţit realmente dacă sunt bun, n-am făcut decât să mi-o închipui. Trebuie să fiu bun.} *mu este bun decât numai Dumnezeu"* (*Matei*, 19, 17). Numai Dumnezeu e bun. Dar Cristos ne spune şi să fâm desăvârşiţi precum Tatăl nostru ceresc. Să vrei să fii bun, şi să vrei asta constant şi fierbinte, să ne străduim să fim astfel, iată lucrarea noastră. Tot restul este lucrarea harului lui Dumnezeu care prin Cristos ne-a făcut fiii săi.

Sunt cufundat într-o mare uscăciune. Nu reuşesc să provoc în mine acea teribilă spaimă de moarte care m-a proiectat în atâtea nelinişti; nici lacrimile din clipele când D.J.J. mi-a spus în strană: Poate acela e drumul; nici lupta din noaptea de sâmbăta sfântă; nici anxietatea din trăsură, pe când mă întorceam de la Chamartân. Vizitele astea nu-mi vin când le caut eu, ci când vrei Tu să mă vizitezi şi să mă pui la încercare.

Chiar şi acestea le scriu cu o linişte pe care n-aş vrea s-o am.

Dar înainte de toate, simplitate şi puritate, cele două aripi cu care trebuie să ne înălţăm. Niciun fel de comedie şi de iluzie, şi nici să nu mă biciuiesc ca să provoc stări false şi de sugestie amăgitoare. Cel mai bine e să te abandonezi.

Cerem semne, ca şi cum semnul cel mai evident n-ar fi faptul că le cerem.

În acea anxietate primară, Domnul a făcut să li se manifeste celorlalţi începutul renaşterii mele, iar vestea asta să se răspândească printre cei ce mă cunosc. Mă leagă astfel de datoria mea. Şi acum duşmanul vrea să-mi sugereze să las toate acestea, să le socotesc drept o întunecare pasageră a minţii şi să suport ce se va fi zicând de asta, de vreme ce tot nu-mi pasă de nimic. Gloria desartă se-mbracă în umilinţă. Pe drept cuvânt s-ar putea spune că nu caut decât notorietate şi că faptul de a-mi face publice crizele este vanitate.

În liniştea asta nu sunt liniştit; aflându-mă în calm, doresc agitaţie, chiar dacă o doresc cu tot calmul. E cea mai mare dovadă a Bunătăţii lui Dumnezeu.

[Caietul 2]

„Ce *voi grăi eu cel vinovat şi plin de ruşine*?

N-am gură să vorbesc fără numai acest cuvânt: *am păcătuit*, *Doamne*, *am păcătuit*, *fie-ţi milă de mine şi iartă-mă*.

Lasă-mă puţin, *ca să-mi plâng durerea*, *mai înainte de a pleca în*

pământul întunecos şi acoperit de umbra morţii".

Imitaţia, III, LII, 3.

Trebuie să trăiesc în lume, şi oare în ea nu se poate atinge perfecţiunea ascetică? Cea a intenţiei şi dorinţei, da. Viaţa stâlpnicilor era înţeleasă ca un perpetuu avertisment şi exemplu. Castitatea călugărului îl învaţă pe omul mundan castitatea dorinţei. Castitatea este virtutea specific creştină (Harnack13, II, 10, 5). Femeia trebuie s-o ai ca şi cum n-ai avea-o, şi bogăţiile la fel.

Exercitarea virtuţii castităţii şi sărăciei printre călugări, printre cei aleşi, este o învăţătură pentru creştinătate ca să le aprecieze şi să le exercite în spirit, nu în literă. Dacă nu ar există oameni care să trăiască după litera virtuţii pentru a-i păstra spiritul, acesta s-ar pierde în cele din urmă.

Cristos ne-a spus să-l imităm, şi cine-ar cuteza oare să se creadă un Crist, Dumnezeu din Dumnezeu şi lumină din lumină?

Despre calul de curse se va spune că nu serveşte decât la curse, fapt e însă că, prin încrucişările sale, el produce excelenţi cai pentru vânătoare şi menţine puritatea rasei. Oamenii spirituali, cu încrucişarea lor spirituală, menţin puritatea creştinismului. Monahismul a împiedicat ca acesta să cadă în superstiţia păgână din secolul al III-lea şi al IV-lea (Harnack, II, 9).

Considerând că există oameni care trăiesc cast în literă şi spirit, trebuie să regretăm că nu ştim să păstrăm spiritul, noi cei ce suntem dezlegaţi de literă.

„*Adevărat zic vouă*: *cine nu va primi împărăţia lui Dumnezeu ca un copil nu va intra în ea*". *Marcu*, 10, 15.

Cum o primeşte ea [Maria], cu simplitate, ca un copil, fără complicaţii psiholo-gizante. Aşa cum s-a înfăţişat Iisus la templu, la circumciziune, din umilinţă, supunându-se legii, gândesc că trebuie să mă apropii şi eu de comuniune. Dar să te duci aşa, fără credinţă în sacrament, doar ca holocaust legii, acceptându-l ca pe un simbol sfânt, n-ar fi un sacrilegiu şi un fruct al celei mai subtile trufii? Umilitatea ascultării nu se mulţumeşte cu ascultarea în fapt şi în voinţă, ea are nevoie de cea a minţii. Nu trebuie să ascult de lege până acolo încât să cred în ea ca poporul, ar fi o comuniune a minciunii. Mai mult decât să cred, vreau să cred.

Dar nu voi fi având poate o credinţă în sacrament, încă voalată pentru mine, şi care, când voi primi-o, mi se va revela?

„Cu smerenie şi răbdare aşteaptă vizita cerească, întrucât Dumnezeu te poate răsplăti cu o mângâiere îmbelşugată”.

Trufia cea mai rea, cea voalată, cea ascunsă, cea reţinută, ea mă face să accept tot exteriorul, să *împlinesc** tot ce împlineşte poporul credincios, să-i respect

Subliniat cu două linii în manuscris.

crezul, să-l rostesc împreună cu el, rezervându-mi însă dreptul să-l înţeleg într-un mod pe care-l socotesc mai elevat, luându-l drept simbol, căutându-i în mistica înaltă o semnificaţie mai profundă. N-am încă legea, şi vreau spiritul.

Mă îndărătnicesc să nu primesc ca un copil împărăţia lui Dumnezeu.

Despre moarte.

Tristeţe când mă trezesc noaptea şi mă pomenesc cu o mână amorţită. Mă grăbesc să mi-o mişc şi s-o ating, întrebându-mă dacă nu cumva e moartă şi uscată şi dacă prin ea nu vine moartea.

Groaza acelei nopţi când m-am ridicat în capul oaselor, cu palpitaţii.

Nebunia care-mi căşuna odinioară, cu nemurirea prin intensitate. Unii trăiesc într-un timp dat mai mult decât alţii; acesta trăieşte în patru ani mai mult decât celălalt în douăzeci, o viaţă mai variată; şi aşa poate ajunge să trăiască o veşnicie de intensitate într-un timp limitat, pentru că orice extensie este infinită în măsura în care conţine părţi infinite. Da, dar, urmând metafora, ea e infinită în neanturi, conţine infinite zerouri. Deşertăciunea deşertăciunilor. Nu în acea schimbare şi varietate, ci în imobilitatea credinţei şi a harului se află eternitatea vieţii.

Şi ce e când te trezeşti noaptea şi-ţi spui: sunt oare viu? am şi murit şi existenţa mea va fi de-acum înainte să stau veşnic ca acum, aici şi-n felul acesta, culcat aşa, singur cu mine însumi şi cu gândurile mele, pentru totdeauna, totdeauna, totdeauna? La ce bun alt infern? Căci poţi să-l prinzi pe un om într-un moment oarecare al vieţii lui, cel pe care şi-l consideră cel mai fericit, şi să-l faci să creadă că acel moment i se va eterniza şi-i va dura veşnic, şi, dacă va sta un pic, va vedea în asta un infern.

Ar fi uneori o mare consolare să poţi opri timpul în loc şi solidifica o clipă trecătoare din fluxul timpului, dacă însă consolarea aceea s-ar prelungi pentru totdeauna, ea ar ajunge să ne fie cel mai

mare supliciu.

Vorbind despre momentul critic al morţii, magistrul Granada14 spune: „Întoarcerea este imposibilă; înaintarea este de neîndurat, starea pe loc nu-ţi este îngăduită; aşadar, ce vei face?”

Teribil mister cel al timpului! Când oare vom fi liberi de timp, de timpul ireversibil şi ireparabil?

Dacă deodată, sănătoşi fiind, am vedea că începem să orbim, că obiectele ni s-ar estompa, că bezna ar avansa, oare nu ne-ar cuprinde groaza? Şi ce-are de-a face moartea cu orbirea? Şi chiar mintea care-şi concepe propria stingere se va stinge ea însăşi treptat şi-şi va concepe stingerea în chip tot mai obscur şi, înfricoşaţi de acea slăbire treptată a percepţiei, semn cert al sfârşitului său, am vrea să ne opunem, asemenea cuiva care, doborât de somn, încearcă să-l domine şi deschide ochii. Cine a experimentat ce poate însemna lupta cu somnul va întrezări cum ar putea fi să lupţi cu moartea. Să vrei să vorbeşti şi să nu poţi, să vrei să te ridici şi să nu te asculte picioarele. Să vrei să fii puternic ca să domini răul, şi să simţi că-ţi lipseşte puterea.

Să vezi un muribund căzut în letargie, care nu vorbeşte, care nu mişcă niciun membru, nu dă alt semn de viaţă decât că respiră. Ştii oare dacă înăuntrul lui nu se dau lupte grozave, şi dacă el nu suferă că nu o poate spune sau că n-are putere s-o facă? Fiindcă se poate ca sentimentele şi ideile lui să nu aibă destulă vigoare ca să se exprime, dar şi ca ele, singure şi într-un corp sfârşit, să-l umple în întregime, aşa cum stelele umplu cerul când se stinge soarele. Spectatorii nu ştiu ce se întâmplă în ultima clipă şi, cum aceasta e unică şi nimeni nu s-a întors ca s-o povestească, nu ştim nimica. Împrejurare unică a cărei experienţă nu există. Murim o singură dată. Şi nu merită oare să trăim în vederea acestui act unic? Să trăim ca să murim? Nu trebuie să ne gândim la asta – se spune –, dacă ne-am tot frământa la gândul morţii, ar deveni imposibilă viaţa. Se impune să ne gândim la asta, căci, dacă principiul vindecării este cunoaşterea maladiei, moartea fiind maladia omului, cunoaşterea ei este principiul vindecării ei. Atunci când această idee a morţii, care-mi paralizează astăzi munca şi mă cufundă în tristeţe şi neputinţă, va fi chiar cea care mă va împinge să muncesc pentru eternitatea sufletului meu, şi nu pentru a-mi *imortaliza* numele printre muritori, voi fi atunci vindecat.

„*Cum puteţi voi să credeţi, când primiţi mărire unii de la alţii şi mărirea cea de la unicul Dumnezeu nu o căutaţi*?”

Ioan, 5, 44.

În visul lumii totul e un bâlci de laude reciproce, conferire a gloriei pentru a primi gloria şi-a-l proclama nemuritor pe cutare sau cutare ins.

După ce-au aflat de schimbarea mea, unii mi-au spus: O să-ţi treacă, nu-i decât o urmare a oboselii psihice, un exces de muncă. Am ajuns s-o cred şi eu.

Astfel Festus i-a spus Sfântului Pavel (*Fapte*, 26, 24 – 25): „Pavele, eşti nebun! Învăţătura ta cea multă te duce la nebunie. Iar Pavel a zis: Nu sunt nebun, prea-puternice Festus, ci grăiesc cuvintele adevărului şi ale înţelepciunii". Şi dacă aş fi nebun, aş fi de sfânta nebunie a lui Cristos, dar-ar Domnul să sufăr de ea!

Despre moarte.

Dacă s-ar anunţa sfârşitul lumii într-o zi oarecare de peste cincizeci de ani, în ce stare ni s-ar prăbuşi spiritele? De vreme ce pentru fiecare dintre noi moartea e sfârşitul lumii, atunci soarele ni s-ar întuneca, sunetele toate ar amuţi, toate lucrurile ni s-ar topi în neant.

O anumită înclinaţie către operele mistice şi speculaţia mistică şi indiferenţa faţă de cele ascetice reprezintă un simptom rău. Este drojdia blestematului de intelectualism. Nu se poate ajunge la mistică fără a trece prin asceză şi numai prin intermediul acesteia şi, dacă nu ieşim din ea, trebuie să rămânem în ea. Asta e umilinţa.

Altceva e să iei mistica drept o curiozitate.

Omul ideal al raţionalismului este omul automat, perfect adaptat la mediu. Toate actele lui sunt reflexe şi, cum nu există niciun contact între procesul lui interior, psihic, şi procesul exterior sau cosmic, nu există conştiinţă.

Sentimentul, iubirea, voinţa sunt o stare de conştiinţă, un moment reprezentativ, o idee.

Religia naturală, deismul, panteismul, ar duce la superstiţie sau la fetişismul esteticist. O dată ruptă unirea dintre divin şi uman, o dată Dumnezeu intelectualizat, s-ar face simţită necesitatea comuniunii vii cu el.

Vezi Harnack, II, 18. Epocile de deism sunt epocile de superstiţie.

Raţionalismul istoric (Renan) tinde să nu vadă decât umanitatea lui Iisus, un om bun, desăvârşit, un geniu, cel mai mare dintre toţi, fără

a observa că un om bun şi desăvârşit este un Dumnezeu. Şi raţionalismul idealist îl reduce pe Cristos la un Cuvânt platonician sau mai degrabă ale-xandrin, la un concept pur.

Doar credinţa simplă uneşte cele două extreme şi vede în Iisusul istoric pe Cristosul divin, Răscumpărătorul şi Cuvântul. Trebuie să ne reprezentăm în chip viu sfintele Patimi. Acolo, în slavă, totul fiind supus Fiului, Fiul însuşi se va supune Tatălui, şi lui îi va supune totul, şi totul va fi în Dumnezeu. Panteismul indică o viguroasă aspiraţie către Dumnezeu, este dorul de slavă corupt.

Eritis sicut dii, aşa i-a ispitit diavolul pe primii noştri părinţi. Să fie Dumnezeu: aceasta e aspiraţia omului. Şi Dumnezeu s-a făcut om ca să ne înveţe cum trebuie să devenim fiii săi, aşa cum a fost Fiul său, care ne-a învăţat să fim desăvârşiţi ca Tatăl său.

Doar prin Cristos şi prin mijlocirea lui putem să-l gândim şi să-l iubim pe Dumnezeu Tatăl, să-l gândim şi să-l iubim ca pe Tată.

Trebuie să gândim despre Cristos „*prin raportare la Dumnezeu*”, şi trebuie să-l concepem pe Dumnezeu „*ca în Cristos*” (Atanasie).

E îndoielnic că cineva a trecut de la credinţa în Dumnezeu la creştinism; dar nu doar unul, de la credinţa în Cristos la Dumnezeu, prin Cristos la Dumnezeu V. *Ioan*, 8, 19; 14, 6, 7. Lectura Evangheliei, mai cu seamă în clipele de mâhnire, va fi făcut mai mult decât toate dovezile cosmologice, teologice şi morale.

„*Fericită este o inimă curată, care lasă la o parte cărările grele ale întrebărilor adânci şi umblă pe drumul neted şi tare al poruncilor lui Dumnezeu*.

Mulţi şi-au pierdut evlauia în timp ce au voit să cerceteze lucrurile cele mai înalte.

De la tine se cere credinţă şi viaţă nepătată, iar nu minte înaltă şi nici adâncul tainelor lui Dumnezeu.

Dacă nu poţi înţelege nici cuprinde cele ce sunt sub tine, cum vei pricepe oare cele ce sunt deasupra ta?

Supune-te lui Dumnezeu şi pleacă-ţi cu umilinţă mintea, înaintea credinţei; astfel ţi se va da lumina ştiinţei, atâta cât ţi-e folositoare şi de trebuinţă”. *Imitaţia*, IV, XVIII, [2].

O doctrină curentă în psihologie este că ideea reprezintă demararea actului, un act avortat sau redus. Astfel se produce o stare de vid în conştiinţă, visul hipnotic, o simplă idee sugerată ajunge până la act când nu întâlneşte un element contradictoriu. Ideea este forţă,

ideea este motrice, ideea e un reflex redus şi interiorizat.

Jurnal intim 115

Gândind un lucru, începi să-l accepţi şi să-l realizezi. Vine însă inhibiţia, reacţia spiritului total la un gând sugerat din exterior.

Vedem astfel cât de înţelept e să osândim ca păcate gândurile rele. Cel care se leagănă în ideea de a comite o faptă rea face în scurt timp ca acea idee să-i devină carne a spiritului său, să se întindă prin el ca o tumoare cangrenoasă, corodează tot ce i se opune şi, de la ideea fixă, coroborată cu altele, ajunge la act după ce şi-a creat un sistem, vopsind celelalte idei în culoarea ei, înveninându-le şi grupându-le în jurul său.

De aici se vede şi că rădăcina umilinţei vieţii, a umilinţei în fapte şi sentimente, este umilinţa interioară, umilinţa spiritului şi a minţii, supunerea umilă a acesteia, credinţa. Umil cu adevărat e numai acela care-şi smereşte raţiunea.

Duminica Tomei. 25 aprilie.

Liturghie conventuală în parohie. Predică a parohului, cum că mulţi cred că, ducându-se la Biserică, îi fac o favoare lui Dumnezeu, când de fapt nu Dumnezeu are nevoie de noi, ci noi de El.

Să-mi imaginez că sunt un personaj, cineva menit să facă zgomot în biserică, şi ca astfel convertirea mea va sluji drept model? În câte feluri trăieşte trufia!

Domnia socială a lui Iisus Cristos. Obişnuieşte să fie stindard de partid cu lucruri ca protecţionismul etc.

„*Cunoscând deci Iisus că au să vină şi să-l ia cu sila*, *ca să-l facă rege*, *s-a dus iarăşi în munte*, *el singur*”.

Ioan, (6), 15.

„Împărăţia mea nu este din lumea aceasta”.

Vezi [*Ioan*], 18, 36.

Sufăr de abulie: fără un excitant extern, nu ştiu să mă decid să lucrez, şi singurul meu recurs e să mă străduiesc a provoca acel excitant. Uneori îmi năzăreşte nebunia de a-mi dori o boală gravă, un accident sau o situaţie dificilă care, situându-mă aproape de moarte, să mă determine să cer spovedania şi să întrerup starea asta.

„*Nu cumva a crezut în el cineva dintre căpetenii sau dintre farisei*? *Dar mulţimea aceasta*, *care nu cunoaşte legea*, *este blestemată*”.

Ioan, 7, 48 – 49.

Care persoană luminată şi tobă de carte are credinţă?

Infernul.

Această oroare de neant nu-i oare un avertisment? Mai oribil decât neantul nu ar fi oare o veşnicie de singurătate, singur cu propriul neant? Căci doar la tine te-ai gândit şi doar pe tine te-ai căutat şi te-ai crezut centru al universului, şi veşnic cu tine şi numai cu tine vei fi, cu lumea ta lăuntrică, cea de afară fiind ştearsă pentru simţurile tale, şi aşa te vei pătrunde curând de neantul tău şi-ţi vei avea propriul tău neant drept companie eternă.

Teribilă boală e intelectualismul, şi cu atât mai teribilă cu cât trăieşti cu ea linis-tit, fără s-o cunoşti; este la fel de teribilă ca nebunia sau idiotismul, în cazul cărora se zice că nici nebunul, nici idiotul nu suferă, deoarece nu-şi cunosc răul, şi chiar că pot trăi bucuroşi. Raimundin15 nu face decât să râdă.

Primit azi cartea lui Denifle16. La scurt timp după aceea luam note din bibliografie, cartea pentru carte! Curiozitatea condamnată. Această uscăciune este incurabilă, peste toate se suprapune curiozitatea, la mistică mă gândesc doar ca la un nou câmp de curiozităţi.

Nu căuta cine a spus asta, *ci fii atent la ceea ce s-a spus*. Credeam că voi da peste o carte de erudiţie şi mă pomenesc cu o carte de devoţiune. La ce-mi va servi să ştiu cum să definesc căinţa dacă nu o şi simt? Am fost măgulit că m-au numit mistic, crezând că este un grad mai puternic al spiritului, mai mult decât filozoful, după cum acesta e mai mult decât omul de ştiinţă. Şi când colo trebuie să fii doar bun.

Cât rău face acel neomisticism, acel fals misticism al unor orgolioşi, al unor trân-davi, senzuali şi beţivi. Trebuie să fii bun.

Cel mai neînsemnat eveniment, descoperirea oricărei fraze, cuvântul cel mai inocent pe care-l aud, ceea ce spune băiatul meu, totul mi se pare avertisment şi simbol şi lucru cu sens ascuns. traduc totul după starea mea. Dacă voi continua aşa, voi cădea în superstiţie. Clopotele nu bat nici măcar o dată fără să cred că mă cheamă pe mine; mi se năzăreşte că fiecare călugăr pe care-l văd are să mă întrebe ce se-ntâmplă cu mine.

O mare dorinţă de a-mi face cunoscută starea tuturor a, o mare uşurinţă de a mă spovedi oricui, şi o enormă uscăciune şi indiferenţă dacă mă gândesc să o fac aşa cum o cere Biserica.

Începusem o critică a argumentelor în favoarea existenţei lui Dumnezeu.

Înclinam către un fenomenism absolut şi, în ceea ce priveşte materia şi mişcarea, n-o admiteam decât pe aceasta, presupunând că mobilul este un ansamblu de mişcări. Dispărea orice substanţă.

Marele mister este conştiinţa şi lumea în ea.

Principiul cauzalităţii fără conştiinţă ar fi simpla consecuţie a doua fenomene.

Sufăr de o mare epuizare a voinţei, nu sunt în stare să iau nicio hotărâre. De mai multe zile mă gândesc să mă duc şi să-l văd pe paroh şi-n fiecare zi amân, aşteptând ocazia de a-l întâlni singur pe stradă şi să-l rog să-mi fixeze o oră, ajungând chiar să visez că ar veni el să mă vadă fiindcă m-a văzut la liturghie, ce prostie! Nu ştiu să mă decid, nu am voinţă. Voinţa noastră fără har nu e nimic.

„Sunt un nimic, sunt un nimic, sunt un nimic", aşa gândeam azi plecând de la liturghie. Şi, întors acasă, mi s-a întâmplat să citesc cap. III din cartea a III-a a *Imitaţiei* şi acea frumoasă rugăciune pentru a cere harul evlaviei:

„A.du-ţi aminte totuşi, Doamne, că nimic nu sunt, nimic nu am şi nimic nu pot.

Jurnal intim 121

Tu singur eşti bun, drept şi sfânt. Tu pe toate le poţi, pe toate le dai, pe toate le plineşti, numai pe cel păcătos îl laşi deşert.

Adu-ţi aminte de îndurările tale şi umple inima mea cu harul tău, tu care nu voieşti ca lucrările tale să fie deşarte.

Doamne, învaţă-mă să fac voia ta…"

Iisus însă n-a făcut niciun râu.

Aici Iisus, fiind recunoscut ca desăvârşit, este mărturisit Dumnezeu, dar nu mai puţin om.

Păcătuirea nu e omenească, ci diabolică, cei ce trăiesc cu bună ştiinţă în păcat nu sunt oameni, ci demoni. Omeneşti sunt foamea, setea, căldura, răceala, suferinţa, nenorocirea, persecuţiile, somnul şi oboseala. Toate acestea sunt lucruri pe care şi Cristos însuşi le-a îndurat, fiind un adevărat om pentru noi şi cu noi. Dacă păcatul ar fi fost omenesc, ar fi şi păcătuit, pentru că era un adevărat om în trup, şi un om drept în înţelepciune, şi un om desăvârşit întru Duhul Sfânt. De aceea însă era un Dumnezeu etern, şi nu un păcătos. (Deniile, *Das geistliche Leben*, pp. 20 – 21.)

Porunca: fâti desăvârşiţi ca Tatăl vostru, căci numai acest Tată este bun, e o învăţătură că păcatul nu este omenesc, ci diavolesc.

Omul păcătuieşte pentru că a căzut, şi-a căzut în moarte pentru că a păcătuit. *Primesc cele cuvenite după faptele mele*.

Şi misticul german continuă: „Că păcă-toşii iubesc păcatul nu e prin natură, ci prin răutate diavolească, şi ei sunt mai răi decât diavolul, deoarece, dacă Diavolul ar putea să se convertească, el n-ar rămâne în păcat, dar ei se pot converti şi nu o fac! Sigur că e omeneşte să avem *înclinaţie* către păcat, de vreme ce omul o are de la căderea lui Adam, dar cel ce *păcătuieşte* o face cu liberă voinţă, şi nu prin natura, ci mai curând împotriva ei, deoarece prin asta se vede deposedat de propria-i nobleţe".

Nu doar o dată scrisesem că omul se supraumanizează naturalizându-se. Da, intrând în natura primitivă, cea anterioară păcatului, prin botez şi spovedanie, el se supraumanizează. Şi totodată, el se supranaturalizează în raport cu natura aceea, umanizând-o întru Cristos. Starea de har, după cădere, prin răscumpărare, nu e mai umană decât inocenţa primitivă?

Moartea.

Frica de moarte este începutul oricărei înţelepciuni (*Sirah*, 1, 14). *Initium sapientiae timor Domini*. Frica de moarte este frica de Dumnezeu sau începutul ei.

„Adu-ţi aminte de sfârşitul tău şi nu vei păcătui niciodată." (*Sirah*, 7, 38.)

„Dacă s-ar şti că se găseşte o iarbă al cărei efect ar fi că acela care o poartă asupra sa nu va ajunge niciodată bătrân sau bolnav, ea ar fi cumpărată foarte scump. Această iarbă e moartea. Cine o poartă mereu în minte nu va îmbătrâni niciodată în păcate". (Deniile, *Das geistliche Leben*, p. 32.)

Vine un moment când, fără să avem imaginaţia mereu ocupată cu imaginea morţii şi nici spiritul cu ideea ei, fără chiar ca ea să constituie oarecum fondul imaginaţiilor noastre, amintirea ei se esenţializează în noi şi-o purtăm mereu prezentă, ea ne însufleţeşte, fie şi inconştient, toate operaţiile psihice. Şi atunci putem spune că avem o conştiinţă plenară şi adevărată a vieţii, dat fiind că aceasta este o murire continuă.

Ce e oare tot trecutul tău? Unde se află el în afara memoriei tale? Şi dacă memoria ta dispare, ce se va alege de el?

Se poate vorbi oare de amintirea morţii? Când ne amintim de moarte, ne trezim din ea.

Trăim murind, în fiecare clipă murim şi renaştem, prezentul fugitiv curge între moartea trecutului şi naşterea viitorului.

Şi această naştere este, ca şi a noastră, primejdie de moarte.

Dacă vrei să fii mereu stăpân pe tine însuţi, fii mereu în prezenţa lui Dumnezeu. Nu face precum copiii, care închid ochii ca să nu fie văzuţi. Adam s-a ascuns după ce a comis păcatul neascultării sale.

Dacă ţi se va întâmpla să te îndoieşti de adevărurile credinţei şi să-ţi spui: „Şi ce e adevărul?", aminteşte-ţi că asta e ceea ce a spus Pilat când s-a hotărât să-l predea pe Cristos.

I

Miercuri, 28 aprilie.

Citit cap. 9 din Evanghelia Sf. Ioan.

Sunt un orb în care trebuie să se manifeste lucrările lui Dumnezeu.

Unge-mi, Iisuse, ochii cu tină şi porunceşte-mi să merg la scăldătoarea trimisului tău, să merg la spovedanie, ca să mă întorc văzând. Dă-mi putere, căci eu n-am voinţă.

Voi spune apoi ca să te slăvesc: Da, eu sunt, eu sunt acela care cerşea slava omenească. Iisus a făcut tină şi mi-a uns ochii şi mi-a zis: Du-te la scăldătoarea trimisului şi spală-te, şi m-am dus, şi spălându-mă, am văzut.

Din praful la care, prin analiză, am redus totul în timpul trecerii mele prin deşertul intelectualismului, Domnul a făcut tină şi mi-a pus-o pe ochi, ca să doresc să văd, şi să mă duc, şi să mă spăl, şi să văd.

Prin mine însumi sunt nimic, veritabil nimic; tot ce este fiinţă în mine este divină, tot ce am ca fiinţă e de la Dumnezeu. Şi părăsit de Dumnezeu, îmi voi simţi propriul nimic, şi această eternă viziune a nimicului meu ar fi chin veşnic, moarte veşnică.

Trebuie să încerci din când în când să te concepi şi să te simţi ca nefiind. Din această groază scoatem frică de Dumnezeu şi speranţă.

De fiecare dată când mă întorc la visul meu, de fiecare dată când simt un recul şi mă instalez în modul meu de a gândi şi simţi anii trecuţi, îmi vine ideea aceasta: sunt oare nebun? Şi dacă m-aş întoarce la visul meu, ideea nebuniei m-ar urmări şi aş deveni realmente nebun, aş fi nebun, aşa cum am mai şi fost poate.

Integrişti, carlişti, metişi, neocatolici17 etc.

Dumnezeu a lăsat lumea pradă disputelor dintre oameni.

Cât de puţină milă! Cât de păgubitoare sunt toate acestea pentru

suflete! Ar fi altceva dacă am avea grijă de reforma omului interior, de înnoirea noastră întru Cristos. Dacă, în loc să ne consumăm energiile gândindu-ne cum să tratăm cu ceilalţi, şi cum sunt ceilalţi, şi cum gândesc, şi cum trebuie să ne construim relaţiile cu societatea, ne-am întoarce privirile spre noi înşine, şi ne-am scruta, şi ne-am cultiva fără preget, s-ar ivi în chip spontan relaţii juste şi caritabile între noi. Sfinţindu-ne noi, s-ar sfinţi societatea. Biserica este congregaţia credincioşilor, în afară de ei nu e câtuşi de puţin substanţială. Să nu cădem în greşeala de a atribui substanţă pante-istă societăţii creştine şi de a pretinde că-i aducem câte ceva.

Toţi cei ce se ceartă pe stradă şi în presă şi în asociaţii se unesc pentru a se ruga şi se unesc într-o rugăciune comună şi într-un sacrificiu obştesc. Să se roage mai mult şi să se certe mai puţin, aşa încât, văzându-se mai mult timp uniţi şi mai puţin angajaţi în dispute, vor ajunge mai lesne la un acord.

Trebuie să facem din societate un vast cenobiu, un adevărat cenobiu, *koinobios*, de viaţă comună în spirit, şi din creştin, un cenobit. Şi totodată un solitar, un călugăr, în mijlocul societăţii transformate în mănăstire. Să practicăm ascultarea în spirit, sărăcia cu duhul şi castitatea în spirit, şi se va ivi şi unirea, adevărata unire a catolicilor, care trebuie să fie comunitatea credincioşilor.

Trebuie să ne uzăm mai mult genunchii decât coatele.

Căci eu primesc cele cuvenite după faptele mele.

Am aspirat la nimic, la distrugerea ideală a totului, la reducerea totului la un pur fenomen; am vrut să fac din nimicul meu centrul universului, ceea ce merit este nimicul oricărei fiinţe adevărate, moartea

Deschid *Imitaţia* (cap. VIII, cartea a III-a):

„Voi vorbi cu Domnul Dumnezeul meu, măcar că sunt praf şi cenuşă”.

Sunt praf, şi din acest praf a făcut Domnul cu milostivirea sa noroiul pe care mi l-a pus pe ochi, ca să râvnesc a mi-i spăla şi-a vedea.

j) *acă însă mă voi micşora, dacă mă voi socoti de nimic, dacă voipărăsi toatâfaima mea şi mă voi socoti praf şi cenuşă, precum şi sunt, harul tău mă va ajuta, iar lumina ta se va apropia de inima mea şi toată preţuirea mea, oricât de mică, se va cufunda în adâncul nimicniciei mele şi vapieripe veci”*.

Nimicnicindu-mă înaintea ta, Fiinţă deplină şi desăvârşită, astfel

îmi voi anihila nimicul şi voi ajunge, cu harul tău, la fiinţa slavei tale.

Vezi restul capitolului.

Despre moarte. / Creştinism vag. Religiozism.

Despre neantul nostru. / Morală, artă şi religie.

Despre har. / Coaja. / Robie.

Joi, 29 aprilie.

Cap. 10 din Evanghelia Sf. Ioan.

Orice aş face în afară de a merge să mă spovedesc şi să mă cuminec cu poporul credincios ar însemna să intru în Biserica lui Dumnezeu pe altundeva decât pe uşă, ar fi o faptă de hoţ şi de bandit.

Ce-nseamnă să trăieşti exterior ca ei, asistând la jertfârile şi rugăciunile lor, şi să-ţi constitui lăuntric o împărăţie aparte, şi să nu intri pe uşă?

Dă-mi, Doamne, putere de a mă duce să mă spăl la scăldătoarea trimisului tău.

De ce se miră cei ce predică împotriva religiei că poporul credincios nu-i ascultă? El nu cunoaşte glasul străinilor. (*Sf. Ioan*, 10, 5.)

De ce să-mi ucid sufletul, de ce să mi-l înăbuş în aspiraţiile sale doar ca să apar logic şi consecvent în faţa celorlalţi?

E o teribilă robie să trăim ca sclavi ai ideii pe care şi-au făcut-o ceilalţi despre noi. E o teribilă robie robia gloriei deşarte.

O schimbare, vor spune ceilalţi. Nu, un progres.

Nu de ei, de mine trebuie să dau socoteală.

Libertate, libertate, libertate.

Dumnezeu m-a chemat, trebuie să-l ascult. Dacă ceilalţi nu vor înţelege acea chemare, sunt oare obligat să trăiesc ca rob al lor?

Trebuie să trăieşti în realitatea ta proprie, şi nu în părerea pe care şi-o fac ceilalţi despre noi; în propriul nostru spirit, nu în ideea celuilalt.

Ioan 11, 4 (vineri, 30 aprilie).

E aici18 o rază de speranţă, de adevărată speranţă.

Această boală nu este spre moarte, ci pentru ca prin ea să se slăvească Fiul lui Dumnezeu.

Trebuie recitit de multe ori acest capitol unsprezece.

Cei care l-au prigonit cel mai mult pe Iisus şi cei contra cărora şi-a îndreptat cel mai mult invectivele au fost fariseii, care credeau în învierea trupului, idealiştii de atunci, iar nu contra saducheilor.

Idealismul vlăguieşte şi e mai trufaş decât pozitivismul.

Trebuie să ne păzim foarte atent de sentimentalism, care se dă drept credinţă raţională.

Fuziune.

„Ştiu faptele tale, că nu eşti nici rece, nici fierbinte. O, de ai fi rece sau fierbinte! Astfel, fiindcă eşti căldicel – nici fierbinte, nici rece – am să te vărs din gura mea". *Apocalipsa*, 3, 15 – 16.

Cei a căror coajă este atât de groasă încât pare rece îşi comprimă înăuntrul lor căldura naturală a sufletului, şi aceasta, într-o bună zi, căutându-şi ieşirea naturală, creşte şi fisurează coaja, o încălzeşte şi chiar o înfierbântă. Dar cei în care căldura se extinde mult prea lent şi menţine coaja călduţă, fără a o topi, trăiesc aşa ani şi ani de-a rândul, fără să-i înfierbânte nimic altceva decât moartea.

Dacă nimicul mă îngrozeşte, trebuie să învăţ a-mi cunoaşte propriul meu nimic spre a mă îngrozi de mine însumi şi-a începe să făuresc în mine omul nou, cel al harului, cel al fiinţei. V. Deniile, 64, sfârşit.

De ce m-ar nelinişti bârfele celorlalţi, privirile lor de-o indiscretă curiozitate şi judecăţile pe care le-ar putea face cu privire la învierea mea deja anunţată? Cristos însuşi e ţinta unor investigaţii indiscrete şi a curiozităţii oţioase; viaţa, persoana, învăţătura lui au stârnit curiozitatea multor leneşi care nu caută decât lemn pe care să-l pună peste focul insaţiabil al curiozităţii lor deşarte. Ce puţin se ocupă oamenii de ei înşişi şi câte nu născocesc ca să-şi piardă scurtul timp care ne-a fost acordat!

Lucrul cel mai rău nu e obligaţia de a rupe cu omul vechi; ceea ce mă îndurerează este frica de a duce în noua viaţă spiritul celei vechi, de a fi. catolic aşa cum am fost anarhist şi din aceleaşi motive; de a îmbrăţişa catolicismul cu gândul la mine şi ca să las un nume în Biserică. Comedia convertirii împiedică adevărata convertire. Asta e teribil.

Simplitate, Iisuse al meu, simplitate!

Aseară, acasă la Pepe, am citit bună parte din viaţa Părintelui Faber. Ce suflet! Şi ce convertire! S-a dus la catolicism din pură religie.

Spunea înainte de a se converti: Până într-un an voi fi catolic sau voi înnebuni. N-aş putea spune la fel?

Dacă deodată aş avea certitudinea că nu am să mai trăiesc decât două zile, e sigur că m-aş duce să mă spovedesc. De ce n-o fac oare

acum?

E un lucru teribil: citesc cărţi de devoţiune şi evlavie şi nu umblu decât după citate, ca să acumulez erudiţie bibliografică asupra materiei, ca să-mi satisfac curiozitatea. TRebuie să mă purific de asta, de bibliomania asta cumplită, de rămăşiţele astea de intelectualism ucigător. Aconsidera mistica şi ascetica drept o ramură a literaturii nu-i oare un început de pierzanie?

Literatismul şi estetismul însuşi sunt florile otrăvitoare ale spiritului păgân.

Cât timp n-am avut aici, în camera mea de lucru, imaginea lui Homer însoţită de versurile acelea subtil veninoase, acea blasfemie cum că zeii urzesc şi săvârşesc nimicirea oamenilor pentru ca viitorimea să aibă ce cânta! Zeii da, adică demonii, dar Dumnezeu, nu. Da, demonii urzesc şi săvârşesc distrugerea oamenilor pentru ca oamenii viitori să cânte isprăvile celor pierduţi. Câţi eroi ai pierzaniei n-au devenit eroi legendari şi subiect al cântărilor!

Arta pentru artă! E totuna cu a spune viaţa pentru viaţă. Nu, viaţa pentru moarte, viaţa pentru viaţa veşnică; şi arta pentru arta eternă, pentru religie.

„*Fiul meu, cine caută să fugă de supunere acela fuge de însuşi harul dumnezeiesc. Şi cel ce caută să aibă ale sale deosebite acela pierde ceea ce au toţi laolaltă*". (*Imitaţia*, III, cap. XIII, 1.)

Ce sens are pretenţia de-a avea un cato-licism al tău, mai rafinat şi mai profund decât cel al poporului lui Dumnezeu?

Ce sens are voinţa de a te refugia în cea mai secretă mistică, lăsând pentru ceilalţi ceea ce socotesti evlavie rutinieră şi exerciţii obişnuite? Fii atent ca nu cumva să te biruiască o curiozitate imorală, o luxurie spirituală de emoţii noi.

Simplitate, Doamne, simplitate! Şi, ca să ajungi să simţi aidoma celor simpli, trebuie să te rogi ca ei şi cu ei, să crezi cu ei. Vei primi totul în tine şi aşa cum eşti.

Religiozismul poate duce prin religiozitate la religie, dar poate fi un narcotic sentimental care să-l adoarmă pe om în propria-i voluptate şi în luxuria spirituală.

Trebuie să trăim, se spune; şi se spune aşa în cel mai rău sens. Da, trebuie să trăim, dar trebuie să şi murim. Şi mai presus de orice trebuie să trăim murind ca să putem muri trăind.

Morir habemos. Ce formulare frumoasă! E în acelaşi timp

moriremos [„vom muri”], adică mo*rir-hemos [„*avem a muri”] şi te*nemos muerte [„*avem moarte”], ha*bemus mori s*au mo*rtem.*

Cu cât gândim mai mult la moarte, cu atât dobândim o linişte mai senină pentru viaţă.

A trăi în moarte, iată unicul mod de a muri în viaţă şi în viaţa veşnică.

Timp.

Trecutul e trecut. Făcutul e bun făcut. Teribile formule!

Trecutul e trecut. Da, pentru cei care trăiesc în timpul trecător, pentru cei ce-şi parcurg drumul ca un mobil traiectoria, ca pământul orbita, pierzându-şi poziţia trecută odată cu fiecare nouă poziţie.

Trebuie să trăim adunând trecutul, păstrând seria timpului, primind prezentul peste trecutul tezaurizat, printr-un progres veritabil, nu printr-un simplu proces.

Şi cum? Tezaurizând merite pentru eternitate, ştiind că azi suntem mai buni decât ieri, că azi suntem mai mult decât ieri, mai *fiinţe*, mai divini.

A face binele nu etotuna cu a fi bun. Nu e de ajuns să faci binele, trebuie să fii bun. Nu e de ajuns să ai astăzi la activul tău mai multe fapte bune decât ieri, trebuie să fii astăzi mai bun decât erai ieri. La drept vorbind, ce fel de fapte bune sunt acelea care, acumulându-se şi adăugându-se unele altora, nu te-au îmbunătăţit? Faptele bune care, tezaurizându-se în tine, nu te şi îmbunătăţesc, sunt fapte bune deşarte, fapte bune din vanitate, aparente.

„Fac-o şi dracul, numai minune să fie”, spune un proverb infam. Morala lumii nu se preocupă decât de act, nu de agent; problema e să înlăturăm din orice act partea dăunătoare. N-are mare importanţă că oamenii trăiesc cu sentimente de ură dacă progresul social îi împiedică să-şi dăuneze pozitiv. Nu contează ca oamenii să fie mai buni, ceea ce contează este să nu-şi poată face rău. Mai bine e să fii bun chiar dacă faci uneori rău, decât să fii rău şi să faci bine, bine aparent.

Se poate întâmpla să existe un om pe care comiterea unei crime să-l elibereze de veninul obsesiei sale; se poate ca un ranchiunos care s-a răzbunat pe duşmanul său să-şi revină şi să se căiască într-adevăr, şi să-şi purifice ranchiuna. Dacă aşa este, îi e mai de folos decât dacă ar fi trăit măcinându-se în ranchiună.

Odată cu civilizaţia, răul se răspândeşte, se difuzează, se împarte în mici doze prin fiecare act mărunt. S-ar putea să fie mai puţine crime,

mai puţine păcate violente, dar fiecare act mărunt e cernit de păcat. Sunt mai puţine asasinate, dar mai multe priviri dispreţuitoare şi ranchiunoase, mai multe fraze pline de desconsiderare, mai multe gesturi arogante. Cu cât e mai greu să faci rău, cu atâta e poate mai important să fii bun.

Să fii bun! Ce câmp de meditaţie imens aici! Să fii bun! Să fii bun înseamnă să te îndumnezeieşti, pentru că numai Dumnezeu este bun.

Moartea îl revelează pe cel bun. Un om care, aparent, a făcut întotdeauna binele sau care, cel puţin, n-a făcut niciun mare rău şi a trăit onorabil moare disperat şi hulind, plin de groază şi de trufie, pentru că nu a fost bun. Iar altul, care a comis poate mârşăvii şi crime, care n-a făcut binele pe care-l voia, ci răul pe care nu-l voia, cum zice Apostolul, moare încrezător, pocăit şi senin, pentru că a fost bun.

De ce oare ne scandalizăm că o ultimă pocăinţă sinceră şterge o viaţă de păcate? Cel care obţine acest har înseamnă că a fost bun, înseamnă că a făcut răul fără să vrea. Şi, în schimb, faptul că se pierde unul dintre cei pe care lumea îi numeşte binefăcători ai umanităţii, un bărbat auster, un om onorabil, un Cato, înseamnă poate că a fost rău, că binele l-a făcut ca pe un rău, poate din răutate (v. Faber, *Progr.19*, 55, final), gândindu-se exclusiv la sine însuşi. A face binele ca să te delectezi făcându-l, fără a-l raporta la Dumnezeu, a duce la bun sfârşit o faptă bună din luxurie spirituală, a face o pomană ca să te bucuri că ai făcut-o nu e oare adesea ceva poate radical rău?

Nu e suficient să fii moral, trebuie să în religios: nu e suficient să faci binele, trebuie să fii bun. Şi a fi bun înseamnă a te nimicnici în faţa lui Dumnezeu, a te face una cu Cristos şi-a zice cu el: nu după voia mea, ci după a ta, Tată!

Trebuie să ne purificăm intenţiile, şi atunci şi faptele ne vor fi pure.

Căutaţi împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea sa, şi toate celelalte vă vor fi date pe deasupra.

E o idee mult mai profundă decât se crede aceea potrivit căreia credinţa jus-tifică faptele, şi dacă credinţa fără fapte cHtc credinţă moartă, faptele fără credinţă imnt fapte deşarte.

Doar bunătatea lăuntrică sfinţeşte faptele bune. Şi bunătatea lăuntrică e smerenia, a cărei formă este credinţa.

„Toată lauda deşartă s-a stins în adâncul judecăţilor tale despre mine!” *Jmitaţia*, cartea a III-a, cap. XIV, 3.

Cât e de diferită ideea pe care ne-o facem despre noi, instituiţi drept centru al universului în reprezentarea noastră, de ideea despre noi care se va fi găsind în Mintea divină, adevăratul nostru arhetip!

Să poţi a te vedea din afară! Să poţi a te vedea din afară! Mi-am dorit asta de multe ori. E însă prea mult să năzuieşti a te vedea din perspectiva lui Dumnezeu, şi a-ţi vedea astfel propriul neant, infima rotiţă ce suntem în impunătoarea maşinărie. Credem oare că prin înzestrarea sau strădania noastră suntem mai mult decât suntem prin volum şi durată în imensitatea creaţiei şi în durata ei?

„Lumea întreagă nu va putea trezi mândrie în acela pe care adevărul şi l-a făcut slujitor. Nu va fi mişcat de gura tuturor celor ce-l laudă acela care şi-a pus întreaga sa nădejde în Dumnezeu.

Chiar cei care vorbesc, toţi sunt un nimic: ei trec odată cu zgomotul vorbelor lor, dar adevărul Domnului rămâne în veac". 20

Să laşi un nume! Să-l laşi, efectiv, iar nu să-l iei cu tine. Să laşi un nume în istorie! Ce sminteală pe lângă faptul de-a duce un suflet în eternitate! Pare cu neputinţă să-ţi iubeşti numele mai mult decât pe tine însuţi. Iată încă o formă a acelei robii mortale ce face să ne sacrificăm realitatea aparenţei care există despre noi în mihţile celorlalţi, să ne sacrificăm propria fiinţă ideii pe care şi-a făurit-o lumea despre noi.

Robie.

Prin conduita, prin actele, faptele şi spusele noastre ne tot ţesem biata maimuţăreală, care în cele din urmă ne înrobeşte. În loc de a fi judecători înaintea lui Dumnezeu ai actelor şi cuvintelor noastre, în loc de a ni le judeca în tribunalul propriei noastre conştiinţe, unde rezidă în chip deosebit Domnul nostru, nu suntem atenţi *hirrial intim* 143

decât la efectul pe care-l produc asupra Homenilor noştri. Când suntem lăudaţi: u aplaudaţi, persistăm în ele, abandonându-le pe celelalte care sunt puse în Heama sărăciei noastre cu duhul sau a puţinătăţii minţii noastre. Şi aşa, ghidaţi d (ţ judecata celorlalţi şi trecuţi prin sita lumii, continuăm să ne ţesem seria actelor noastre, care, acumulându-se şi întărindu-se, ne produc caracterul nostru expus lumii, caracter care ni-l oprimă şi asfâxiază pe cel înnăscut şi propriu ce ar fi trebuit să ne încolţească în faţa Domnului nostru din sufletul nostru regenerat de botez.

Şi ne pomenim cu un eu pe care ni l-a făcut lumea sau pe care

noi ni l-am confecţionat robindu-ne ei, şi toată străduania noastră este să rămânem fideli rolului pe care ni l-ara arogat în scenariul acesta mizerabil şi să-l jucăm astfel încât să ne aducă şi mai multe aplauze. Şi când ne facem că dispreţuim aplauzele şi urmărim doar propria noastră satisfacţie, ne aflam pesemne într-o situaţie şi mai rea, pentru că ne-am rigidizat în asemenea măsură, încât, identificaţi cu rolul, ni-l jucăm pentru propria noastră plăcere, cu o infatuare masturbatoare.

Este un lucru teribil să trăim ca sclavi ai eului pe care ni l-a dat lumea, să fâm credincioşi rolului fără să vedem, în afara teatrului, imensa splendoare a cerului şi teribila realitate a morţii, să trebuiască să fim logici în interiorul lui. Bietul actor simte o durere acută, dar nu poate nici să se vaite, nici să plângă, deoarece publicul l-ar fluiera şi, chiar dacă ar fi sincer ca om, ar fi un actor prost. Când se spune că lumea e o comedie, nu meditam destul la oroarea acestor vorbe.

Deodată sărmanul comediant îşi aduce aminte că se va isprăvi comedia şi că nu va şti pe unde să scoată cămaşa, iar dacă atunci se va întâmpla să izbucnească în plâns în afara rolului, publicul va spune: „E nebun, săracul".

Libertate, Doamne, libertate! Să trăiesc în tine, nu în căpăţânile de care se va alege praful.

Acel eu pe care mi l-a dat lumea va pieri când se vor mistui minţile în care trăieşte, abia dacă va mai rămâne din el ceva mai mult decât un nume. Cum oare, trăind cu acel eu, să nu mă fi cutremurat în faţa nimicului? Dar eul meu, cel pe care Tu l-ai scos din nimic, va trăi în Tine.

Se vor mira de schimbare, fără a observa că schimbarea cu pricina nu există nici din faţă, nici din coastă. Fapt este că acel Miguel pe care ei îl cunoşteau, cel de pe scenă, a murit şi, murind, l-a pus în libertate pe Miguel cel real şi etern, pe care-l sufoca şi-l oprima, tocmai pe el, izvorul a tot ce era bun în cel mort.

Coaja s-a uscat şi va începe să cadă treptat. Vreau să trăiesc în mine, unde-l am pe Dumnezeul meu, şi nu în ei, vreau libertate. „Eul meu, îmi este smuls eul meu", exclama Michelet. Poate că nici el n-a văzut toată oribila profunzime a acelui strigăt. Câte gânduri sfinte, câte inspiraţii dumnezeieşti, câte impulsuri cereşti sufocate şi ucise de povara acelei maimuţe din noi, a acelui fals eu pe care conduita noastră adresată lumii l-a format în jurul nostru! Libertate, libertate! „Domnul este Duh şi unde este Duhul Domnului, acolo este libertate"

(*2 Cor*., 3, 17). Cine mă va elibera de acest trup al morţii! exclamă Apostolul. Cine mă va elibera, pot zice eu, de acea stafie a morţii, de acel eu cu care m-a împovărat lumea!

Adevărul ne va face liberi, ne spune Cristos (*Sf. Joan*, 8, 32). Ce înseamnă, de fapt, să fii liber dacă nu să vrei ceea ce vrea legea? Mai mult, trebuie să ne eliberăm de lege prin însăşi legea, voind ceea ce vrea Dragostea eternă. *Fiat voluntas tua*! Facă-se voia ta! Pe calea aceasta ajungem la omnipotenţa umană, stându-ne în putere tot ce vrem pentru că nu vom putea voi decât ceea ce vom putea dobândi, şi ne vom încrede în har.

Sf. *Ioan*, 14, 12. Dacă el l-a înviat pe Lazăr, de ce nu m-ar învia şi pe mine, care cred în el?

Zilnic fac noi descoperiri în vechea credinţă. Pare a se răspândi asemeni luminii zorilor şi, la tot mai marea lor strălucire, câmpia întunecată, care forma o pată amorfă, capătă treptat contururi, şi conţinut, şi figuri, şi viaţă. Dar când va răsări Soarele! „Iar Mângâietorul, Duhul Sfânt pe care-l va trimite Tatăl, în numele meu, acela vă va învăţa toate şi vă va aduce aminte despre toate cele ce v-am spus" (*Sf. Ioan*, 14, 26).

Trebuie să citesc şi să recitesc acest capitol paisprezece din Sfântul Ioan.

Să ne îngrijim înainte de toate de propria noastră mântuire, de destinul nostru personal de dincolo de mormânt, se zice că e cel mai rafinat egoism, şi se numeşte egoism ceea ce te conduce la Trapişti21. Binecuvântat egoism, care produce opere de caritate!

Nobleţea, elevaţia, grandoarea constau în a nu te gândi la tine şi nici la propria ta mântuire, ci a lucra pentru Umanitate. Şi ce e oare această umanitate, un ansamblu de oameni care se vor nimici când vor muri, şi fiecare om va fi redus la neant, şi tot la neant şi descendenţii săi? Este oare mai nobil să munceşti pentru bunăstarea trecătoare a oamenilor care se vor nimici sau să trezeşti în ei simţământul lumii de dincolo? Umanitatea! Dacă umanitatea e o serie de generaţii de oameni pieritori, dacă ea nu are nimica permanent, dacă nu există o comuniune a viilor cu morţii, trist altruism e altruismul acesta!

Există o milostenie mai mare decât a-i face pe oameni să-şi revină în simţiri.

Altruism! Altruism! Altruismul logic e cel al lui Schopenhauer: a predica sinuciderea cosmica sau colectivă.

Dacă fiecare s-ar gândi serios la propria mântuire, ce potop de milostenie ar fi pe lume!

A-i mântui pe ceilalţi mântuindu-te pe tine e totuna cu a te mântui pe tine mântuindu-i pe ceilalţi.

Trist lucru ca fiecare om să se sacrifice umanităţii, ca toţi să ne sacrificăm ei! Ne sacrificăm cu toţii umanităţii, şi, abs-tracţie făcând de noi toţi, cei sacrificaţi, ce e la urma urmelor Umanitatea asta? E într-adevăr pură idolatrie, şi încă de cea mai proastă speţă.

Umanitatea căreia trebuie să ne sacrificăm este Cristos, recapitulare a vechiului Adam (după formula unui Părinte al Bisericii) care s-a sacrificat pentru toţi şi pentru fiecare dintre noi. Suntem, noi, creştinii, mădulare mistice ale lui Cristos, care e o realitate în afara noastră, noi suntem mlădiţe ale lui Cristos, care este viţa. (*Sf. Ioan*, 15, 1 – 5.)

Altruism, generozitate, abnegaţie! Vorbe deşarte pentru a-i îndepărta pe oameni de propria-le mântuire.

Jurnal intim 149

E inutil să ne pierdem timpul cu ea, dacă noi credem că ne întoarcem în neant şi că şi ceilalţi se-ntorc în el, lupta asta pentru răscumpărarea celorlalţi e o jalnică îndeletnicire, este o lucrare a morţii. Să-i faci pe ceilalţi mai fericiţi, pentru ca acea fericire mai mare să-i facă, în perspectiva nimicniciri, şi mai nefericiţi! Lucrul e limpede: dacă umanitatea progresează în cultură, în înlesnirea şi agreabilitatea vieţii, dacă oamenii devin mai accesibili la fascinaţiile artei şi ale ştiinţei şi dacă astfel, cultura lor se rafinează şi conştiinţa le devine mai sensibilă, le devine mai clară şi percepţia neantului, oamenii ajungând să fie şi mai nefericiţi de propria lor nefericire. Cu cât mai plăcută, mai dulce şi mai încântătoare e viaţa, cu atât mai oribil gândul de-a o pierde. Şi astfel se corup culturile şi vin decadenţele; cu zi ce trece devine tot mai evidentă deşertăciunea deşertăciunilor.

Din adâncul durerii, din mizerie, din nenorocire ţâşneşte sfânta nădejde într-o viaţă veşnică, nădejde care îndulceşte şi sfinţeşte durerea. Din sânul vieţii facile şi plăcute ţâşneşte disperarea de a te cufunda în nimic. Există, chiar dacă pare un para-dox, nefericirea fericirii. Cei care trăiesc în bunăstare şi-n desfătare gustă fructul amar al *spleen-ului*, al plictisului, al deznădejdii.

Scopul omului este să devină fericit, cu adevărat fericit, nu cult şi nici rafinat. Şi dacă fericirea lumească duce la deznădejde, înseamnă

că ea nu e adevărată fericire.

Toată problema stă în a şti dacă există sau nu o viaţă dincolo de mormânt. Dacă nu există o astfel de viaţă sau dacă ajungem să credem că nu există (caz în care nici nu există viaţă, ci doar moarte eternă), civilizaţia şi progresul nu vor face altceva decât să-l facă pe om şi mai sensibil la acea idee şi din fericirea lui să facă nefericire, din cea mai mare înlesnire a vieţii un izvor al necazurilor sale.

Nădejde, nădejde! Nădejdea e izvorul fericirii, iar credinţa maica nădejdii. Din ele creste mila, şi ea le întreţine.

Puţine perioade istorice sunt mai instructive decât cea a decadentei latine, când creştinismul ajunge la Roma. Domnea suverană nefericirea fericirii; sinuciderea era firească; stoicismul cristaliza sufletele, epicurismul le lichefia.

Să nu ne gândim la moarte. Cn neputinţă! Cu cât ai parte de mai multă desfătare, cu

atât mai mult te gândeşti la ea. Ferice de cel ce se gândeşte la moarte din sânul suferinţei!

Căutăm să fugim de asta şi de orice umbră de eternitate aruncându-ne şi cufundându-ne în cultivarea ştiinţei, artei *y 7 7*

sau vieţii publice. E un mod de a ne amăgi, de a nu ne auzi. Cultivarea ştiinţei duce la intelectualism, la o tristă uscăciune a spiritului; cea a artei la estetism, la literatism şi la alte maladii teribile. Ultimele deviaţii ale acestor boli sunt îngrozitoare, cădem în ceea ce se numeşte mistica senzualităţii.

Şi filosofia? Nimic mai oribil decât să ne studiem originea, esenţa, finalitatea şi destinul din pură curiozitate, pentru a ne satisface mintea.

Trebuie să trăim cu tot sufletul, şi a trăi cu tot sufletul înseamnă a trăi cu credinţa care izvorăşte din cunoaştere, cu nădejdea care izvorăste din simţire, cu mila care izvorăşte din voinţă.

Mult timp m-a preocupat răscumpărarea săracului, a muncitorului, a celui nenorocit, deşi am crezut mereu că bogatul nu e mai puţin nenorocit. Dar trezindu-mă şi meditând cu seriozitate la propria-mi mântuire veşnică, am înţeles că, dacă nu te gândeşti la ea, strădania de a-i face fericiţi însemna strădanie de a-i face nefericiţi. Nu doar o dată am scris că bogatul nu are mai puţină nevoie de a se răscumpăra de bogăţia lui decât săracul de sărăcia lui. Azi înţeleg bine

asta. E nevoie ca fiecare să fie răscumpărat de izvorul păcatelor sale.

Milostenie la bogaţi şi resemnare la săraci, se spune îndeobşte, ca să ieşim din încurcătură. Milostenie şi resemnare la unii şi la alţii, milostenie resemnată, resemnare milostivă. Şi mai bine decât resemnare, abnegaţie. Milostenie şi abnegaţie la bogaţi şi la săraci. Cât e de necesar ca săracul să simtă milostenia faţă de bogat, şi ca bogatul să se resemneze faţă de sărac! Bogatul care se resemnează la bogăţie, înseamnă că renunţă la ea, săracul care simte milostenie fată de bogat înseamnă că se înalţă din sărăcia sa şi profită de ea.

Ziua de 4 mai. Cap. 15 din *Sfântul Ioan*. Libertate, libertate! Vreau să fiu liber.

Mi se va spune că ies dintr-o robie şi cad într-alta, în umilinţa unei dogme înguste, după cum îmi spune S. în scrisoarea sa.

„De acum nu vă mai zic slugi, că sluga nu ştie ce face stăpânul său, ci v-am numit prieteni, pentru că toate câte am auzit de la tatăl meu vi le-am făcut cunoscute". *Sf. Ioan*, 15, 15.

Libertate, libertate întru Cristos!

Moartea.

Când trecem pe o scândură îngustă peste un abis insondabil, ameţeala ne dă leşinuri şi vedem că puterile ne vor părăsi, şi facem eforturi disperate ca să vedem limpede şi să ne trezim, să prindem putere, şi eforturile ne epuizează şi mai mult. Trebuie să fie teribil să faci eforturi ca să-ţi recapeţi curajul.

Ca să-mi justific excesiva locvacitate, permanenta mea limbuţie, obişnuiam să spun că gândesc cu glas tare şi că ziua în care adunam mai multe idei şi strângeam mai multe note pentru lucrările mele era şi ziua în care vorbisem cel mai mult. Ca să mă exersez, l-am luat pe aproapele cu o, iubite Teotim! ca pe un ascultător plin de răbdare. Şi e limpede că toate ideile care izvorau din aceasta flecăreală erau idei de flecăreală, idei mondene, flecărele, jocuri de concepte. De aici acel conceptism blestemat care a şters toată simplitatea lucrărilor mele. Ceea ce s-ar putea găsi pesemne în ele pur, curat, bun e puţinul care a izvorât din tăcere, poate ca acel pasaj din romanul meu în care mama se roagă Fecioarei pentru fiul ei mort în război22, pasaj pe care l-am copt vizitând basilica Sfântului Iacob în tăcere şi de unul singur. „De cele mai multe ori, în conversaţie, vorbim mai mult decât ar vrea ceilalţi să vorbim", spune P. Faber. „Dumnezeu – îi spunea Fénelon cuiva – vrea să fii înţeleaptă nu printr-un mare număr de reflecţii, ci,

dimpotrivă, distrugându-ţi toate reflecţiile neliniştite ale falsei tale înţelepciuni. Când nu vei mai acţiona sub influenţa vioiciunii tale naturale, atunci vei fi înţeleaptă fără înţelepciunea ta proprie. Mişcările harului sunt simple, naive, copilăreşti. Natura impetuoasă gândeşte mult şi vorbeşte mult. Harul cuvintează puţin, pentru că e sensibil, paşnic şi recules lăuntric".

Linişte, linişte, ca să-l auzim-pe Domnul!

Mă uimeşte un lucru, şi anume cum de pot există persoane pe care nu le mişcă, nu le tulbură şi nici nu le indispune ideea anihilării, care cred cu răceală în ea şi trăiesc, sau care trăiesc fără a se gândi că au să moară. Sunt oare din alt aluat decât mine? Şi eu însumi, voi fi fost din alt aluat vreme de atâţia ani? Şi nu-i nici asta, pentru că, deşi nu am revenit de atâţia ani la *emoţia* morţii, în idee ea m-a însoţit mereu.

Am să duc o viaţă de căintă lăuntrică.

Mă torturează ideea că toată această reîntinerire a credinţei nu e altceva decât o momeală iluzorie pe care mi-o întinde natura ca să trăiesc. Mă bate gândul că trebuie să cred că să trăiesc liniştit în speranţă, oricare ar fi ulterior realitatea şi chiar de-ar fi să mă prăbuşesc în neant. Alteori mă bate gândul satanic că pe drumul acesta am să sfârşesc prin a dori să mă pierd în Dumnezeu, să mă anihilez într-o anihilare panteistă, şi că Domnul mă-mpinge într-acolo. În toate aceste gânduri palpită credinţa într-o providenţă, fie că-mi oferă momeala unei iluzii ca să nu deznădăjduiesc şi să trăiesc, fie că mă face să mă resemnez cu perspectiva de care mi-e frică. Şi dacă există o Providentă, de ce să nu existe şi viaţă veşnică? „Adevărul n-a fost făcut ca să-l consoleze pe om". Cât timp îmi va trebui ca să mă spăl de această blasfemie pe care am repetat-o atât de des! Voi poseda adevărul şi el nu mă va mângâia.

E ceva de neîndurat. Cer un semn, un singur semn evident, şi prevăd că, dacă l-aş obţine, aş începe să-l analizez şi să-l cântăresc. Şi a cere un semn nu e deja semnul a ceea ce noi cerem?

Aşa nu se poate trăi, îmi spun. Dar aşa trebuie să trăiesc, luptând cu aceste tentaţii, deprinzându-mă cu moartea.

Cine, dacă nu Dumnezeu însuşi, m-a împins să-l caut?

Mult mi-am bătut joc de îndoială, astăzi trăiesc în îndoieli.

„*Tu cel dintâi m-ai îndemnat să te caut*.

Drept aceea fii binecuvântat, Doamne, că ai arătat această bunătate cu robul tău, după mulţimea milostivirii talel (Din [*Imitaţia*]

cap. XXI, cartea a III-a, care mi-a revenit astăzi.)

Miercuri, 5 mai. *Sf. Ioan*, 16.

„Vă este de folos ca să mă duc. Căci dacă nu mă voi duce, Mângâietorul nu va veni la voi, iar dacă mă voi duce, îl voi trimite la voi".

Cristos n-a rămas; s-a dus. Şi cum nu-l vedem, îl vedem prin credinţă, crezând în el, fără să-l vedem, graţie Duhului pe care ni l-a trimis.

Ceri un semn? Dacă ai avea un semn, nu l-ai avea pe Mângâietorul.

Fericiţi cei care nu au văzut şi au crezut!

Absenta Cristosului vizibil este condiţia asistenţei Duhului Sfânt: pentru că acela s-a dus, a venit acesta.

Cererea unui semn nu e oare un semn? Cine te împinge să ceri un semn?

Şi chiar şi aşa voi cădea din nou în aceeaşi mare şi în resacul ei.

„Şi el venind, va vădi lumea de păcat şi de dreptate şi de judecată. De păcat, pentru că ei nu cred în mine".

Vbinta de a crede nu înseamnă oare a începe să crezi? Cine doreşte credinţă şi o cere nu înseamnă oare că o posedă deja, chiar dacă n-o ştie?

S-a aflat puţin în lume şi-acuma nu-l mai vedem; dar încă un pic, atât cât ţine scurta suflare a vieţii, şi-l vom vedea, pentru că s-a dus la Tatăl şi se află-n El, unde ne vom duce ca să-l vedem.

„A cunoscut Iisus că voiau să-l întrebe şi le-a zis: Despre aceasta vă întrebaţi între voi, că am zis: Puţin şi nu mă veţi mai vedea şi iarăsi puţin şi mă veţi vedea?

Adevărat, adevărat zic vouă că voi veţi plânge şi vă veţi tângui, iar lumea se va bucura. Voi vă veţi întrista, dar întristarea voastră se va preface în bucurie. Femeia, când e să nască, se întristează, fiindcă a sosit ceasul ei; dar, după ce naşte copilul, nu-şi mai aduce aminte de durere, pentru bucuria că s-a născut om în lume. Deci şi voi acum sunteţi trişti, dar iarăsi vă voi vedea şi se va bucura inima voastră şi bucuria voastră nimeni nu o va lua de la voi". [*Ioan*, 16, 19 – 22.]

Da, în vreme ce lumea se veseleşte, eu mă întristez cu îndoieli şi griji şi apăsări. Sunt dureri ale naşterii spirituale? A venit ceasul meu; emoţia morţii, acele nopţi de nelinişte mi-au revelat fructul pe care-l purtam în pântecele spiritului meu. Dă-mi.

Iisuse al meu, putinţa de a te vedea născându-te în mine, şi voi da uitării toată neliniştea.

Cristos n-a coborât ca o vedenie, n-a luat trup muritor în chip miraculos, şi nu arătându-se ca bărbat matur şi-a împlinit lucrarea. Ar fi fost o nălucă, şi nu o realitate. S-a născut, s-a născut prunc şi-a trăit ca prunc, a trăit treizeci de ani în obscuritate, ascuns, o viaţă de om, fără a face altceva decât să o trăiască. Copilăria lui Cristos e unul din cele mai pilduitoare mistere.

— În opera de răscumpărare, ce semnifica-ţie are acea copilărie? Pentru a ne mântui în Cristos trebuie să ne facem una cu El. Şi *Xn* acest scop, să începem prin a ne face copii şi-a trăi o viaţă omenească şi obscură, de smerita răbdare. Răscumpărarea ta nu are să fie o minune, o înviere bruscă şi o urcare în slavă, ci viaţă lentă, viaţă obscură, viaţă care începe într-o copilărie ignorată. Acea rupere bruscă a coconului şi apariţia ta ca a unui fluture, scăldându-te în lumină şi zburând prin aerul liber, ar fi doar fantezie, pură aparenţă, nu realitate. Îndură-ţi durerile şi aşteptă de la ele naşterea spirituală.

Trebuie sg te naşti în Betleem şi să trăieşti în umilinţă şi ascultare, ca să treci apoi prin Calvar şi să te răstigneşti în Cristos, şi să fii îngropat cu el. Numai aşa înviem şi urcăm în slava lui.

Logică! Logică! Logica ne face să tragem consecinţe din principiile stabilite, din date, din premise, dar nu ne dă noi premise, nici noi principii. A cere logică înseamnă a cere să nu ieşim din acele principii pe care le furnizează raţiunea. Şi de ce oare să fiu silit a trăi ca rob al lor?

Nu, nu vreau să fiu logic, pentru că mi s-au deschis alte principii, şi nu prin logică.

În numele logicii aş putea înrobi un popor de surzi singurului ins care ar auzi, fără ca acesta să aibă putinţa de a-i convinge pe ceilalţi.

Să fiu logic cu antecedentele mele! Şi de ce să nu fiu logic cu inima mea? Oare antecedentele mele valorează mai mult decât inima mea?

Logica obişnuieşte a fi altă formă a scla-viei în raport cu lumea, obişnuieşte să fie acea sclavie idealizată.

Nu e vorba de logică, e vorba de principiile prime. Şi principiile prime nu vin prin logică. Nu logica este cea care ne dă intuiţiile asupra cărora operează.

Unicul rol al logicii în cazul unui orb din naştere care dobândeşte vederea este să-i pună de acord noile impresii cu sistemul celor vechi, rectificând interpretarea acestora. Acesta e rolul logicii în credinţă.

Şi iată cum eu care fugeam de orice intelectualism voi cădea din nou în el. Mi-am ucis credinţa pentru că am vrut să mi-o raţionalizez; drept este acum să-mi însufleţesc cu ea achiziţiile raţionale şi să-mi consacru timpul acestei îndeletniciri.

Toate acestea sunt numai bune ca să mă facă să înnebunesc.

[Caietul 3]

„Dacă eşti guraliv şi-ţi place să vorbeşti despre lucruri care nu te privesc, învaţă să taci, căci nu încape îndoială că dacă-ţi reduci gura la tăcere, Dumnezeu îţi va reduce la tăcere inima".

Deniile, *Das geistliche Leben*, p. 97.

Un mistic german din secolul al XIV-lea (vezi Deniile, p. 99) spune că păcătosul trebuie să facă precum şarpele, care, când îmbătrâneşte, se strecoară prin spaţiul îngust dintre două pietre, lepădându-şi acolo vechea piele, ca să-i crească una nouă, şi că la fel şi omul trebuie să se strângă în spaţiul îngust dintre cele două pietre, cea a judecăţii pe care o va rosti Dumnezeu în ziua de apoi despre păcatele noastre şi cea a grijii iubitoare pe care a avut-o faţă de toţi păcătoşii.

Când şarpele se desprinde de vechea-i piele, cea nouă e deja formată pe dedesubt; ea este cea care o gâdilă pe cea dintâi şi-o expulzează. Nu rămâne niciodată golaş.

Vie împărăţia ta.

„Împărăţia lui Dumnezeu nu este mâncare şi băutură, ci dreptate şi pace şi bucurie în Duhul Sfânt". (*Romani*, 14, 17.)

Raţionalism catolic.

În ceea ce priveşte acele mizerabile dispute şi faptul de a da şi retrage brevete de catolicism şi de a-l judeca pe aproapele şi de a-i spune ce trebuie să facă şi să creadă, v. *Rom*. cap. 14.

Fericiţi cei ale căror zile sunt toate la fel! Pentru ei, o zi e totuna cu alta, o lună totuna cu o zi şi un an totuna cu o lună. Au învins timpul: trăiesc deasupra lui, iarnu supuşi lui. Pentru ei nu există alte diferenţe decât cele dintre zori, dimineaţă, *râurnal intim* 167

amiază, după-amiază şi noapte; primăvara, vara, toamna şi iarna. Se culcă liniştiţi în aşteptarea noii zile şi se scoală bucuroşi să o trăiască. Retrăiesc în toate zilele aceeaşi zi. Rareori îşi fac o *idee* despre

Domnul lor pentru că trăiesc în el, şi nu-l gândesc, ci-l trăiesc. Pe Dumnezeu îl trăiesc, ceea ce e mai mult decât a-l gândi, simţi sau iubi. Rugăciunea lor nu e ceva care se detaşează şi se separă de celelalte acte ale lor şi nici nu au nevoie să se reculeagă pentru a şi-o face, deoarece viaţa lor toată este rugăciune. Se roagă trăind. Şi-n cele din urmă mor aşa cum moare lumina zilei când se lasă noaptea, adică ducându-se să strălucească în altă parte.

Sfântă simplitate! O dată pierdută, ea nu mai poate fi recuperată.

„Ce gând pentru noi acela că în clipa asta Dumnezeu ştie ce se va alege de noi în toată eternitatea! Pedeapsa pe care ovom îndura sau fericirea de care ne vom bucura sunt vădite ochilor săi divini. Ne poate tăia respiraţia faptul de a şti că Dumnezeu ştie toate acestea fără a ne prejudicia libertatea morală. Cu siguranţă nu poate fi ceva mai teribil decât să trebuiască a avea de-a face cu Dumnezeu". P Faber*, înaintarea în viaţa spirituală*, cap. IV

Lucrurile nu mai pot rămâne aşa. Aseară, din cauza drumului la mama, am stat pe gânduri dacă să mă duc sau nu la Medina. Calculam, pe de o parte, plăcerea ei de a mă vedea acolo şi, pe de alta, îmi răpeau somnul deranjul, cheltuielile şi mai ales faptul de-a trebui să călătorim poate singuri, ceea ce m-ar fi îndemnat la o explicaţie pe care o refuz. Pe o bază atât de fragilă, pe asemenea indecizii în chestiuni atât de neînsemnate, am ridicat un castel întreg şi m-am tot chinuit. A nu mă duce mi se părea sustragere de la o datorie, cedare în faţa cărnii. Mi-a venit ideea să consult *Imitaţia* şi, evident, ceea ce mi-a ieşit a fost incongruent. În sfârşit, am stăruit pe lângă Concha23 să hotărască ea, suplinindu-mi lipsa de voinţă, şi ea mi-a spus să rămân. Întins în pat, am simţit impulsuri, repri-mate, să mă ridic, să mă îmbrac şi să plec, ştiind însă prea bine că ora potrivită ar trece în asemenea lupte şi gânduri. E ceva teribil comedia.

Nu vreau să vreau; vreau să ascult. Să mi se poruncească.

A face voia lui Dumnezeu. Şi care e voia lui Dumnezeu? Cum oare ni se manifestă? O pornire este oare ceva divin sau uman sau diavolesc? ţine de natură sau de har? Mă tem să nu ajung pe drumul acesta la un veritabil cvietism. Lucrurile nu mai pot rămâne aşa.

Vineri, 7 mai

Sf. Ioan, 18.

21. „Ce mă întrebi pe mine? Întreabă pe cei care au auzit ce le-am vorbit. Iată, aceştia ştiu ce am vorbit".

De ce să cer o revelaţie interioară şi cuvinte pentru mine? Cine sunt eu ca să vreau să mi se vorbească?

Trebuie să-i primim învăţătura de la alţii, de la cei care l-au auzit, de la sfinţii, de la învăţătorii, de la prietenii şi ucenicii lui. Aceştia ştiu ce a spus el.

36. „Împărăţia mea nu este din lumea aceasta. Dacă împărăţia mea ar fi din lumea aceasta, slujitorii mei s-ar fi luptat ca să nu fiu predat iudeilor. Dar acum împărăţia mea nu este de aici".

Ce fel de slujitori ai săi sunt aceia care luptă ca el să nu fie predat celor ce-l răstignesc şi-şi petrec viaţa războindu-se în numele Lui şi necrezând în altceva decât în război? Sunt cei care, în loc să se roage, discută; sunt cei care fac din religie partid; sunt cei care judecă şi osândesc, definesc, excomunică şi nu au milostivire; sunt cei care îi primesc pe cei slabi în credinţă pentru competiţii de dispute, certându-se dacă trebuie să mâncăm una sau alta (*Romani*, 14). Şi cine sunt eu ca să-i judec pentru că judecă?

Ieri, duminică, la Canillas. Ce pace acolo! Să poţi trăi şi muri ca ei! Am fost în Calzada la înmormântarea unui sărac care a murit de paralizie. Eu mă gândeam la paralizia spirituală. Mi s-a spus că a murit zicând: „Ce vis blând!" Părea adormit, acolo, la uşa bisericii.

Apoi, binecuvântarea câmpurilor. Broboade, şaluri, fetele îşi scoseseră în procesiune toate comorile, atârnate de prapur.

La întoarcere, ieri, pe câmpia tihnită, fără să vezi o casă cât cuprinde orizontul, sub cerul limpede al amurgului, simţeai mai bine desprinderea de toate. Acolo pari aşezat între cer şi pământ, pe acesta şi sub acela.

„*Toţi doresc pacea*, *dar nu se îngrijesc de cele ce duc la adevărata pace*". (*Imitaţia*, III, XXV, 1.)

„*Mulţi ar dori să ducă o viaţă contemplativă*, *dar nu se nevoiesc să capete cele ce se cer pentru aceasta*". (*Imitaţia*, III, XXXI, 3.)

Pacea este în contemplaţie; în acţiune, războiul. Se cade să găsim însă o contemplaţie activă sau o acţiune contemplativă.

Toma Geamănul24 a avut nevoie să-şi pună degetul în rănile cuielor şi mâna în coasta lui Iisus ca să creadă că El a înviat şi că e în faţa lui. Atunci Iisus a zis: fericiţi cei care n-au văzut şi au crezut. Şi Maria Magdalena nici nu l-a auzit bine chemând-o pe nume: Maria! că i-a şi răspuns: Învăţătorule!

De ce, atunci când Dumnezeu ne cheamă pe nume în inima

noastră şi ne auzim numele, nu răspundem: Da, învăţătorule? De vreme ce m-a chemat, a înviat în mine, şi dacă a înviat în mine, a înviat din morţi. Pentru că eu îl îngropasem aşa cum îl îngropaseră Iosif din Arimatea şi Nicodim.

Pompeyo Gener25 îmi trimite cartea lui, *Prieteni şi maeştri*, un studiu despre diverşi scriitori. Încheie cu *filosofii vieţii ascendente*, cântând lupta pentru viaţă, Darwin, Spencer, Taine, Renan. Se pronunţă contra oricărui neomisticism, decadentism etc. Bine face. Numai că toate astea se află în aceeaşi tabără cu cel mai *sănătos* pozitivism; totul este să te obiectivezi şi să te gândeşti la umanitate.

Trebuie să te întorci la tine şi să-ţi propui adevărata problemă: ce se va alege de mine? Când voi muri mă voi întoarce în neant? Tot restul înseamnă să sacrifici numelui sufletul, aparenţei noastre realitatea noastră.

Avem de ce să tulburăm natura, tine-reţea, primăvara, sănătatea, soarele, care.

Jurnal intim 173

Îmbătându-ne cu viaţă, ne împiedică să ne tfândim după cuviinţă la moarte şi să ne trezim.

Câţi, pomenindu-se muribunzi, îşi vor spune: Încă patru zile, încă opt zile, încă puţin timp, Doamne, căci a venit pe neaşteptate! E un lucru teribil ca moartea să vină pe neaşteptate.

Viaţa! Toate devin imnuri ale vieţii, exaltări ale vieţii. E o beţivăneală. Literatura asta blestemată produce iluzia fatală că viaţa nu se sfârşeşte, că ea continuă după moartea noastră.

Nu, o dată ce tu ai murit, pentru tine nu mai trăieşte nimic aici pe pământ.

Moartea.

Dacă ţi se oferă uneori prilejul de a contempla un cadavru, întreabă-te: Ce este aici mai puţin decât într-un ins adormit? Ce fel de somn e acesta? Dacă pe un adormit îl ciupeşti sau îl răneşti, el se trezeşte, se agită şi se plânge. Mortului îi deschid măruntaiele, îi taie cărnurile, îi dezgolesc viscerele, şi el rămâne imobil.

Moartea.

Nimic nu se distruge, totul se transformă, se spune în chip de consolare. Materia e în perpetuă schimbare. Şi tot aşa – se adaugă – nu se pierde nici materia spiritului. Ideile noastre nu se pierd, ele au să rodească; lăsăm efectele muncii noastre. Tot ce facem rămâne într-un

fel sau altul. Toţi contribuim la progres.

Tristă consolare! Şi eul meu, conştiinţa mea proprie, ce se-alege de ea? Ce se-alege de mine, nu de materia mea? Dacă eu dispar cu totul, dacă îmi dispare conştiinţa personală, odată cu ea pentru mine dispare lumea. Dacă eul meu nu e altceva decât un fenomen pasager, un fenomen pasager este şi lumea în care trăiesc.

Pare cu neputinţă să existe oameni care pot trăi liniştiţi crezând că conştiinţa lor personală se întoarce în neant.

La urma urmelor, preocuparea mea constantă cu privire la propriul meu sfârşit şi destin nu prea este pură. Este poate o formă acuta de egotism. În loc de a mă căuta în Dumnezeu, îl caut pe Dumnezeu în mine.

Nu voi mai avea parte de gustul bucuriei, o prevăd. Îmi rămâne ca parte tristeţea cât voi trăi.

Am trăit visând să las un nume, voi trăi de acum încolo obsedat să-mi mântuiesc sufletul.

Morala filosofică, pur raţională, nu poate duce decât la epicurism sau stoicism, la utilitarism sau kantism. Ea se bazează fie pe plăcerea însăşi de a face binele, pe desfătarea intimă pe care o încerci astfel, fie pe o doctrină intelectuală şi abstractă, pe un concept sec şi auster al datoriei.

Cele două sunt moralităţi fără sprijin. Una conduce la estetism, cealaltă la uscăciune.

Ieri, mergând pe stradă, mi-au dat prin gând o seamă de lucruri privitoare la epicurism şi la stoicism; le-am şi uitat pe toate şi sub condei nu-mi mai vin decât banalităţi răsuflate.

E ceva de nesuportat. Mă urmăreşte acum ideea sinuciderii. Adineauri mă gândeam ce-ar fi să-mi injectez o doză puternică de morfină ca să adorm pentru totdeauna. Şi mă vedeam, imediat după injecţie, îngrozit la perspectiva morţii, anunţându-mi isprava pentru a mi se acorda îngrijiri, începând să alerg disperat, să transpir şi să mă agit ca să înving somnul şi morfina.

Această preocupare constantă pentru destinul meu de dincolo de mormânt, de dincolo de moarte, această obsesie pentru nimicul meu nu este oare pur egoism? Nu izbutesc să gândesc la slava lui Dumnezeu şi să mă estompez; nu izbutesc să ajung nicicum la pocăinţă, simt doar, rece, părerea de rău. Sunt plin de mine însumi şi anularea mea mă înspăimântă. Mă costă mult să pătrund în intuiţia

propriului meu neant.

Acel „Imbold, o, Doamne, nu-i iubirii mele… şi te-aş iubi chiar cerul de n-ar fi, chiar iadul stins, aş teme-a ta mărire" 26 mi se pare, de inaccesibil ce este, inuman.

Mi se-ntâmplă să exclam în sinea mea: „Dacă e pentru slava ta, nimicniceşte-mă, Doamne", şi numaidecât îmi dă prin gând: „Dacă e pentru slava ta, osândeşte-mă!" Şi văzând blasfemia acestor vorbe, îmi dau seama de blasfemia celorlalte.

La toate astea îmi va replica Pepe cum că suntem atomi, nimicuri, şi că trebuie să facem totul numai pentru slava lui Dumnezeu. Dar de ce trebuie să facem totul pentru slava lui Dumnezeu?

Că Dumnezeu ne-a creat; şi de ce trebuie să-i mulţumim dacă trebuie să ne întoarcem în nimicul din care ne-a scos?

Că trebuie să-l lăudăm în operele sale; de ce şi pentru ce? Adaugă oare lauda noastră ceva la slava şi la măreţia lui?

E o datorie, ce înseamnă asta, datorie?

Contemplarea senină a lumii, viziunea istoriei, munca pentru progres, mila faţă de ceilalţi… deşertăciune totul dacă sfârşim cu totul când murim.

Nu se poate trăi aşa, şi nu sunt de ajuns precauţiile, nici convingerile filosofice, nici amăgirile şi fraudele inimii, nici sentimentalismele, trebuie credinţă, credinţă robustă, credinţă de nestrămutat. Şi asta nu se scoate decât din poporul care ne împrejmuie; trebuie să fie credinţa lui, cea a celorlalţi, a celor simpli.

Pe mine însumi nu mă pot bizui; e inutil să-ncerc a mă amăgi şi să mă încăpăţânez a trăi în iluzii şi a mă hrăni din ele. Am nevoie de realităţi.

Ce sunt toate astea? Nu sunt un semn?

Când credeam că am înaintat nitel şi m-am apropiat de mântuirea mea, mă pomenesc ca la început, în aceeaşi situaţie teribilă. Sunt oare condamnat la îndoială perpetuă? Voi cădea oare într-o viaţă stupidă şi vegetativă?

Trebuie să mă smeresc şi mai mult, să mă rog şi să mă rog fără preget, până ce-i voi smulge iarăsi lui Dumnezeu credinţa mea sau mă voi buhăi şi-mi voi pierde conştiinţa. Sau imbecil, sau credincios, nu vreau ca mintea mea să-mi fie propria-mi tortură şi ca viaţa să-mi fie înveninată de certitudinea sfârşitului ei şi de obsesia neantului.

Trăiam adormit, fără a mă gândi la aceste lucruri, pierdut în

proiectele şi studiile mele, încrezător în raţiune, cum trăiesc şi alţii. Trăiam vesel şi curajos, fără a mă gândi la moarte mai mult decât ne gândim la o propoziţie ştiinţifică şi fără ca gândul la ea să-mi dea mai mulţi fiori calzi sau reci decât acela că Soarele se va stinge într-o zi. Am trăit aşa cum trăiesc cei mai mulţi dintre prietenii mei, lăsându-mă în voia vieţii şi visând să las ceva în urma mea şi să-mi aduc mica mea contribuţie la lucrarea progresului. Am trăit discutând despre filosofie, artă şi litere, ca şi cum toate acestea ar fi veşnice. Am trăit aşa cum trăiesc cei ce se numesc sănătoşi la minte, robusti chiar, echilibraţi şi normali, consi*y 7 7*

derând moartea ca pe o lege naturală şi o condiţie necesară a vieţii. Şi iată că acum nu mai pot trăi aşa şi-mi văd anii de cutezanţă, de energie, de luptă, de proiecte şi de bucurie ca pe nişte ani de moarte spirituală şi de vis. Nu-mi pot stăvili însă o anume tristeţe pentru ei. Am crezut că trăiam fericit şi mă văd smuls din acea fericire. Nu izbutesc să-i regret. Suspin după belşugul din Egipt.

Acum însă realitatea e alta. Nu mă voi mai întoarce la viaţa aceea, nu mă voi mai *vindeca*, în sensul în care înţeleg prietenii mei vindecarea, nu voi mai putea trăi cum am trăit. Cine m-a smuls din visul acela? Ce-a fost asta?

Criza clocea lent şi n-am înţeles că clocește până când n-a izbucnit. Mă găsesc în altă tară, cu alte orizonturi, cu altă viaţă.

Pare a se fi schimbat cu totul perspectiva. Şi aşa cum atunci mă foloseam de criteriul credinciosului ca de un lucru străin, demn de a fi cunoscut şi studiat, şi care-mi servea ca să-mi rectific măsurile luate pe baza criteriului meu, azi mă pomenesc că tot ceea ce am dobândit în anii aceia mi se dovedeşte a fi ceva oarecum străin, un aparat exterior mie însumi, ceva ce nu s-a întrupat în spiritul meu.

Câtă dreptate avea Martínez Ruiz27 să scrie că nu ştiam încotro mă-ndrept! Câtă dreptate avea Navarro Ledesma28 sa mă prezinte ca pe o primă victimă a intelectualismului! Şi tocmai împotriva acestora doi, împotriva celor care au văzut clar în mine, împotriva lor m-am revoltat în sinea mea.

M-am consacrat studierii religiei, ca unei materii de studiu curioase, ca unui produs natural, ea unui aliment pentru curiozitatea mea. Pregăteam o *Filosofie a religiei* şi m-am cufundat în *Istoria dogmelor* a lui Harnack. Şi astăzi vechile mele teorii mi se par un pur subiect de curiozitate.

Cunosc pe unii care au ajuns la o criză analoagă şi care mi-au spus că ar vrea să creadă. Nu, nu vor să creadă, nu vor asta cu adevărat; cred că vor să creadă sau, dacă nu, voinţa lor e foarte bolnavă. Căci dacă ar vrea cu adevărat să creadă, înseamnă că undeva în adâncul lor credeau

Jurnal intim 181

deja, şi ar căuta credinţa în smerenie şi în rugăciunea continuă. De unde vine voinţa de a crede? Dacă vine de la Dumnezeu şi din harul său, abandonându-ne acestei sfinte dorinţe, vom găsi har pentru a ne ruga şi a-i cere să ne acorde credinţă, iar El se va milostivi de noi şi ne-o va da.

Har este şi dorinţa de a crede, care ne face să meritǎm harul de a ne ruga, şi cu rugăciunea dobândim harul de a crede. Îmi place să cred că lucrurile stau aşa, şi crezând astfel, nu înseamnă oare, Doamne, că încă de pe acuma cred în Tine?

Nu ştiu ce mi se întâmplă. Nu ştiu dacă bietul meu cap va putea rezista la asemenea atacuri.

Să mă îngrijesc, să mă înseninez, să mă liniştesc, sunt necesar celorlalţi, să nu-mi abandonez îndeletnicirile literare. Îmi sunt necesar şi mie şi, dacă Dumnezeu mă va vindeca, vindecarea mea să fie începutul altor vindecări!

Nu voi mai putea lucra nimic pentru ceilalţi până ce nu mă voi estompa eu mai întâi, până ce nu-mi voi ucide eu însumi vanitatea.

Moartea.

Sunt oameni care simt groaza de mormânt şi care, când văd un cimitir, o groapă sau o criptă, îşi spun: „Voi fi şi eu acolo, în întuneric, fără aer, fără putinţă de mişcare, mâncat de viermi, în gerurile hibernale şi pătruns de umezeală? Şi mi se va descompune trupul, şi voi putrezi de tot?” Aceşti oameni nu se gândesc că nu vor vedea întunericul, nu vor auzi tăcerea criptei, nu-şi vor da seama de lipsa aerului, nu vor simţi frigul, nu vor simţi nimica, nu vor fi în mormânt şi nici altundeva aşa cum îşi închipuiesc ei. Imaginaţia lor îi torturează cu o absurditate, făurindu-şi o conştiinţă ca aceea a celor vii într-un corp mort. Dar o mult mai mare tortură e să te imaginezi ca neexistând. Apucă-te să gândeşti că nu exişti şi vei vedea ce este groaza de mormântul spiritual. Teribila stare de conştiinţă în care gândim că nu există o asemenea stare, faptul de a gândi că nu gândim, dă o ameţeală de care raţiunea nu se mai vindecă.

Jurnal intim

M.29

„Şi am auzit un glas din cer, zicând: Scrie: Fericiţi cei morţi, cei care de acum mor întru Domnul! Da, grăieşte Duhul, odihnească-se de ostenelile lor, căci faptele lor vin cu ei". *Apocalipsa*, 14, 13.

Pe cei care care mor întru Domnul îi urmează faptele lor.

„Fraţilor, despre cei care au adormit nu voim să fiţi în neştiinţă, ca să nu vă întristaţi ca ceilalţi, care nu au nădejde, pentru că de credem că Iisus a murit şi a înviat, tot aşa că Dumnezeu pe cei adormiţi întru Iisus îi va aduce împreună cu el".

1 Tesaloniceni, 4, 13 – 14.

Milosteveşte-te, Doamne, de mine, ca să adorm întru Iisus!

„Dar acum Cristos a înviat din morţi, fiind începătură celor adormiţi".

1 Cor., 15, 20.

Trebuie să murim în Adam ca să fim înviaţi în Cristos adormind întru Iisus.

„Căci dacă morţii nu înviază, nici Cristos n-a înviat. Iar dacă Cristos n-a înviat, zadarnică este credinţa voastră, sunteţi încă în păcatele voastre; şi atunci şi cei care au adormit în Cristos au pierit. Iar dacă nădăjduim în Cristos numai în viaţa aceasta, suntem mai de plâns decât toţi oamenii". (*1 Cor.*, 15, 16 – 19.)

Dacă nu există altă viaţă. credinţa cres-tină e zadarnică şi zadarnică toată lucrarea ei, şi nu este nicio raţiune pentru ca ea să rodească şi să se răspândească; dacă nu există altă viaţă şi dacă spiritul creştin nu e decât pentru aceasta, noi, creştinii, suntem oamenii cei mai de plâns. Nu, aşa ceva nu e cu putinţă. Chiar dacă omul ar fi muritor prin esenţă şi prin natură, atâtea năzuinţe şi eforturi i-ar fi şi creat o altă viaţă. Oare de unde-mi vine această obsesie învăluitoare a celeiâalte vieţi, a existentei de dincolo? Ce, suntem doar un fenomen trecător în lumea aceasta? Şi de ce oare n-ar fi şi lumea doar un fenomen trecător în noi înşine?

Dumnezeu, care i-a făgaduit păcătosului iertare dacă se pocăieşte, nu i-a făgăduit niciodată ziua de mâine, spune Sfântul < i rigorie în *Omilia a XII-a* despre Evanghelie.

Consacraţi-vă unei vieţi virtuoase, să l-nceţi opere de adevărată earitate, să fiţi buni, cu adevărat buni, să fiţi buni şi nu doar să faceţi binele; consacraţi-vă potolirii pasiunilor voastre, să vi le înăbuşiţi până

şi-n germene, gândurile rele, simplele intenţii; consacrati-vă virtuţii sau gândiţi-vă că trebuie să vă consacraţi şi spuneţi-mi cu mâna pe inimă, nu credeţi că veţi sfârşi prin a crede? Dacă vă dăruiţi idealului de perfecţiune creştină, oare până la urmă nu veţi mărturisi credinţa creştină? Credinţa nu ar izvorî oare din milă?

Cum se face că un necredincios nu să i naltă de la calitatea de om onest la aceea de sfânt? Ştiu că există sfinţenie în unii necredincioşi, dar sunt oare necredincioşi? (Littre.)

Vor fi având oare câştig de cauză savanţii în dauna sfinţilor? Va fi fiind oare mai bun glasul adevărului, raţiunea lui Spinoza sau a lui Spencer, decât inima Sfântului Francisc din Assisi sau a altui sfânt?

Am scris odată că dacă observăm credinţa la oamenii buni, explicaţia nu e că sunt buni deoarece cred, ci cred deoarece sunt buni, că nu credinţa în slava dumnezeiască le face bunătatea, ci bunătatea le creează slava. Şi bunătatea nu este oare criteriu al adevărului?

Să trecem peste întrebarea dacă credinţa creştină a fost cea care a produs minunile sfinţeniei şi ale milosteniei sau dacă acestea, indiferent de unde ar fi venit, au zămislit speranţa, şi speranţa credinţa. E totuna.

Credinţa este un fapt în cei care o posedă, şi orice dizertaţie asupra ei din partea celor care nu o au e ca şi cum o societate de orbi ar discuta despre ceea ce ar auzi cu privire la lumină din gura celor care văd.

Credinţa este un *fapt*, şi ea trebuie studiată ca un fapt.

Nu se discută despre impresiile prime ale simţurilor, ele sunt date, sunt principii prime.

Că văd aici în faţa mea o călimară este un fapt. Problema este ce realitate obiectivă corespunde acestei călimări, dar tot

Jurnal intim ceea ce am discuta despre această problemă o vom face cu elemente luate din percepţia senzitivă. Operăm asupra unei materii cu materia însăşi.

Este problema cunoaşterii, a corespondenţei dintre obiectiv şi subiectiv, dintre reprezentat şi reprezentare.

Aceeaşi problemă a cunoaşterii se cade să o transferăm în lumea credinţei. Ce realităţi corespund principiilor în care credem prin credinţă?

Să nu se piardă însă din vedere că în primul caz, în cel al intuiţiilor sensibile, oricare ar fi realitatea obiectivă din afara

reprezentării noastre, călăuzindu-ne după ele trăim şi, acţionând conform acestor impresii, ne conservăm organismul care este la fel de străin conştiinţei noastre ca şi lumea obiectivă. O serie de adaptări seculare între realitatea obiectivă a organismului nostru şi cea a lumii au creat acele asociaţii de intuiţii sensibile.

Şi tot aşa, mulţumită intuiţiilor credinţei, conservăm viaţa sufletului, bunătatea, pacea, activitatea, milostenia sa. Lunga istorie a creştinismului reprezintă o serie de adaptări ale conştiinţei noastre morale la lumea credinţei.

Sunt mulţi cei care spun că vor să creadă, care ar vrea sH creadă. Şi câte unul dintre ei adaugă: „O, dacă aş putea crede şi aş crede, as duce viaţa cea mai austeră şi mai penitentă, aş imita viaţa sfinţilor". Da? Vrei să crezi? Atunci imită chiar începând de acum viaţa asta şi vei ajunge să crezi. Comportă-te ca şi cum ai crede şi vei sfârşi prin a crede. Cum, nu poţi să te comporţi aşa pentru că nu crezi? Atunci înseamnă că nu vrei să crezi, chiar dacă ţi se pare altfel. Dorinţa ta de credinţă e o iluzie.

Pesemne modul cel mai sigur de-a ajunge să crezi în el este să rosteşti Crezul cu cea mai mare fervoare posibilă în fiecare zi.

Zici că e autosugestie? Ce-nseamnă asta, autosugestie? Că eu sunt şi sugestio-natorul, şi cel sugestionat? Cel sugestionat poate fi oare şi sugestionator? De unde mi-a venit sugestia?

Problemă socială.

Care este idealul unei societăţi creştine? Cel prezentat în versetele 44 – 47, cap. 2 din *Faptele Apostolilor*:

„L-ar toţi cei care credeau erau laolaltă şi aveau toate de obşte. Şi îşi vindeau pământul şi averile şi le împărţeau tuturor, după cum avea nevoie fiecare. Şi în fiecare zi stăruiau într-un cuget în templu şi, frângând pâinea în casă, luau împreună hrana întru bucurie şi întru curăţia inimii, lăudând pe Dumnezeu şi având har la tot poporul. Iar Domnul sporea zilnic obştea celor care se mântuiau".

„Iar inima şi sufletul mulţimii celor care au crezut erau una şi niciunul nu zicea că este al său ceva din averea sa, ci toate le erau de obşte". [*Fapte*] 4, 32.

O inimă şi un suflet, nu zice un singur rege, nici o singură patrie. Erau unanimi după Iisus Cristos, cum cerea Sfântul Pavel Dumnezeului răbdării şi al mângâierii să-i acorde (*Rom*., 15, 5). Şi astfel înţeleşi, într-un singur glas, îl preamăreau pe Dumnezeul şi Tatăl Domnului

Nostru Iisus Cristos (*Rom*., 15, 6). Era desfătarea Apostolului, ca ei să simtă la fel, *luna to auto phronete*, având aceeaşi dragoste, unanimi, *sympsychoi*, având aceeaşi simţire (*Filip*., 2, 2). Le spune din nou să simtă acelaşi lucru (*2 Con*, 13, 11; *Rom*., 12, 16; *Filip*., 4, 2).

„Şi nimeni nu era între ei lipsit, fiindcă toţi câţi aveau tarini sau case le vindeau şi aduceau preţul celor vândute, şi-l puneau la picioarele apostolilor. Şi se împărţea fiecăruia după cum avea cineva trebuinţă". (*Fapte*, 4, 34 – 35.)

Comunitate de bunuri într-o inimă şi un suflet, iată idealul. A căuta comunitatea fără unitatea în spirit înseamnă a căuta dezbinare şi moarte.

Din introducerea la povestea cu Arzadun30.

Copilăria! Amintirea, mai mult sau mai puţin clară, a copilăriei noastre este bal-samul care ne împiedică mumificarea spiritului. În ceasurile de uscăciune şi abandon, când atingem îngrozitoarea *deşertăciune a deşertăciunilor*, când spiritul, ostenit de rătăcirea prin deşert, pătrunde în teribilul mister al timpului şi vede deschizându-i-se abisul fără fund al nimicului, atunci se aud în tăcere ecourile suave ale îndepărtatei copilării ca murmurul de ape vii şi răco-roase ale pârâului umil care continua să curgă pe sub nisipurile uscate şi fierbinţi. Şi atunci, cu gâtlejul uscat, cu măruntaiele spirituale plesnite, cu sufletul însetat până

la agonie, scurmi cu nesaţ solul până ce-ţi sfâşii mâinile ca să descoperi apele acelea şi să te prăbuşeşti vlăguit cu faţa la pământ şi să bei şi să-ţi recapeţi viaţa din izvorul care, curgând printr-o subterană întunecată, şi-a păstrat puritatea şi prospeţimea.

Degetele acestea, care slujesc acum ca să numere saluturile rozariului tău, nu se mai pot strădui, Fecioară binecuvântată, decât să istorisească slava Fiului tău.

„Părinte, iartă-le lor, că nu ştiu ce fac" (*Luca*, 23, 34). Şi în cap. 3 din *Faptele Apostolilor*, când Petru îl vindecă pe olog în timp ce vorbeşte mulţimii uluite despre învierea şi moartea lui Iisus, el zice (v. 17): „Şi acum, fraţilor, ştiu că din neştiinţă aţi făcut rău ca şi mai-marii voştri". „Şi acestea vor face, pentru că n-au cunoscut nici pe Tatăl, nici pe mine" (*Ioan*, 16, 3). Şi Sfântul Pavel, vorbind de înţelepciunea lui Dumnezeu, ascunsă în taină, zice *1 Cor*., 2, 8: „Pe care niciunul dintre stăpânitorii acestui veac n-a cunoscut-o, căci dacă ar fi cunoscut-o, n-ar

fi răstignit pe Domnul slavei”.

De ce este atât de rar a minţită ignoranţa celor care păcătuiesc şi-l mnie pe Dumnezeu? De ce sunt mai degrabă acoperiţi de insulte decât să li se plângă de miilă? Toţi acuză şi nimeni nu caută să scuze.

Dumnezeu urăşte păcaitul şi-l iubeşte pe păcătos, se foloseşte de de-ict şi-l osândeşte pe delincvent. Ura faţă de «criminal este unul dintre cele mai triste sentfimente omeneşti.

Acelaşi care ne-a spus să nu judecăm ca să nu fim judecaţi ne-s* învăţat să fim milostivi.

Ideea morţii şi a lumii de dincolo şi a nimicului m-a trezit din somn; a fost o chemare la egoismul etern. Aşa însă, şi fără a mă raporta numai la mine, ci avându-i din milă prezenţi în minte pe ceilalţi, am început să mă gândesc că faptul de a fi sau nu destinaţi unei vieţi veşnice reprezintă axul vieţii şi al comportamentului. Un egoism care se universalizează nu mai este acelaşi egoism.

Jurnalintim 193

Ce-nseamnă să vreau ca totul să se împlinească între Dumnezeu şi mine şi să aştept semne sau ca el să-şi săvârşească neapărat toată lucrarea? Ce-nseamnă să nu vreau a mă lăsa în seama nici unui om? Mă gândesc necontenit la smerenie şi nu-mi vine să mă smeresc în faţa altui om şi refuz orice intermediar, Nu va mai fi momentul să credem atunci când Iisus va coborî în toată slava lui ca să ne judece, trebuie să credem în el câtă vreme este om. Mulţi cred în divinitatea lui Cristos, fără a avea prezentă umanitatea lui, aşa încât ei nu cred în Dumnezeul-Om; mulţi cred în Cristosul ideal, cel care pluteşte într-o anumită nebulozitate mistică, cel pe care şi-l făuresc în regiunile gândirii pure, dar nu în Cristosul omenesc care ni se înfăţişează în Biserica sa, îmbrăcat în tot omenescul ritualului, al liturghiei, al sacerdotiului. ÎCuharistia este forma acestui Cristos înomenit, este marele scandal al idealiştilor, marea contradicţie a trufaşilor, piatra de încercare a umilinţei.

Vreau tot mai mult să mă autosugestionez. Pare cu neputinţă să scriu aceste lucruri şi apoi să mă revolt împotriva lor.

Oare nu sunt sincer când le scriu? Sau nu sunt când mă întorc împotriva lor? Sau există oare în mine două euri, unul care aşterne rândurile astea şi altul care le dezaprobă ca pe nişte deliruri? E oare lupta de care vorbea Sfântul Pavel şi care-l făcea să izbucnească în acel „om de plâns ce sunt!”? Sau Dumnezeu e cel care-mi mişcă mâna şi

ceea ce scriu nu scriu eu, ci un Duh care sălăşluieşte în mine? Este, oricum, o temă de adâncă meditaţie faptul că îmi dau lecţii şi-mi predic mie însumi şi mă convertesc pe mine însumi, şi că astăzi scriu lucruri care mâine au să-mi pară scrise de alt-cineva care nu sunt eu. Ce lentă şi neplăcută este lepădarea de omul cel vechi!

Şi văd că subzistă în mine omul din vis, şi tot ceea ce am tezaurizat de-a lungul anilor în materie de ştiinţă umană îmi este prezent şi mi se pare a contrazice ceea ce e nou. Este ca şi cum noua credinţă as primi-o peste vechea convingere, spre a o încununa şi revitaliza. Idealismul, socialismul, anarhismul, fenomenismul meu teoretic, totul îmi pare transfigurat într-o nouă lumină. Mă aşteaptă oare cea mai teribilă dintre încercări? Va trebui oare ca după ce-mi voi fi topit convingerile raţionale într-o credinţă supranaturală aceasta să le ucidă pe cele dintâi şi mie să-mi fie rezervată cea mai dură încercare, cea de a mă lepăda de acele convingeri? Va trebui oare ca la sfârşit să-mi sacrific raţiunea? Aşa ceva ar fi groaznic, dar facă-se, Doamne, voia ta şi nu a mea. Dacă raţiunea îmi e dăunătoare, ia-mi raţiunea şi dă-mi pace şi mântuire fie şi-n imbecilitate.

Şi cu toate astea, nu-mi vine să mă las în seama unor oameni, mă îndârjesc să nu cred în umanitatea lui Cristos. Nu izbutesc să văd altceva decât ignoranţa şi cusururile tuturor slujitorilor săi. Ideea că duhovnicul ar fi Cristos mi se refuză tot mai mult, şi tot mai mult mă simt împins către ea. Mă încăpăţânez să vină duhovnicii la mine, şi nu eu la ei. Şi-mi va trece timpul gândindu-mă cui să mă încredinţez, ca şi cum

n-ar fi toţi egali, simpli reprezentanţi toţi, simple figuri. Dacă aş cunoaşte un sfânt m-aş încredinţa lui. Şi după ce oare voi cunoaşte un sfânt?

E ciudat să te simţi împins către tot ce ai dispreţuit mai mult, şi să te simţi împins într-acolo cât timp continui să vezi în asta tot ceea ce vedeai. Tot ce pot spune despre spovada auriculară cei care o combat cel mai înverşunat şi o resping cel mai profund şi văd cel mai bine tot omenescul din ea, ei bine, toate astea mi le-am spus şi eu şi mi le spun şi, spunându-mi-le, mă simt împins să mă apropii de ea şi mi se pare că mă atrage cu atât mai mult, cu cât mi se pare mai încărcată de superstiţie. Da, cu cât ţi se pare o superstiţie mai mare, mai grosolană şi mai fetişistă, cu atât mai multă smerenie vei găsi ca să o îndeplineşti

şi să i te supui, şi cu atât mai mare îţi va fi smerenia ca s-o accepţi. O să cad oare în superstiţie?

Superstiţie, superstiţie! Ce este superstiţia? Pilat cel superstiţios îl întreba pe Iisus: ce este adevărul? şi, fără a-i mai aştepta răspunsul, se ducea să se spele pe mâini. Noi, fiii adevărului, trebuie să-l întrebăm pe Diavol: ce este superstiţia? şi, fără a mai aştepta răspunsul, să ne ducem să ne spălăm în penitenţă şi la tribunalul ei. Fără să aşteptăm răspunsul, rămânând cu teribila îndoială! Aşa ceva e de neîndurat.

Cât de diferită e starea aceasta de indiferentă liniştită cu care m-am dus să mă cuminec, în chip sacrileg, fără a mă fi

spovedit, când m-am căsătorit! Şi acum îmi amintesc de vorba că acela care se cuminecă în chip sacrileg îşi mănâncă propria osândă. Şi asta-mi vine în minte cu tot firescul, fără să-mi dea fiori nici reci, nici calzi. Ce-i asta? Cum de-am fost atât de liniştit şi cum de-am rămas atât de liniştit?

Şi când, copil fiind, mă duceam să mă cuminec cu credinţă, oare am simţit vreodată *y 7 9*

tot ceea ce se spune că simţi? Nu, niciodată.

Nu doar o dată încep să gândesc *raţional* la starea mea; şi fac apel la tot ce ţine de moştenirea şi obişnuinţele copilăriei, la inconştient şi la o mie de alte raţiuni, dar vine ceasul şi mă simt împins către biserică, şi mă duc şi ascult liturghia. Şi ştiu că dacă raţiunea asta învinge, mă voi întoarce la nelinişti şi chinuri, şi că nu voi mai avea tihnă în tot restul vieţii. Nu, nu vreau să mor de tot.

Mi-am bătut joc de îndoială şi iată că acum cad în ea. Îndoiala! Ce ridicole mi's: au părut toate elucubraţiile despre îndoială! Şi acum va trebui să trec prin ridicolul de ieri.

Oare nu cumva mă sugestionez şi-mi creez în mine o stare fictivă şi nesinceră? Cu lectura asta constantă a unor cărţi de devoţiune, cu liturghiile şi mătăniile şi rugăciunile acestea nu creez oare în mine o ficţiune? Nu caut oare o iluzie ca să mă amăgesc, crezând că-n ea o să mă bucur de pace?

Ideile astea nu sunt oare ispite diavolesti?

Lumea a observat schimbarea mea, au vorbit despre ea până şi unele periodice, mi-am creat o nouă poziţie. Şi oare asta nu-i o nouă robie? Dacă stărui, fapt ce depinde de harul divin, şi dacă revin la credinţa din copilărie, nu este oare ceva simulat? Dacă revin la ceea ce

am fost în anii din urmă şi las să treacă asta ca un nor de vară şi o perturbare trecătoare, nici unii, nici alţii nu mă vor primi ca mai înainte, pentru unii şi alţii voi fi un nebun sau un ipocrit. Mi-am arătat la lumina zilei slăbiciunile, n-am ştiut să fiu prudent. Mi-am dat în vileag şubrezeniile, n-am ştiut să mă ascund.

De ce mă-ngrijorez atât de mult de ceilalţi?

Nenumărate sunt formele pe care le-mbracă trufia. Cineva mi-a scris spunându-mi că şi el a trecut prin ceea ce trec eu acum şi, citindu-l, mi-am zis: Tu? Prin ce trec eu? Sărăcuţul! De ce să mă cred superior celorlalţi până şi în capacitatea mea de frământare şi luptă? Sunt foarte bolnav, şi bolnav de egotism.

Am trăit în vanitatea prostească de a mă da în spectacol, de a-mi prezenta lumii spiritul ca pe un exemplar vrednic de a fi cunoscut. Asemenea săracilor care, la marginea drumului, îşi arată rănile, există persoane, literaţi, care-şi afişează rănile sufletului lor şi se prezintă ca nişte fiinţe interesante. Sunt asemeni copiilor care se mândresc cu zdreanţa pe care-o poartă pe o rană de la deget şi se delectează cu convalescenţa lor, făcând pe interesanţii şi prefăcându-se mai bolnavi decât sunt.

M-a salvat însă o pudoare. Acea ocultă autodelectare, acea *cufundare în mine însumi* nu mi-am arătat-o în exterior. Aveam conştiinţa că este rea. că este un viciu urât şi un izvor de păcate, aşa încât mi-am înăbuşit-o. Milostivirea pe care mi-a făcut-o Dumnezeu de a-mi putea păstra pentru mine orgoliul ascuns îmi îngăduie să mi-l combat acum.

Şi m-au salvat devotamentul real pe care l-am avut pentru prietenii mei, afecţiunea sinceră pe care am simţit-o pentru cei buni. Munca mea anonimă de la *Lucha de Clases31*, propaganda constantă pentru socialismul superior, nobil, caritabil, campania aceea purtată fără a mă gândi la mine, ascunzându-mă, campania aceea a fost o binecuvântare pentru sufletul meu. În toată mizeria spiritului meu mi-am păstrat, printr-un har divin, un fond de nobleţe şi abnegaţie. Binecuvântat fie Dumnezeu!

Acum însă trebuie să-mi smulg din rădăcini chiar şi partea cea mai ascunsă a viciului, chiar şi delectarea secretă, chiar şi acea masturbare spirituală căreia mă abandonam ascunzându-mă de toată lumea. Nu e suficient să nu-ţi exteriorizezi trufia, poate ar fi chiar mai bine s-o faci. Trebuie să eviţi interiorizarea ei, căci astfel ţi-o cultivi cu

şi mai mare delectare.

Şi câte forme n-a îmbrăcat acea *egotizare* puerilă! Oare în timp ce scriam unele scrisori nu mi-a trecut prin cap ideea că destinatarul le-ar putea păstra? N-am visat oare în unele clipe de delăsare că, după moartea mea, corespondenţa mi-ar putea fi adunată şi publicată? Trist viciu al literaţilor! Funestă vanitate care sacrifică numelui sufletul! Nicăieri ca printre literaţi nu sunt atât de fatale consecinţele amorului propriu maladiv, cu cortegiul său de invidii, intoleranţe, orgolii şi ipohondrii. Să scrii scrisori pentru posteritate!

Să trăieşti pentru istorie! Cu cât mai simplu şi mai sănătos este să trăieşti pentru veşnicie!

Şi există un grad absolut jalnic de amor propriu, şi anume acela în care renunţi să placi celorlalţi doar ca să-ţi placi ţie însuţi; şi asta pentru a te recrea în propria ta operă. Aceasta e masturbaţia spirituală, onanismul sufletului, adoraţia de sine. Orice, doar să nu ne recunoaştem propria mizerie, nimicnicia noastră, şi să ne nimicnicim în faţa lui Dumnezeu ca să ne elibereze de nimicnicie!

Smerenie, multă smerenie! Smerenie ca să ajungi la smerenie! Cunună de spini, batjocorire, o trestie drept sceptru, glume sângeroase, şi harul tău, Doamne, pentru a le îndura!

Înseşi carnetele astea nu sunt oare o vanitate? De ce scriu în ele? Am izbutit oare să le ţin ascunse, aşa cum am intenţionat la-nceput? Deşi, dacă stau şi privesc mai bine, sunt oare dator să păstrez şi să las să moară în mine ceea ce-mi inspiră harul? Teama de a nu mă da în spectacol, de a nu face publice, Doamne, milostivirile tale, şi de a descrie o mizerie a spiritului modern poate pentru învăţătura şi mângâierea altora? Căci aşa e, boala mea este comună, este vulgară, este ordinară, e cea a aproape tuturor literaţilor. Şi când Dumnezeu a îngăduit să-mi creez un oarecare nume literar într-un anumit cerc, şi m-a chemat la începutul carierei mele ascendente, asta trebuie să însemne ceva.

Sinceritate, sfântă sinceritate! Să nu mă gândesc la mine şi nici la slava mea, ci doar la a ta, Doamne, şi să nu caut scandalul, dar nici să nu fug de el.

Când mi s-a spus că n-ar fi cuminte să public *Eugenio Rodero*, că mi-aş atrage suspiciuni şi-aş stârni împotriva mea ani-mozităţi ostile, m-am bucurat, şi aspiram să fac faţă scandalului ca să mă complac în el şi să mă înalţ pe el. De ce m-aş teme acuma de alt scandal? Atunci mă

flata scandalul de a mă vedea numit demolator, anarhist etc, astăzi mă tem de acela în urma căruia aş fi considerat drept fanatizat, sclav al superstiţiei, înfrânt, poate chiar imbecilizat. Eram măgulit să mă înalţ pe Heandal; mă doare să sucomb sub el.

Fiindcă lucrurile sunt clare. Pe liber-cugetătorul îndrăzneţ, pe demolator, pe acela ce respinge orice lege şi orice tradiţie, unii îl blestemă şi alţii îl aplaudă, dar toţi îl admiră. Pe Proudhon credincioşii nu-l admiră mai puţin decât necredincioşii, satanismul îi atrage. Dar pe cel care se întoarce la credinţa sa de copil, şi se smereşte, şi se supune, şi, arătându-şi slăbi-ciunile, repetă o dată mai mult cântecul tuturor predicatorilor, necredincioşii îl deplâng şi-l iau drept bolnav şi superstiţios, iar credincioşii nu-l apreciază, atribuind totul nu lui Dumnezeu, ci lor înşile, şi făcând din convertire armă de luptă şi motiv de mortificare. Şi zic: Bineînţeles! Până la urmă a căzut, nici nu se putea altfel! Uf, la urma urmelor trebuie să vină, de-ar fi şi pe patul de moarte. Şi astfel se vede părăsit de oameni, numai că aşa, Doamne, tu să nu-l părăseşti.

Sufletul nostru, ce puţ de mizerii şi slăbiciuni!

Ce teribile ceasuri vor fi fost cele ale rugăciunii lui Iisus din grădina Ghetsimani, pe când lupta cu umanitatea sa. Ce frumos şi măreţ este să vezi un Dumnezeu luptând cu umanitatea sa, cunoscându-i direct şi personal întreaga mizerie, închis de bunăvoie în mizeria omenească şi îndurându-i neliniştile. Cum de li s-a putut întâmpla una ca asta oamenilor? Ce pasaj din Patimi e acesta: „Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, pentru ce m-ai părăsit?”! Şi asuda sânge. Şi copleşit, distrus, a sfârşit exclamând: Însă nu precum voiesc eu, ci precum voieşti tu. Aşa a terminat după ce i-a cerut Tatălui să ia de la el paharul amărăciunii. A îndurat apoi răbdător totul, biciuirea, încununarea cu spini, batjocura, răstignirea. Lupta, teribila luptă pentru a-şi învinge umanitatea.

Trebuie să ne învingem omenescul din noi, pentru ca să învieze şi să trăiască ceea ce avem dumnezeiesc şi pentru a ne putea încredinţa sufletul în mâinile Tatălui nostru.

Trebuie să învingem acel orgoliu ascuns, acea constantă căutare de mine însumi, acea zeificare intimă şi tăcută, acea voinţă de a-mi făuri propria statuie şi de a mă delecta în ideea de mine însumi, acea îndârjire de a munci pentru posteritate, acea vanitate prostească de a mă socoti din altă specie. Trebuie să cultiv germenii iubirii de

aproapele, afecţiunile amicale impulsurile care m-au dus către muncile nnonime. Şi când mă voi fi debarasat de mine însumi, voi putea să lucrez pentru ceilalţi, să lucrez pentru mântuirea mea nu pentru o masturbare spirituală.

Noaptea aceea, noaptea când am ieşit în Munitibar singur, în mijlocul drumului unde nu mă vedea nimeni, ca să mă rog pentru sărmana Ceferina aflată în mare primejdie! Şi scrisorile către Leopoldo şi prietenia mea pentru el. Ce lacrimi mi-au inundat ochii când mi-a scris că l-am făcut mai bun decât era! „Nu încetaţi să scrieţi – îmi scria altcineva –, căci din ceea ce scrieţi avem multe de învăţat". Ce să înveţe!

Bietul Leopoldo! Nu voi uita niciodată ziua când am fost cu el să o văd acolo, în grădiniţa ei din Deusto, pe biata lui soră muribundă. Părea deja un cadavru, acolo sub părul acela, în lumina după-amiezii fâltrată de frunziş, în doliu, trasă la fată tristă, cu o privire ce părea să vină din altă lume sau să rătăcească, desprinsă de cea de-aici. Confesorii ei trebuie să-i fi spus să se roage acolo, în cer, ca Dumnezeu să-l îndepărteze pe fratele ei, pe Leopoldo al meu, de frecventările pernicioase, şi trebuie să-i fi spus că nu există iad, ca s-o împace. Sărăcuţa de ea! Cum s-a stins ca o lumânare! Când am văzut-o nu ştiai dacă vine din mormânt sau se îndreaptă spre el, dacă tocmai înviase ori trăgea să moară.

Cum se face că în acelaşi timp şi fără să ne împărtăşim gândurile, Leopoldo şi cu mine am simţit la fel? Oare prietenia noastră nu e providenţială?

Moarte.

Când cineva este ftizic, familia se fereşte să i-o spună şi-ncearcă să-l amăgească prin toate mijloacele ca să nu-i spună că-i mai rămân un an, câteva luni de viaţă. Contăm oare pe ele? Patru, cinci, zece ani înseamnă mai mult decât unul? Nu suntem şi noi ftizici?

Puţini se gândesc la scadenta morţii şi la viaţa probabilă care le rămâne; puţini se gândesc la faptul că toţi suntem condamnaţi la moarte. Da, condamnaţi la moarte, toţi.

Dacă toţi oamenii ar fi nemuritori cu excepţia câtorva, cum s-ar putea descrie disperarea acestora din urmă? Ei bine, să *r/urnal intim* 207

socotim că ceilalţi sunt nemuritori şi noi nu, deoarece ei vor muri pentru ei şi, dacă mor după noi, nu vor muri pentru noi. Toţi cei

care vor trebui să moară după tine sunt pentru tine ca şi cum ar fi nemuritori, în situaţia că nu ar exista alta viaţă, pentru că o dată mort tu, ce deosebire ar fi dacă ceilalţi te-ar urma sau nu? Tocmai pentru că murim toţi, nu pătrundem întregul sens al morţii. Spusa „toţi trebuie să murim" toceşte şi estompează teribilul „trebuie să mor"; se pare că propoziţia, extinzându-se şi devenind din individuală, universală, devine mai abstractă, mai rece, mai matematică, mai puţin tangibilă, mai puţin vie şi reală. Se zice „toţi vom muri" aşa cum se zice că cele trei unghiuri ale unui triunghi sunt echivalente cu două unghiuri drepte, ca şi cum asta n-ar aduce în viaţa noastră o realitate îngrozitoare.

Imaginaţia se grăbeşte să ne amăgească şi, cum ne reprezentăm lumea continuând să existe după moartea noastră, nu ne gândim că acea lume, pe care ne-o reprezentăm ca supravieţuindu-ne, nu este altceva decât o reprezentare ce va muri odată cu noi şi că astfel lumea, lumea noastră, se va sfârşi când vom sfârşi noi şi că, dacă nu există altă lume, sfârşitul nostru e sfârşitul lumii. Tristă consolare că lumea va continua şi că vor trăi copiii noştri şi operele noastre după ce noi vom fi morţi! Tristă consolare dacă, murind, murim cu totul, întorcându-ne în neant! Nu consolare, ci amărăciune şi deznădejde. Şi în schimb, frumoasă ideea că sperăm în altă viaţă!

Nu există decât o problemă supremă, morală şi practică, cea a vieţii de dincolo de mormânt. Dacă există neantul, lumea pe care ţi-o imaginezi că-ţi supravieţuieşte nu este altceva decât o închipuire a ta care va muri odată cu tine.

Ar trebui să ai nu cuvinte, ci senzaţii transmisibile calde şi vii ca să împărta-sesti şi altora emoţia morţii!

Avem experienţa morţii, în cazul că nu există altă viaţă, şi această experienţă este cea a somnului profund. Să mori ar fi atunci să adormi pentru totdeauna. Şi de ce adormim cu o atare nelinişte? Pentru că sperăm să ne trezim. Încearcă însă într-o noapte să-ţi imaginezi cu tărie că nu ai să te mai trezeşti, şi vei vedea ce se alege de somnul tău şi ce înseamnă groaza, oricât de puţină imaginaţie ai avea!

Trebuie să fie teribil să simţi somnul invadator al vieţii şi să lupţi ca să-i rezişti; ochii ni se închid şi ne încăpăţânăm să ni-i ţinem deschişi; capul ne părăseşte şi facem eforturi disperate ca să ne concentrăm asupra lucrurilor şi-n aceste eforturi ni-l epuizăm tot mai mult şi ni-l lăsăm pradă pierderii cunoştinţei.

Imaginează-ţi cât mai viu cu putinţă că orbeşti brusc şi că apoi, chiar când începi să te împaci cu cecitatea ta mulţumită impresiilor furnizate de celelalte simţuri, asurzeşti; şi că apoi îţi pierzi pipăitul şi mirosul şi gustul şi chiar senzaţia propriilor tale mişcări, rămânând ca un obiect inert, căruia nici sinuciderea nu-i mai este cu putinţă, întrucât nu se mai poate servi de sine însuşi. Îţi mai rămân gândurile solitare, memoria, mai poţi trăi încă în propriul tău trecut. Iată însă că până şi gândurile încep să te abandoneze şi, lipsit de simţuri, nu le poţi înlocui şi nici înnoi, şi ţi se lichefiază şi ele, şi rămâi cu simpla conştiinţă de a exista, şi-n cele din urmă o pierzi şi pe ea, şi rămâi singur, cu desăvârşire singur… nu, nu rămâi, căci eşti deja nimic. Şi nu-ţi mai rămâne nici măcar conştiinţa nimicniciei tale.

„De dormit dormeam, dar inima-mi veghea", spune Mireasa din *Cântarea Cân-târilor*. Aşa s-a întâmplat şi cu sufletul meu în anii din urmă, dormea, dar inima lui veghea şi mi l-a trezit.

Da, am încercat totdeauna să acţionez bine, şi binele pe care l-am putut face celorlalţi mi-a adus harul de a-mi veni în fire şi de-a mă trezi. Ceea ce este bun şi dumnezeiesc în mine, ca în toţi de altfel, m-a făcut să-mi pun condeiul şi cuvântul în slujba cauzelor nobile; dar partea omenească, diabolică mai curând, mă menţinea cufundat într-o foarte rafinată formă de orgoliu, într-un orgoliu absolut interior şi secret, păstrat cu cerbicie doar pentru mine, într-o delec-tare intimă cu mine însumi şi cu operele mele, într-o veritabilă masturbare intelectuală. Iată originea anumitor durităţi şi uscăciuni.

Trebuie să mă vindec de acel orgoliu şi atunci operele mele vor prinde viaţă; trebuie să mă fac bun, evlavios, ca să-mi justific operele bune din vremea când nu eram decât moral.

Jurnal intim 211

Dumnezeu mi-a încuviinţat ca acea maladie a sufletului meu să rămână ascunsă, ca *egotizarea* să nu-mi transpară, ca pudoarea să mi-o reţină înăuntru.

Ce forme îmbracă însă orgoliul! Înclin să cred că acel orgoliu intim, retras, ascuns străinilor este o formă elevată şi rafinată de rău, care numai unora dintre noi le e dat să o sufere. Şi este boala tuturor sau aproape tuturor oamenilor, e rădăcina sufletului, e, mai cu seamă, mizeria tuturor oamenilor de litere. Unde e, aşadar, deosebirea? Nu în mine, în Dumnezeu; în Dumnezeu, care m-a făcut să văd tot putre-gaiul acelei mizerii, în Dumnezeu, care m-a făcut să-mi vin în fire şi să-mi

dau seama de rău în toată oroarea sa. Lăudat fie!

Şi de ce mi-a acordat harul acesta? Fără niciun merit, pe gratis.

Şi orgoliul blestemat revine ca să-mi insinueze că eu am fost un ales al harului, şi că voi fi fost astfel dintr-un motiv sau altul. Nu, nu, nu şi nu! Dumnezeu îl alege pe ultimul dintre noi ca să-şi manifeste slava. Dă-mi, Doamne, putere şi lumină şi har ca să pot crede asta! Îngăduie-mi să mă socotesc nevrednic de acea milostivire şi să alung din mine orice autocomple-zenţă!

E ceva ce-l poate înnebuni pe oricine. Îmi vine uneori o idee diabolică, şi anume să iau toată această criză, toată aceasta chemare a harului, drept o experienţă psihologică, drept o autoexperimentare, şi să prezint relatarea unei convertiri. Aşa ceva nu echivalează oare cu faptul de a comite o crimă ca să descrii apoi stările de conştiinţă ale criminalului sau cu faptul de a te alcooliza ca să descrii alcoolismul?

Blestemata asta de literatură este diabolică atunci când produce literatismul, şi estetismul infam al unor Oscar Wilde şi D'Annunzio, nefericiţii de ei! Înseamnă a lua lumea drept un spectacol. Este doc-trina acelui pasaj diabolic din *Odiseea* pe care atâta timp l-am avut fixat pe perete, prezidându-mi lucrările: „Zeii urzesc şi săvârşesc pieirea oamenilor pentru ca viitorimea să aibă ceva de cântat".

E oribil estetismul; este o moarte. Arta pentru artă! Cred că toţi aşa-zişii credincioşi care apără această blasfemie se dovedesc a fi practic necredincioşi, păcătoşi obişnuiţi.

Imaginea cea mai bună este cea care stârneşte cel mai mult evlavia, nu cea

mai frumoasă artistic. Este o profanare să transformăm templele în muzee, unde să se ducă cei curioşi ca să scruteze bijuterii ale artei şi să tulbure reculegerea acelora care se roagă.

Frumuseţe, da, frumuseţe! Dar frumuseţea nu e asta, nu este cea a artei pentru artă, nu e cea a esteţilor. Frumuseţea a cărei contemplare nu ne face mai buni nu este atare frumuseţe.

Există o frumuseţe luciferică, aşa cum există cea divină; dar frumuseţea luciferică este pentru orice inimă un pur abis de urâciune.

Literatismul ne-a pierdut, acea boală oribilă care a produs *Madame Gervaisais32* a Fraţilor Goncourt şi *En route33* a lui Huysmans, cele două relatări de convertiri din care înveţi şi simţi câte ceva, dar care ne cufundă iarăşi în deznădejde.

Literatismul, sub forma sa de diletantism, a produs cărţile infame ale lui Renan34, acea veninoasă *Viaţă a lui Iisus*, plină de un sentimentalism aţipitor şi moleşitor, toate divagaţiile lui infame de sceptic care ia totul drept un spectacol, crezându-se dintr-o castă superioară vulgului muritorilor. Strauss35 era măcar serios, religios în felul său. Renan a cultivat acel religiozism care nu face decât să-i îndepărteze şi mai mult pe oameni de religie!

Nu fără motiv acest *savant aimable* îi repugna purului şi nobilului Amiel36, suflet religios căruia Dumnezeu îi va fi recompensat căutarea avida a adevărului.

Renan este unul dintre făcătorii acelui] neomisticism indecent care sfârşeşte prin a-i duce pe oameni la cea mai rafinată şi scârboasă senzualitate şi care face ca nişte: prostituate mizerabile să se împodobească 1 asemenea fecioarelor simple din veacurile de credinţă. Misticism cerebral, fără austejritate şi nerv, maimuţăreală greţoasă şi nimic altceva. I

Pare uneori că-şi face apariţia din nou jalnica şi sinistra figură a lui I Chateaubriand37, acel René lugubru, ros de orgoliu intim, ce reîncepe să-şi sufle] pseudocatolicismul declamator şi literar, cu atât de găunosul lui *Geniu al creştinismului*. Şi după el vine cohorta oratorilor i ultramontani38, denigratori ai raţiunii, ai] bietei raţiuni.

Totul înotând în vagul idealist, totul romantic şi fără precizie a formelor, totul fără crez, totul dear ca să nu se scanda-l lizeze oamenii de lume.

Jurnal intim 215

Religia, evlavia, misticismul, catolicismul la modă! La modă! ăsta e abisul blasfemiei.

După catastrofa de la Bazar39, se ştie, poveştile cu eticheta, nişte funeralii. Era ceva indispensabil, ca duelul cu martori şi toată tema lui, ca fracul, *că Te Deum-ul*, era o ceremonie. Şi s-au dus acolo ca să se achite chinezeşte de o datorie *socială* şi de

??

bonton *sportsmen* şi *gentlemen*, doamne şi domnişoare, mondene şi demimondene. Şi urcă apoi în faţa publicului Părintele Ollivier40, unul dintre oratorii la modă, şi omul lui Dumnezeu îşi ia slujirea în serios şi face abstracţie de bonton şi de chine-zăriile convenientelor şi face auzit adevărul auster şi senin, cel care-i deranjează pe oamenii de lume şi-i scandalizează! Şi preşedintele

Republicii, a cărei religie *oficială* este cea catolică, protestează. Ce jalnic abis de decadenţă şi de mizerie!

Oratorul este socotit indiscret. Indiscret! Cuvântul adevărului este totdeauna indis-cret. Dacă le-ar fi măgulit urechile, ar fi fost unul de-ai lor.

De ce nu ne e dat să credem că ţăranul care pleacă odată cu răsăritul soarelui să-şi are pământul şi tot cu el se întoarce ca să se odihnească după trudă! Zilele îi sunt senine şi moare aşa cum a şi trăit. Va fi un spectacol glorios cel din viaţa de dincolo când vom vedea inversate rolurile şi gradaţia măririi în sens opus celui din lumea de aici, jos mai-marii de-aici, cei care trăiesc în istorie, susţinându-i pe cei ignorati aici, şi aducându-i cu toţii laude Domnului.

Literatism, neomisticism, religiozism romantic, pietate la modă, catolicism al chibzuinţei omeneşti, credinţă aparentă de bonton, lupte de stradă şi ziaristice, disensiuni de partide, dogmatisme formaliste, meschinării ticăloase ale unor suflete obtuze, câtă mizerie!

Dă-mi, Doamne, puterea de a mă reculege în mine însumi şi credinţa mea să-mi fie pentru mine!

[Caietul 4]

I

Media vita in morte sumus; la mijlocul vieţii suntem în moarte. Începutul unui antifon din Vesperele Postului Mare după breviarul dominican.

Adveniat regnum tuum.

„Împărăţia lui Dumnezeu nu stă în cuvânt, ci în putere". *1 Cor*., 4, 20

„Împărăţia lui Dumnezeu nu este mâncare şi băutură, ci dreptate şi pace şi bucurie în Duhul Sfânt". *Rom*., 14, 17

„Eu învăţ fără zgomot de vorbe, fără amestec de păreri, fără căutare de onoruri, fără luptă de dovezi". *Imitaţia*, III, XLIII, 3 şi urm.

Duminică, 16 mai. *Fapte*, 5, [3 – 4]. Istoria lui Anania şi a Safârei. „De ce a umplut Satana inima ta, ca să minţi tu Duhului Sfânt şi să dosești din

7 J

preţul moştenirii? Au nu-ţi rămânea ţie, dacă rămânea, şi, vândută, nu era în stăpânirea ta? Pentru ce ai pus în inima ta lucrul acesta? N-ai minţit oamenilor, ci lui Dumnezeu".

De ce să reţin ceva din moştenirea mea spirituală şi să dau

Bisericii numai o parte, rămânând eu cu cealaltă? De ce să mă dăruiesc pe jumătate, reţinându-mi o parte secretă în care să recad în orgoliul meu secret? Ce-i asta, să accept exteriorul şi să mă supun ritului, rezervându-mi în acelaşi timp intenţia? Aşa au murit Anania şi Safira, pentru că i-au minţit lui Dumnezeu.

Despre miracolul istoric al răspândirii creştinismului, vezi discursul preaînţelept al fariseului Gamaliel, învăţător al fari-seului Sf. Pavel (*Fapte*, 22, 3; 23, 6) în versetele 35 – 39 din cap. 5 al *Faptelor*.

Ce fantezii nu ne trec prin minte!

Mi s-a năzărit să-mi închipui că slava şi fericirea celor drepţi sunt în creştere, că viaţa lor constă într-un spor continuu de fericire

şi îndumnezeire, că ei se îndumnezeiesc tot mai mult, apropiindu-se pe zi ce trece tot mai mult de Dumnezeu într-o veşnicie de veşnicii, Dumnezeu fiindu-le limita inaccesibilă. Dorul de Dumnezeu, de care se apropie necontenit, este imboldul vieţii lor veşnice.

Şi păstrează diferenţe în beatitudine. Căci dacă presupunem diverse unghiuri, de diverse grade, care se prelungesc, arcul fiecăruia dintre ele se deschide tot mai mult şi devine tot mai mare, păstrându-şi însă mereu gradele relative. Unghiurile mai obtuze cresc în proporţie mai mare, cele ascuţite mai puţin, dar toate tind către arcul circumferinţei infinite. Dacă prelun-gim liniile unghiurilor BAC, BAD, BA E, cresc şi arcurile lor respective, cel al unghiului celui mai deschis într-o mai mare proporţie, toate apropiindu-se însă de /*j* fiecare dată tot mai mult de infinit. Astfel creste beatitudinea tuturor fericiţilor, tinzând către

Dumnezeu, către îndumnezeirea lor, dar cel mai mult creste cea a acelora aflaţi mai sus în bucurie. Şi slava finală este aceeaşi pentru toţi.

Trebuie să mergi prin practică la teorie; acesta este drumul cel drept. Dacă vrei să porneşti de la teorie, rămâi în neputinţă.

Trebuie să mergi prin fapte către credinţa, pentru ca credinţa să însufleţească şi să justifice faptele.

Făptuieşte ca şi cum ai crede şi vei sfârşi prin a crede pentru a făptui.

„Epicurienii şi stoicii se confundă, la urma urmelor, în cultul pentru ei înşişi. *Eul*: iată ultimul cuvânt şi-al unora, şi al celorlalţi;

satisfacţia *eului*: iată sfârşitul a toate. Dar *eul* pe pământ – fie că-l plasăm cu Epicur în *simţire*, fie, cu Zenon, în *vrere* – este pradă durerii. Cum să o-nvingi, de vreme ce nu poţi să o suprimi? Nu au decât un mijloc: indiferenţa, voluptuoasa indiferenţă; în ea îşi găsesc, unii prin *tensiune* (*tonos*), ceilalţi prin relaxare (*a ne*… *sis* [sic]), refugiul suprem. E o imensă tristeţe în

Jurnal intim 223

adâncul tuturor sufletelor care caută înţelepciunea filosofică; o simţim inexorabilă sub indiferenţa cu care se acoperă, şi ele sucombă sub lanţurile ei, rămânând singure cu *eul* lor care le scapă în final".

P. Didon41, *Jesus-Christ*, cartea I, cap. I.

Contemplând pe o noapte senină armata stelelor, dintre care multe sunt sori şi chiar sori de sori, cu planetele lor pesemne, şi considerând ce reprezintă Pământul nostru mizerabil într-însa, un fir de nisip pe plajă, ne spunem: Şi tocmai pe Pământul acesta a coborât Dumnezeu făcut om?

Gândeşte-te că femeile, în lungile generaţii ale popoarelor, în atâtea ţări, au fost poate ca stelele din ceruri, nenumărate, şi că de una din ele, de o umilă fecioară evreică, de Maria, s-a servit Dumnezeu pentru lucrarea răscumpărării.

Când cea mai mare dorinţă a oricărei tinere evreice, gloria şi onoarea ei, era să poată fi mamă a lui Mesia, Maria şi-a oferit virginitatea, renunţând astfel la destinul oricărei fecioare evreice, la destinul slavei.

Şi pentru că renunţase la acest destin, Dumnezeu i l-a acordat. Este cazul cel mai profund în care găseşti totul renunţând la tot. Şi astfel, când Gabriel îi vesteşte destinul, ea se smereşte şi îl cântă pe Domnul când Elizabeta o salută.

Maria este omenirea care se înalţă prin zmei enia şi ascultarea fată de Dumnezeu. De aceea a coborât Dumnezeu la ea, şi în ea, în omenirea care se înalţă către divin, s-a întrupat Iisus, Divinitatea care coboară spre uman.

„Culcă-te seara ca şi cum ar urma să fii îngropat dimineaţa, şi scoala-te dimineaţa ca şi cumar urma să fii îngropat seara". *Das geistliche Leben*, p. 150.

Când vei fi gata să iei o hotărâre sau să duci ceva la bun sfârşit, imaginează-ţi că va trebui să mori o dată îndeplinite cele ce ţi-ai propus şi fă tot ceea ce faci ca şi cum ar trebui să mori în aceeaşi clipă.

M.

Am auzit că a murit în spital cineva care, în momentul când preotul urma să-l

miruiască, nu voia să deschidă mâna dreaptă, ţinând pumnul strâns. După ce-a murit, s-a constatat că ţinea în el o monedă.

Mulţi fac aşa, numai că, în locul mâinii, îşi închid spiritul şi vor să păstreze în el lumea.

Nu vedea, sărmanul, că, o dată mort, mâna lui nu va mai fi a lui, ci a pământului.

În afara bisericii nu există mântuire. Ce înseamnă asta? Ce vrea să zică aici biserică? Înseamnă că simplii săteni protestanţi nu se mântuiesc?

Într-o ţară catolică, umilinţa, desăvârşirea este să fii catolic. Desăvârşirea este, în principiu, să te supui religiei moştenite.

Pentru cine crede că nu există mântuire în afara bisericii sale, poate că nici nu există.

Sectele sunt omeneşti în măsura în care le neagă pe altele, în măsura în care li se opun. Cea mai divină este cea care încearcă cel mai mult să le absoarbă şi să le îmbrăţişeze pe celelalte, cea în care celelalte încap cel mai bine. Care este ciuma protestantismului? Anticatolicismul său. Vezi p.233.

Vezi rugăciunea din *Das geistliche Leben*, cap. 27, partea I, p. 150.

„Maică a tuturor milostivirilor, simt de parcă nici sufletul meu, nici oricare alt suflet păcătos n-ar avea nevoie de îngă-duinţa ta şi nici de un mijlocitor pe lângă tine. Tu eşti mijlocitoarea nemijlocită a tuturor păcătoşilor".

Este omenescul care ajunge la divin; prin ea vom obţine ca divinul să coboare la omenescul nostru.

„Aminteşte-ţi, aminteşte-ţi, Regină dulce şi aleasă, că de la noi, oamenii păcătoşi, îţi ai toată vrednicia. Ce te-a făcut Maică a lui Dumnezeu, scaun pe care s-a odihnit cu blândeţe înţelepciunea cea veşnică? Te-au făcut păcatele noastre, bieţi oameni! Cum de te-ai chema tu Maică a harului şi a milostivirii dacă nu prin nevrednicia noastră care are nevoie de har şi milostivire? Sărăcia noastră te-a făcut bogată, păcatele noastre te-au înnobilat mai presus de toate făpturile".

Cristos este încă foarte sus; celor slabi le apare aproape inaccesibil. La el mergem prin Maria, cea smerită şi ascultătoare.

Eterna înţelepciune, Cuvântul, Cuvântul care era la început al lui Dumnezeu, prin care au fost făcute toate lucrurile, Raţiunea

Jurnal intim 227

divină care a prezidat Creaţia, s-a întrupat într-o femeie, într-o simplă femeie, în Maria. Meritul ei a fost smerenia, desăvârşita smerenie, ascultarea, *ecce ancilla Domini*, spiritul de absolut consimţământ cu care s-a nimicnicit în faţa lui Dumnezeu. Nu avea păcatul originar, trufia de a vrea să se numere printre dumnezeii cunoscători ai cunoştinţei binelui şi răului, rădăcina neascultării. Şi pentru că s-a smerit s-a întrupat în ea Cuvântul, înţelepciunea eternă. *Sedes sapientiae*! *Ora pro nobis*!

Şi Cristos a ascultat-o şi i s-a supus în vreme ce sporea „cu înţelepciunea şi cu vârsta şi cu harul, la Dumnezeu şi la oameni" (*Luca*, 2, 51 – 52).

Să ne smerim, zicând ca Maria: „Iată roaba' Domnului. Fie mie după cuvântul tău!", să ne smerim, şi înţelepciunea cea veşnică va coborî să locuiască în inima noastră. Dacă nu avem puterea de a îndura patimile lui Cristos, să le plângem şi să suferim de îndurerarea sfintei sale Maici.

Cristos a suferit ca să nu suferim aşa, a murit ca să nu murim.

Maria este Eva de dinaintea păcatului, omenirea aşa cum a ieşit din mâinile Creatorului, înainte ca lumea să o fi corupt, omenirea ideală.

Aspirând la Dumnezeu, omul merita ca Dumnezeu să coboare la om.

Ce învăţături poetice!

Şi e oare cu putinţă ca o poezie atât de înaltă şi de sublimă să nu fie adevărul? Da, ea este adevăr, dar într-un mod mai elevat decât îl înţelegem. Trebuie să ţinem seama că ceea ce ne repugnă în mistere este faptul că ele trebuie să se acomodeze cu imaginaţia noastră, şi nu ţinem seama că sunt adevăr, dar de o manieră mai înaltă decât ni le-am imaginat într-o reprezentare grosolană. O formulă chimică este oare o reprezentare adecvată a fenomenului viu? Ei bine, mult mai puţin este formula unui mister faţă de misterul însuşi.

Opunem rezistenţă misterului fiindcă ne închipuim că nu este decât ceea ce *ne imaginăm* sub formula lui. Formula chimică este

adevărată, mai degrabă e raţională, dar nu este adevărul.

Misterele sunt simboluri, da, dar simboluri a ceea ce nu poate fi cunoscut în viaţa aceasta. Trebuie să ştim a distinge între misterul în sine şi misterul prin raportare la noi. Îi opunem rezistenţă deoarece credem că trebuie să fie în sine aşa cum ne apare.

Mi-am pierdut credinţa gândindu-mă intens la crez şi încercând să raţionalizez

Jurnal intim 229

misterele, să le înţeleg în chip raţional şi mai subtil. De aceea am scris de multe ori că teologia ucide dogma. Şi astăzi, cu cât gândesc mai mult, cu atât mai clare îmi apar dogmele, armonia şi sensul lor profund. Poate exista o mai intensă manifestare a degetului lui Dumnezeu? Mă face să recuperez ceea ce am pierdut urmând drumul invers faţă de cel pe care am pierdut-o; gândindu-mă la dogmă, am desfăcut-o; gândindu-mă la ea, o refac. Doar că trebuie să o gândesc şi să o trăiesc în rugăciune. Rugăciunea este unicul izvor de posibilă înţelegere a misterului. Rozariul! Admirabilă creaţie! Să te rogi meditând asupra misterelor! Nu subtilizându-le şi scrutându-le în cărţi, ci meditând asupra lor în genunchi şi rugându-te; acesta este drumul (v. 48, 42).

Miercuri, 19 mai. *Fapte*, 8.

Simplitate. Convertirea eunucului etiopian al Candachiei de către Filip apostolul. 26 – 40.

Iată un admirabil exemplu de simplitate.

Subliniat cu două linii în manuscris.

A

— Înţelegi oare ce citeşti?

— Cum aş putea să înţeleg, dacă nu mă va călăuzi cineva?

Mergea în carul său, în carul vieţii, l-a rugat pe Filip să urce în el, l-a ascultat cu simplitate şi, „pe când mergeau pe cale, au ajuns la o apă, iar eunucul a zis: Iată apă. Ce mă împiedică să fiu botezat? Filip a zis: Dacă crezi din toată inima, este cu putinţă. Şi el, răspunzând, a zis: Cred că Iisus Cristos este Fiul lui Dumnezeu. Şi a poruncit să stea carul; şi s-au coborât amândoi în apă, şi Filip şi eunucul, şi l-a botezat. Iar când au ieşit din apă, Duhul Domnului a răpit pe Filip şi eunucul nu l-a mai văzut. Şi el s-a dus în calea sa, bucurându-se”, şi-a urmat bucuros drumul vieţii.

Eunucii simpli.

Joi, 20 mai. *Fapte*, 9.3. Mergând în căutarea slavei şi, brusc, groaza morţii.

5. Jalnică străduinţă cea de a studia religia şi de a voi să o demontezi prin analiză.

6. „Doamne, ce voieşti să fac?" Ridică-te, intră în biserică şi ţi se va spune ce se cuvine să faci.

8. Într-adevăr, nu văd nimic.

Jurnal intim 231

10. Când oare va veni Anania? Sau va trebui să plec în căutarea lui? 15. Care îmi va fi soarta?

18. Asta nu se obţine decât prin spovedanie.

19. Mâncarea euharistică.

20 – 21. „Mergeţi şi propovăduiţi Evanghelia la toate popoarele".

23 – 24. Sfat pentru a mă ucide spiritua-liceşte.

29. Cu grecii, adică cu *intelectualii*, cu cei printre care am trăit şi care m-au ocărit.

Dintre chinurile la care a fost supus Iisus în patimirea sa niciunul n-a fost mortal. Nu au fost răni grave, ci dureroase, pentru că cele mai grave nu sunt şi cele mai dureroase. Toate au fost tratamente dureroase. O lovitură cu urmări uşoare doare mai mult decât o rană mortală. Bice, cununa de spini, tratamente rele, lovituri şi, în cele din urmă, pironirea, şi acolo, pe cruce, poate dislocat, moartea datorită durerilor, exeesului de suferinţă fizică, mai degrabă decât suspendării organice a funcţiilor vitale. Unii presupun că a murit de tetanos; sigur este că a murit de durere.

Fă, Iisuse al meu, să mor spiritualiceşte de durerea păcatelor mele.

Cristos trebuie să îndure în noi o nouă pătimire şi răstignire pentru a învia în sufletul nostru şi a-l răscumpăra de moartea veşnică.

„Să te desfaci de creaturi, să te refaci cu Cristos şi să te prefaci în Divinitate".

Fericitul Heinrich Suso42.

„Fiţi dar desăvârşiţi precum Tatăl nostru43 cel ceresc".

Şi cum să fim desăvârşiţi, dacă desăvârşirea este numai a lui Dumnezeu? Pe ce drum să ajungem la Dumnezeu? Prin Cristos, care este calea, adevărul şi viaţa, căci

numai prin el ajungem la Tatăl (*Ioan*, 16, 6), făcându-ne

asemenea cu chipul Fiului lui Dumnezeu, întâi-născut printre noi, fraţii săi (*Rom*., 8, 29), fraţi deci ai lui Dumnezeu. El este uşa prin care putem intra în Divinitate (*Ioan*, 10, 1 – 9), v. *1 Petru*, 2, 21. Cum va fi viaţa noastră veşnică, de vreme ce viaţă înseamnă progres, dacă nu o continuă înălţare la Dumnezeu, o îndumnezeire a noastră necurmată? Fiţi desăvârşiţi precum Tatăl nostru44, ne-a spus cel

Jurnal intim 233

Întâi-născut dintre noi, şi tot el a spus că numai Dumnezeu este bun. Să tindem către desăvârşire. Astfel vom tinde să fim una în Iisus şi în Tatăl lui, care sunt una (*Ioan*, 17, 21). Să alcătuim toţi un trup în Cristos (*1 Cor*., 12, 13), pentru ca, după ce toate lucrurile îi vor fi supuse, să se supună atunci şi Fiul însuşi celui care i-a supus lui toate lucrurile, pentru ca Dumnezeu să fie toate lucrurile în toate (*1 Cor*., 15, 28), şi atunci, desăvârşiţi, să fâm, să trăim şi să ne mişcăm în El (*Fapte*, 17, 28).

„Fiecare om ar trebui să fie în sine un Cristos, trăind pentru Dumnezeu, iar nu pentru sine". (*Das geistliche Leben*, p. 162.)

Vineri, 21 mai. *Fapte*, 10.

Convertirea sutaşului Corneliu.

Există drepţi în afara Bisericii catolice (v. p. 166).

4. Rugăciunile şi milosteniile ereticului se suie spre amintire în faţa lui Dumnezeu.

28. Atenţie, nu trebuie să te uneşti cu liberalii!

34. Dumnezeu nu favorizează anumite persoane. Vine în ajutorul oricui îl caută din inimă şi cu gând drept.

Ilbermensch. Supraomul este creştinul, noul Adam. Întreaga doctrină despre supraom se găseşte în Sfântul Pavel.

„M-am răstignit împreună cu Cristos şi nu eu mai trăiesc, ci Cristos trăieşte în mine". (*Gal*., 2, 20.)

„Schimbă-te intim şi nu fi eruptiv nici în cuvinte, nici în schimbare". (*Das geistliche Leben*, p. 167.)

Convertirea este lentă, este un proces. Când pare eruptivă este ca fluturele care sparge coconul sau puiul coaja oului; fusese precedată de un proces intim.

Sunt două lucrări, una lăuntrică, ea constă în a adapta eului nostru etern, eului creştin, omului înnoit, ambianta noastră interioară, obişnuintele noastre. dobândite, gândurile, sentimentele noastre. Cealaltă lucrare este aceea de a adapta eului nostru social ambianţa

exterioară, pe cea a relaţiilor noastre cu ceilalţi.

Dacă în prima perioadă, cea a schimbării interioare, vrem să ne lansăm în schimbarea exteriorului, lucrarea poate fi periclitată eventual.

Jurnal intim 235

De unde trebuie să înceapă a se schimba omul care trăieşte către interior, dar cel care trăieşte către exterior?

Căci în toţi se găsesc două elemente, cel centrifug şi cel centripet, fondul moştenit şi devenit trup al nostru care lucrează spre a-şi adapta lumea, şi elementul dobândit şi încă neapropiat, care ne împinge să ne adaptăm lumii. Există omul care creşte ca arborele, prin straturi succesive venite din seva intimă, fiecare nou strat fiind mai lăuntric decât cele precedente, ultima urcare de sevă soiidificată între coajă şi lemn; şi există omul exterior care se formează prin aluviuni din afară, mai exterioare decât cele mai recente. Între unul şi altul, acţiunile şi reacţiunile sunt vii şi reciproce. Se fac în mod reciproc.

Există omul care se iveşte în noi din tradiţia noastră, cel regenerat prin botez, şi omul care ne vine din afară. Viaţa spirituală rezultă din reciprocitatea dintre aceşti doi oameni, a căror unitate este Cristos. Omul interior se însufleţeşte ca mădular al Bisericii.

Este nevoie de un element exterior, de un cult comun, de tot ceea ce dă viaţă omului exterior, spre a-l prezerva şi păstra pe cel interior, şi este nevoie ca acesta să-i dea căldură şi viaţă celui exterior.

Omul e nucleu al societăţii, germene al ei şi totodată membru al ei; omul este societate condensată, şi societatea este un om dilatat. Astfel, întreaga lucrare a lui Cristos se referă la Biserică şi la noi ca mădulare ale ei, şi totodată la fiecare dintre noi. Cristos s-a căsătorit cu Biserica sa şi cu sufletul fiecăruia dintre noi, care trebuie să fie un condensat al Bisericii. Ar fi murit chiar de-ar fi fost să mântuiască doar sufletul tău sau pe-al meu.

„Trăieşte ca şi cum n-ar exista pe pământ altă creatură decât tine şi ai grijă ca omul exterior să se conformeze celui lăuntric" (*Das geisliche Leben*, p. 167).

„Păzeşte-l pe omul exterior în linişte, iar pe cel interior în sinceritate", spune avva Moise45.

Sinceritatea este conformitatea dintre doi oameni.

Fii unanim cu tine, căci asta înseamnă să fii sincer. Fii mereu tu însuti în orice

timp, loc şi împrejurare.

„Dumnezeu este mai aproape de suflet şi îi este mai lăuntric chiar decât el însuşi" (*Das geistliche Leben*, p. 168). Cu cât mai

Jurnal intim 237

mult vei trăi în Dumnezeu, cu atât mai mult vei trăi în tine însuţi, mai înăuntrul tău însuti, şi vei fi în mai mare măsură tu

7 7

Însuti. Pierzându-te în Dumnezeu, aşa îţi vei dobândi cea mai mare personalitate. Vreme îndelungată am recomandat să căutăm în noi omenescul, pe om sub individ. Nu, trebuie să căutăm divinul, pe Dumnezeu, în sânul nostru, în adâncul din noi înşine. Astfel e ca şi cum am avea o inspiraţie nemijlocită de la Duhul Sfânt.

Richard de la Sfântul-Victor46 şi alţii învaţă că omului i se dă Duhul Sfânt ori de câte ori primeşte harul sanctificant. „Dacă mă iubeşte cineva, va păzi cuvântul meu, şi Tatăl meu îl va iubi, şi vom veni la el şi vom face locaş la el", spune Iisus (*Ioan*, 14, 23).

„Ci căutaţi mai întâi împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea lui", ne spune Iisus (*Matei*, 6, 33) şi că împărăţia lui Dumnezeu este printre noi (*Luca*, 16, 16) şi ea este dreptate şi pace şi bucurie în Duhul Sfânt (*Rom*., 14, 17).

Mulţi sunt cei care-l caută pe Dumnezeu, dar puţini cei care-l găsesc – spune Sfântul Augustin –, pentru că îl caută afară, unde nu se află ([*Das geistliche Leben*], v. p. 179).

„*Slujeşte-te, aşadar, de tine însuţi ca de un templu al lui Dumnezeu, în temeiul a ceea ce se găseşte în tine asemănător lui Dumnezeu*". Sfântul Bernard (*Das geistliche Leben*, p. 170).

Munca mea dintr-o bună parte a ultimilor doisprezece ani mi se arată acum ca o căutare a lui Dumnezeu, pe care-l pierdusem. Mă chema dinlăuntrul meu. *Semenul*, *Demnitatea umană* etc.

Ca şi cu individul se întâmplă şi cu popoarele, îl găsesc pe Dumnezeu dacă-l caută înăuntru, în propria lor istorie. Este un fapt că cea mai mare primejdie de a cădea în ateism şi-n ireligie stă în cultivarea ştiinţelor numite naturale, aşa după cum studierea celor istorice şi sociale readuce la EL

Facă-se voia ta etc. Care este voia Tatălui?

Jurnal intim 239

„Şi aceasta este voia celui care m-a trimis, ca din tot ce mi-a dat

să nu pierd, ci să-l înviez în ziua cea de apoi. Că aceasta este voia Tatălui meu, ca oricine vede pe Fiul şi crede în el să aibă viaţă veşnică şi eu îl voi

7 J 9

Învia în ziua cea de apoi" (*Ioan*, 6, 39 – 40). Vezi *Ioan*, 4, 34 – 38; 8, 18.

Pâinea noastră cea de toate zilele etc.

„Adevărat, adevărat zic vouă, nu Moise v-a dat pâinea cea din cer, ci Tatăl meu vă dă din cer pâinea cea adevărată. Căci pâinea lui Dumnezeu este cea care se coboară din cer şi dă viaţă lumii… Eu sunt pâinea vieţii…" (*Ioan*, 6, 32 – 33, 35).

Epiousion, cotidian, înseamnă, etimologic vorbind, *suprasubstanţial*.

…dă-ne nouă astăzi. Dă-ni-l nouă astăzi pe Iisus, fiul tău.

Iartă nou greşelile noastre etc.

Când spunem „precum şi noi iertăm greşiţilor noştri", cerem ca, dacă noi nu ne iertăm, el să nu ne ierte, omul cu inima împietrită îşi cere propria condamnare. „Tatăl Nostru" pretinde, aşadar, ca să-l spunem, mai întâi să iertăm.

Cristos a creat o religie. Trebuie să luăm notă de asta, de faptul că a creat-o. A crea este de la bun început divin, darmite a crea o religie! Nu a reformat, nu a compus, n-a sincretizat; a creat. Învăţătura răscumpărării este o întreagă creaţie religioasă. Cristos este un geniu religios, v. P. Didon, *Jesus-Christ*, cartea I, cap. VI.

Problemă socială.

Există burghezii, aristocraţii prin rang şi prin bani, oamenii de lume, gentlemanii, domnii, drepţii în sfârşit (*ţaddiqim*) saducheii; şi există intelectualii, artiştii, estetii.

7 y 7 y 7, 7

oamenii vanităţii intelectuale, oamenii distinşi, în sfârşit (*ferişim*) fariseii.

Împotriva fariseilor, nu împotriva saducheilor s-a îndreptat cu deosebire lucrarea lui Iisus; împotriva personalităţilor distinse ale ştiinţei, nu împotriva magnaţilor.

…care eşti în ceruri…

Nu se află oare pretutindeni? Cum de se face atunci menţiunea asta, că este în ceruri?

Asta pentru că trebuie să ne îndepărtăm ochii şi simţirile de la pământ, înălţându-ni-i, şi pentru că este deasupra noastră a tuturor a, în cerul comun tuturora.

Pământul face parte din cer. Se află în noi înşine, în cerul nostru lăuntric.

M.

Puţine lucruri mai profund religioase decât moartea lui Don Quijote şi trezi-rea într-însul, la apropierea ei, a lui Alonso Quijano cel Bun47. Vezi *En torno al casticismo48*.

Viaţa e vis.

Duminică, 23 mai.

Absenţa lui Pepe vreme de atâtea zile, faptul de a nu-l vedea, faptul că ieri n-a fost acasă când m-am dus să-l văd şi că, aflând că fusesem la el, nu a venit să-mi aducă înapoi cartea, faptul că nu l-am putut găsi azi, toate astea m-au pus din nou pe gânduri, întrebându-mă dacă nu cumva o fi supărat pe mine şi iritat, dacă nu cumva mă judecă aşa cum nu sunt, apărându-i şi eu aşa cum are obiceiul să şi-i imagineze pe ceilalţi. Şi întorcându-mă acasă, văd că-mi vine la rând să citesc cap. LIII din cartea a III-a a *Imitaţiei*.

Übermensch.

„Dar fiindcă puţini se străduiesc să fie întru totul morţi pentru ei înşişi şi puţini se dezlipesc deplin de ceea ce este al lor, de aceea mulţi rămân încurcaţi în ei înşişi şi nu pot să se ridice sufleteşte peste sine". *Imit*., cartea a III-a, cap. LIII, 3.

Nu supraomul, ci intraomul trebuie să-l căutăm, pentru că nu deasupra noastră, ci înăuntrul nostru locuieşte Dumnezeu.

Nu-mi e accesibilă rugăciunea mentală. Deprinderea mea livrescă este atât de puternică, încât nu concep gânduri şi dispoziţii evlavioase altfel decât citind, ca pe un comentariu la ceea ce citesc, şi mă văd silit să le cristalizez aşternându-le în scris. A studia pentru a scrie! Iată scopul intelectualismului, a gândi pentru a produce gânduri! Teribilul cerc vicios al economiei

Jumal intim 243

noastre transpus în lumea spirituală. Nu gândeşti pentru tine, pentru propria mântuire, nu *meditezi*, *gândeşti*. Meditezi rugându-te, gândeşti citind. A medita înseamnă a considera cu dragoste, concentrat şi recules, un acelaşi mister, încer

7 J y 7

când să ajungi la esenţa lui iubitoare, la centrul lui dătător de viaţă; a gândi înseamnă a stabili relaţii între idei diverse. Cea mai înaltă treaptă a meditaţiei este extazul, cea a gândirii construirea unui sistem filosofic. Meditând, devii mai bun; gândind, mai învăţat.

În trista noastră economie producem pentru a consuma şi consumăm pentru a produce, într-un teribil cerc vicios, ca şi cum n-ar trebui să murim. Şi în viaţa noastră mentală totul se reduce la a produce idei sau imagini noi pentru a putea, consumându-le esteticeşte, să se producă altele noi. De aici teribilul literatism.

Când medităm mult asupra unui mister, extrăgând dintr-o atare meditaţie gânduri care ne fac să fâm mai virtuoşi, virtutea ne devine o obişnuintă ale cărei axă şi temelie le constituie misterul meditat.

Am fost foarte vorbăreţ deoarece gândirea mea are nevoie să vorbească şi cuvântul material mi-o stimulează. Gândeam cu glas tare. Făcând eforturi de a le transmite altora ideile mele, mi le formulam şi mi le descopeream mie însumi, şi le dezvoltam. De aici îmi venea impertinenţa de a lua mereu cuvântul, de-a întrerupe şi de-a nu suporta întreruperi, de a vrea să impun tema conversaţiei şi de a face din aceasta un monolog. Gândeam, dar nu meditam. De aceea căutam societatea şi fugeam de singurătate. Acum încep să meditez la ceea ce am gândit, şi să-i văd fondul şi sufletul, şi de aceea acum îmi place mai mult singurătatea, dar încă prea puţin.

Criză.

Cum a venit brusc, când o aştepta mai puţin, fără pregătire şi veste. Vezi convertirea Sfântului Ciprian, Luis de Granada, *Gura* de los *pecadores*, II, pl). 122 şi urm.

— *F*-Dacă ar fi sigur ceasul ceasului… Vezi Geramb49, p. 37, ultima notă.

Jurnal intim 245

Despre nimicul nostru.

„Trebuie să ştii, fiica mea, ce anume eşti tu şi ce anume sunt eu: dacă vei învăţa aceste două lucruri, vei fi fericita. Tu eşti ceea ce nu este, iar eu sunt cel ce sunt. Dacă sufletul tău se va pătrunde de acest adevăr, duşmanul nu te va înşela niciodată, vei birui toate vicleşugurile lui, nu vei face nimic împotriva poruncilor mele şi vei dobândi cu uşurinţă harul, adevărul şi pacea". *Gal.*, 6, 3; *Ioan*, 15, 5 şi 8, 54. Iisus către Sfânta Ecaterina din Siena.

Smerenie.

Cea mai mare smerenie a lui Iisus se vădeşte în supunerea sa faţă de Tatăl şi în faptul că doar slava acestuia o caută, nu pe-a sa. Iisus respingea toată acea slavă omenească pe care vor să i-o dea cei care-l exaltă ca pe un geniu, ca pe un om superior; Iisus respingea toată exaltarea al cărei obiect îl fac cei ce-l numesc marele revoluţionar.

„Slavă de la oameni nu primesc" (*Ioan*, 5, 41). „Dacă mă slăvesc eu pe mine însumi, slava mea nimic nu este" (*Ioan*, 8, 54).

Mi-am pierdut credinţa *gândindu-mă la dogme*, la mistere ca dogme: o redobândesc *meditând la mistere*, la dogme ca mistere.

Vie împărăţia ta.

Înseamnă să cerem moartea, de vreme ce numai prin moarte o vom dobândi.

Ci ne izbăveşte de cel rău.

j

În realitate înseamnă izbăveşte-ne de cel ce este rău, de diavol.

Trupul ne stârneşte să-l slujim cu concu-piscenţa; lumea să o slujim, oferindu-ne gloria deşartă; diavolul să ne slujim pe noi înşine în orgolioasa noastră plăcere de sine.

Disensiuni interne.

Vezi, începând de la cap. 10 din *Faptele Apostolilor*, disensiunile dintre evrei şi păgâni, circumcişi şi necircumcişi, care le amintesc pe cele dintre integrişti, metişi, catolici liberali etc.50

Jurnal intim 247

Cap. 14, 4. Unii erau cu integriştii, iar alţii cu episcopii.

Lumea.

Acelaşi popor din Licaonia care l-a luat pe Sfântul Varnava drept Zeus şi pe Sfântul Pavel drept Hermes, jertfindu-le tauri (*Fapte*, 14, 11 – 18), acelaşi popor, convins de nişte evrei din Antiohia şi din Iconiu, l-a bătut cu pietre pe Sfântul Pavel (1, 79). De ce să ne mai plângem atunci că suntem insultaţi de cine ne-a adulat? O nedreptate atrage alta; pendulul oscilează de la o extremitate la alta ca să antreneze limba. Vulgul, spunea Platon, ucide fără motiv pe cineva şi tot fără motiv ar vrea să-l readucă la viaţă după ce i-a dat moartea.

Trebuie să ne iubim prin Dumnezeu şi pentru Dumnezeu, prin aproapele şi pentru aproapele, iar nu să-l iubeşti pe Dumnezeu prin tine şi pentru tine.

Mister.

Sfânta Ecaterina din Siena spunea că acţiunile Mântuitorului

sunt atât de rodnice în învăţăminte, încât, meditând asupra lor neslăbit, fiecare găseşte în ele hrana cea mai potrivită pentru mântuirea sufletului său, şi că e de folos să li se înfăţişeze diverse semnificaţii, pentru ca fiecare să şi-o ia pe cea mai potrivită lui însuşi.

Facă-se voia ta.

V. *Luca*, 22, 42: „Nu voia mea, ci voia ta să se împlinească".

Despre această divergenţă dintre voia Fiului şi cea a Tatălui doctorii au scris mult, susţinând că a rostit aceste cuvinte în calitate de om. Cum asta, dacă nu avea decât o voinţă, pe cea divină?

Sfânta Ecaterina din Siena a spus că ceea ce pricinuise tristeţea şi sudoarea cu sânge a Mântuitorului pe muntele Măslinilor era faptul de a fi văzut că atâtea suflete vor pierde roadele Patimilor sale, dar, pentru că îi plăcea dreptatea, a adăugat: „Nu voia mea, ci voia ta să se împlinească". Fără asta, spunea Sfânta Ecaterina, toţi oamenii ar fi fost mântuiţi, pentru că era cu neputinţă ca voia Fiului lui Dumnezeu să rămână fără urmări.

Jurnal intim 249

În grădină s-a luptat cu umanitatea sa, pentru a o birui pe de-a-ntregul şi a o purifica. Şi umanitatea îi cerea să fie mântuiţi toţi, pentru că omenescul nu înţelege pedeapsa veşnică şi aspiră la iertarea finală a tuturor a: omenescul este sentimentalismul temător. Omenescul nu concepe pierzania eternă şi nici justiţia absolută.

Lumea.

Vezi *Ioan*, 1, 10; 15, 18; 16, 33; 17, 16;

14, 30.

Smerenie.

„Învăţaţi-vă de la mine, că sunt blând şi smerit cu inima" *Matei*, 11, 29; v. *Zaharia*, 9, 9.

„Te slăvesc pe tine, Părinte, Doamne al cerului şi al pământului, că ai ascuns acestea de cei înţelepţi şi de cei pricepuţi şi le-ai descoperit pruncilor. Da, Părinte, căci aşa a fost înaintea ta, bunăvoinţa ta" (*Luca*, 10, 21). Şi Sfântul Matei (11, 25) zice „şi le-ai descoperit pruncilor".

„Ci Dumnezeu şi-a ales pe cele nebune ale lumii, ca să ruşineze pe cei înţelepţi; Dumnezeu şi-a ales pe cele slabe ale lumii, ca să ruşineze pe cele tari; Dumnezeu şi-a ales pe cele de neam jos ale lumii, pe cele nebăgate în seamă, ca să strice pe cele ce sunt" (*1 Cor.*, 1, 27 şi 28).

„Din gura pruncilor şi a celor ce sug ai săvârşit laudă, pentru vrăjmaşii tăi, ca să amuţeşti pe vrăjmaş şi pe răzbunător” *Psalmul* 8, 2. Şi Iisus le spune: „Au niciodată n-aţi citit că «din gura copiilor şi a celor care sug ţi-ai pregătit laudă?» „(*Matei*, 21, 16).

„Smeriti-vă şi veţi fi înălţaţi”. „Dumnezeu

„*7 7 7 7*”.

celor mândri le stă împotrivă, iar celor smeriţi le dă har” (*Sf*. [*Iacob*], 4, [10 şi 6]).

Ceea ce ne este propriu, ceea ce ne este propriu în exclusivitate este nefiinţa, asta e ceea ce avem de drept, iar ceea ce avem ca fiinţă avem din mila divină. Cine se smereste îşi nimiceste nimicul şi, nimic

? *7 7 7*

cindu-şi nimicul, îşi exaltă şi-şi purifică fiinţa; cine se smereşte şi se înjoseşte înaintea lui Dumnezeu îşi înjoseşte nefî-inta înaintea Fiinţei şi astfel izbuteşte să se înalţe întru Fiinţă. „Cel care se laudă în

7 7”.

Domnul să se laude” (*1 Cor*., 1, 31).

Jurnal intim 251

Cel mai umil de pe pământ este cel mai sfânt, zice Sfântul Augustin.

Cel mai umil este materialul care se pliază cel mai bine în mâna Domnului.

„Caracteristic tuturor lucrurilor care curgzice un mistic german din secolul al XIV-lea – este ca prin firea lor să fugă de înălţimi şi să caute adâncurile. La fel face şi harul Domnului nostru, fuge de muntele mândriei şi aleargă în valea umi-linţei. De aceea a năvălit către binecuvântata Fecioară, de la care curge tot harul, o mare de haruri, fiindcă era o cunună de smerenie” (*Das geistliche Leben*, p. 188).

Disensiuni.

„Dar unii din eresul fariseilor, care trecuseră la credinţă, s-au ridicat zicând că trebuie să-i taie împrejur şi să le poruncească a păzi legea lui Moise” (*Fapte*, 15, 5).

Aşa acţionează fariseii creştini, cei care îşi zic integri cu sine, şi pretind circumcizia celor cărora le zic liberali.

În Nunta de la Cana. *Ioan*, 2. § „Şi sfârşindu-se vinul, a zis mama lui I Iisus către el: Nu mai au vin. Zis-a ei Iisus: Şf Ce este mie şi ţie, femeie? Încă n-a venit ceasul meu”.

Maria se necăjeşte din pricina unui contratimp temporal, care

tulbură bucuria serbării, aşa cum orice om se necăjeşte din pricina supărărilor temporale şi recurge în rugăciune la Dumnezeu. Şi Mântuitorul ne spune: De ce mă necăjiţi cu cererile acelea? Adică de ce-mi cereţi bunuri şi mângâieri temporale? „Încă n-a venit ceasul meu", adică încă n-a venit ceasul morţii voastre, când vă veţi înfăţişa înaintea mea. Până atunci ne lasă să trăim aici, în luptă şi supărare. Desăvârşirea noastră este să nu cerem decât mântuirea veşnică, slava lui Dumnezeu, şi ca voia lui să se facă totdeauna.

Maria însă le spune celor care serveau: „Faceţi orice vă va spune". Şi Iisus, îndeplinindu-i rugăminţile, îi dăruie mângâierea temporală şi bucuria în ospăţ.

După ce-i vom fi cerut Domnului nostru bunuri temporale, să facem tot ce ne va spune, să îndeplinim toate preceptele sale.

şi ne va umple cu bunuri temporale, cu vinul sfintei bucurii în ospăţul de la nunta vieţii.

Şi Iisus le-a poruncit să umple vasele de apă până sus şi apoi să scoată din ele. Şi apa s-a prefăcut în vin.

Trebuie să ne umplem sufletele cu apă curată şi limpede, de curăţie şi simplitate, şi Domnul nostru o va preschimba în vin reconfortant şi îmbucurător, va preschimba simplitatea noastră în bucuria vieţii noastre.

„Împărăţia lui Dumnezeu pe care Iisus tocmai a întemeiat-o este un festin nupţial între Dumnezeu şi Omenire; Cristos este

7".

mirele veşnic care îl poftеşte pe orice suflet omenesc la logodna sa dumnezeiască; apa preschimbată în vin este imaginea acestei transformări a naturii noastre prin virtutea şi puterea îmbătătoare a Duhului. Acea femeie, acea mamă care vesteşte că

7

«nu mai e vin!» şi se lasă cu încredere în voia lui Iisus este glasul tuturor acelora care au simţit insuficienţa vieţii, epuiza-rea umanităţii şi a creaţiei universale, al

7) *7*".

acelora care au gemut înaintea lui Dumnezeu, şi cărora Dumnezeu, la ceasul ales, dar adeseori prea încet după voia dorinţelor

lor, le-a ascultat întotdeauna rugăciunea". P. Didon, *Jesus-Christ*, cartea a II-a, cap. IV.

„Nu mai au vin!", strigă necontenit Maria Fiului ei, iar nouă ne spune: „Faceţi orice vă va spune".

Istorie. *Ioan*, 3

În epoca noastră de frământare intimă şi de trezire a simţului religios, ca Nicodim fariseul mergem la Iisus, noaptea, pe ascuns, când.nu ne vede nimeni, ferindu-ne, şi-i spunem: „Rabbi, ştim că de la Dumnezeu ai venit învăţător, căci nimeni nu poate face aceste minuni, pe care le faci tu, dacă nu este Dumnezeu cu el" (vers. 2). Nimeni, într-adevăr, nu ne poate mişca astfel inima, nimeni nu ne poate da setea asta de altă viaţă şi dorinţa asta de credinţă dacă

9 7 9!

Dumnezeu nu este cu el.

„Răspuns-a Iisus şi i-a zis: Adevărat, adevărat zic ţie: De nu se va naşte cineva încă o dată, nu va putea să vadă împărăţia lui Dumnezeu" (vers. 3). Să te naşti încă o dată! Să devii un om nou, regenerându-te în penitenţă, devenind copil şi simplu. Şi cum Nicodim s-a mirat de observaţie.

Iisus l-a învăţat şi ne-a învăţat şi pe noi, spunându-i că cine nu se va naşte din apă

Jurnal intim 255

şi Duh nu va putea intra în împărăţia lui Dumnezeu, căci ceea ce e născut din trup trup este, iar ceea ce e născut din Duh este duh. Şi sfârşeşte prin a-l înştiinţa că oricine va crede în el nu se va pierde.

Trebuie să renaşti, să renaşti ca fiu al

? 7 7

lui Dumnezeu, născut de la Dumnezeu (*Ioan*, 1, 12 – 13).

Morţi în delictele şi păcatele noastre, primim viaţa de la Acela care plineşte toate lucrurile (*Efes*., 1, 23; 2, 1), renăscând nu din sămânţă pieritoare, ci nepieritoare, prin cuvântul lui Dumnezeu (*1 Petru*, 1, 23), făcând dreptate, căci aşa te naşti din Cristos (*1 Ioan*, 2, 29).

Trebuie să renaştem, şi să renaştem din

7 7 7

apă şi din Duh. Botezul în apă, cel pe care-l dădea Ioan înaintemergătorul, pregăteşte regenerarea, purificând sufletul, dar trebuie botezul în Duh. Lacrimile de penitenţă pregătesc regenerarea,

mai trebuie şi hotărârea fermă de a-l sluji de acum încolo pe Iisus.

Nicodim, cel din conversaţia secretă cu Iisus, fariseul convertit, ucenicul său tainic, a exclamat mai târziu în apărarea lui: „Nu cumva legea noastră judecă pe om, dacă nu-l ascultă mai întâi şi nu cunoaşte ce a făcut?" (*Ioan*, 7, 51), şi acelaşi Nicodim, când l-au îngropat pe Iisus, a adus un amestec de smirnă şi aloe (*Ioan*, 19, 39). Câţi Nicodimi nu sunt!

Nicodim, evreul fariseu, l-a adorat în taină, iar samarineanca, sărmana păcătoasă din rasa dispreţuită, îl vesteşte public în dispreţuita cetate Sichem. Samaritenii, semipăgânii, cei simpli, n-au avut nevoie de semne şi nici de miracole, au crezut în Iisus doar auzindu-l. „Dacă nu vedeţi semne şi minuni, nu credeţi", le-a spus Iisus cu amărăciune evreilor (*Ioan*, 4, 48). Ce frumoasă credinţa samarinencei! Ca şi ea, sufletul nostru se duce să scoată apă din fântâna tradiţională, din tezaurul ştiinţei şi al mângâierii omeneşti, din studiu. Şi într-o zi ne întâlnim la marginea fântânii cu dulcele Iisus, şezând acolo şi odihnindu-se de osteneala drumului, la ceasul al şaselea (*Ioan*, 4, 6), la amiază, în toiul necazurilor vieţii noastre. Ne apare atunci acea figură tradiţională, solicitându-ne atenţia şi studiul. Cum se face că atâtea popoare, vreme de atâtea secole, l-au adorat şi-l adoră pe galilean? Problema religioasă ne ispiteşte dorinţa firească de adevăr, setea noastră. Şi Iisus, cel care pe cruce a exclamat: Mi-e sete! sete de dragoste

şi de adorare şi de dreptate, ne cere de băut, zicându-ne: Dă-mi să beau. Vrea să-i dăm dragostea noastră, să-l studiem, dar cu dragoste, nu din curiozitate deşartă, ci ca pe un principiu al vieţii celor simpli şi umili. Şi atunci îi spunem: Cum se face că tu, tu al celor simpli, îmi ceri mie să-ţi dau dragostea mea? Şi atunci, ca samarinencei, ne spune: „Dacă ai fi cunoscut darul lui Dumnezeu şi cine este cel ce-ţi zice: Dă-mi *y 9*

să beau, tu ai fi cerut de la el, şi ţi-ar fi dat

7 9 9

apă vie" (*Ioan*, 4, 10). Ne vine o clipă ideea de a cere credinţă ca să trăim liniştiţi precum cei simpli; Iisus e cel care ne spune cuvintele acestea şi ne oferă apa vie a credinţei în el. Şi tot ne împotrivim, zicând că nu are de unde s-o scoată, pentru că fântâna raţiunii noastre este adâncă, şi nu mai e cu putinţă să credem după ce am trecut prin

analiză. Ah, dacă aş putea să cred – ne spunem noi –, dar nu, nu e cu putinţă: s-a dus pentru totdeauna simplitatea primitivă, fântâna a secat, nu mai sunt ape vii în sufletul nostru şi nici în ştiinţă. Şi Iisus ne spune că oricine ar bea din apa înţelepciunii pământeşti va înseta din nou, pentru că e o apă din care, cu cât bei mai mult, mai multă sete îţi face, dar că acela care va bea din apa credinţei nu va mai înseta, fiindcă aceea este apă care se varsă pentru viaţa cea veşnică. Şi îi spunem ca samarineanca: „Doamne, dă-mi această apă ca să nu mai însetez, nici să mai vin aici să scot" (vers. 15). Şi atunci ne cere să ne ducem să ne căutăm afectele, idolii noştri, geniile în faţa cărora ne-am supus, doctrinele la care aderasem de-a lungul vieţii, aşa cum i-a spus samarinencei să se ducă şi să-l cheme pe bărbatul ei. „Femeia a răspuns şi a zis: N-am bărbat". Aşa trebuie să-i spunem şi noi, „nu avem idoli, nici stăpân". Şi ca ei ne spune Iisus că am avut mai mulţi, că am umblat dintr-unul în altul, de la un stăpân la altul, de la o doctrină la alta, dăruindu-ne când uneia, când alteia şi fără a ne fi căsătorit cu niciuna, căutând în ele, din pura fornicaţie, desfătare mentală, satisfacţie de luxurie spirituală. Aşa am umblat, dintr-o doctrină în alta, pe urmele voluptăţii minţii. Şi Iisus ne descoperă nouă înşine păcatele noastre şi, când ne împotrivim templului, ne spune ca samarinencei: „Adevăraţii închinători se vor închina Tatălui în duh şi în adevăr, căci Tatăl astfel de închinători doreşte". Şi când ne

manifestăm credinţa în Mesia, el ni se revelează, zicându-ne: „Eu sunt, cel care vorbesc cu tine".

El este, cel care vorbeşte cu noi, în sufletul nostru, lângă fântâna înţelepciunii pământeşti.

„Eu sunt cel care… înalţ până la mărirea mea pe cei ce-şi cunosc slăbiciunea lor" (*Imitaţia*, cartea a III-a, cap. LVII, 3).

Îi duce la Fiinţa sa pe cei care-şi recunosc nefiinţa.

Mersul înainte al creştinismului s-a datorat învăţăturilor lui Cristos ajutate în mod providenţial de către filosofia elenică. Dacă profeţii lui Israel au fost vestitorii lui Mesia, filozofia elenică a fost pregătirea omenească pentru receptarea misterelor sacre. Culmea filosofiei elenice este acel *gnothi seauton* din templul de la Delfi.

„Cunoaşte-te pe tine însuţi!" suna inscripţia, iar Carlyle spune: nu, eşti incognoscibil, cunoaşte-ţi opera şi du-ţi-o la bun sfârşit! Şi care

e opera mea? Este ceva mai mult decât a te cunoaşte, decât a te face (sau a-ţi duce la bun sfârşit opera)

şi decât a te iubi, şi anume a-ţi fi ţie însuti.

7 7 7 7

Fii-ţi ţie însuti, fii tu însuti şi, cum eşti

? 7??? 7?

nimic, fii nimic şi lasă-te să te pierzi în mâinile Domnului.

28 mai. *Fapte*, 17

Pretutindeni pe unde trecea Sf. Pavel, evreii provocau dezordini, persecutându-l. Dar, ajungând la Atena, a stârnit curiozitatea epicurienilor şi a stoicilor (vers. 18) care, ducându-l în Areopag, îi spuneau: „Putem să cunoaştem şi noi ce este această

77?

Învăţătură nouă?" (vers. 19), „căci aduci la auzul nostru noutăţi, lucruri străine, voim deci să ştim ce vor să fie acestea" (vers. 20). Instinctul noutăţii, atât de viu în rasa greaca, le-a stârnit curiozitatea. Era o rasă pregătită de o îndelungată cultură estetică. E de văzut, aşadar, la ce poate sluii estetismul şi cum te poate duce să auzi cuvântul lui Dumnezeu. „Toţi atenienii şi străinii, care locuiau acolo, nu-şi petreceau timpul decât spunând sau auzind ceva nou" (vers. 21), câte o noutate şi mai mare. Lumea exista ca să vorbeşti despre ea, ca spectacol şi temă de conversaţie. Literaţii, diletantii, estetizanţii de azi sunt atenienii.

Jurnal intim 261

„Şi Pavel, stând în mijlocul Areopagului, a zis: Bărbaţi atenieni, vă socotesc în totul drept cei mai temători de duhuri" (*deisidaimonesterous*) (vers. 22). Vrea să spună cei mai superstiţioşi sau religioşi în religiozism.

23. „Căci străbătând cetatea voastră şi privind locurile voastre de închinare, am aflat şi un altar pe care era scris: «Dumnezeului necunoscut.» Deci pe cel pe care voi, necunoscându-l, îl cinstiţi, pe acesta îl vestesc eu vouă".

Este Icognoscibilul lui Spencer, Voinţa lui Schopenhauer, vagul Ideal al atenienilor noştri.

Atenienii au fost cei cărora le-a spus Sf. Pavel că trăim, ne mişcăm şi suntem în Dumnezeu (vers. 28), „precum au zis şi unii dintre poeţii voştri: căci ai lui neam şi suntem". Atenienilor le-a revelat Sf. Pavel acel mister panteist.

32. „Şi auzind despre învierea morţilor, unii l-au luat în râs, iar alţii i-au zis: Te vom asculta despre aceasta şi altă dată".

Învăţătura despre învierea morţilor a fost motivul de scandal al predicaţiei sale.

Atunci s-a convertit Dionisie Areopagitul, adevăratul părinte al misticii creştine51.

Vie împărăţia ta.

„Era o axiomă în şcolile evreieşti, că orice rugăciune în care nu se găsea amintirea împărăţiei lui Dumnezeu nu era rugăciune" (Babyl. Beracoth62, fol. 40, 2). P. Didon, *Jesus-Christ*.

Problemă socială.

Pe vremea lui Cristos existau două mari curente mesianice, unul politic şi celălalt religios. Unii visau, sub numele de „Împărăţia lui Dumnezeu", restabilirea regatului lui Israel şi scuturarea jugului roman, iar în Mesia, aşteptau un războinic. Aşa şi astăzi cei care aşteaptă o Arcadie terestră, domnia egalităţii, sfârşitul domninaţiei burgheze (burghezia şi romanismul), pământul făgăduinţei aici pe pământ şi tot aici pe pământ dreptatea. Sunt cei care visează la triumful legii, la discursuri şi la lupte terestre. Doctorii socialismului terestru sunt noii doctori talmudişti. Împărăţia lui Dumnezeu e pentru ei propria lor împărăţie. „Toţi îşi pun ideile în locul gândirii divine" (P. Didon). Iisus a adoptat termenul curent de împărăţie a lui Dumnezeu, aşa cum

astăzi ar adopta domnia dreptăţii şi egalitatea şi fraternitatea. Împărăţia lui nu este însă din lumea aceasta.

Spiritele religioase ştiu că împărăţia este spirituală şi lăuntrică.

A

Îl întâlnim pe Iisus, ca samarineanca, lângă fântâna lui Iacob, şi el ni se arată dacă, fermecaţi de bunătatea şi frumuseţea lui, ne apropiem de el cu încredere şi dragoste, dacă spunem: „O asemenea frumuseţe şi o asemenea bunătate nu pot fi decât adevăr!" El nu dă semne celor care i le cer într-un spirit de neîncredere, celor care discută cu acrimonie şi orgoliu. Se opune, ca şi Tatăl său, trufaşilor.

Coajă.

Omul exterior, cel al cojii, este social. Ah, dacă s-ar răspândi un mediu comun, un mediu în care s-ar dizolva cojile, în care ar rămâne doar, înotând, oamenii lăuntrici! O ambianţă de miruire, o mare

obştească în care toţi ar pluti deopotrivă, şi care, dezbrăcându-i de cojile lor, i-ar uni într-o comuniune veritabilă. O căldură care, dizolvând şi topind cojile, coji ale păcatului, ar alcătui din ele marea obştească, marea adevăratei egalităţi nivelatoare, a fraternităţii reale. Este mila creştină produsă de focul credinţei, care ne-ar face pe toţi noi şi unanimi.

Smerenie.

Îndepărtându-ţi privirea de la moartea viitoare şi de la neantul pe care-l meriţi şi de care te temi, întoarce-ţi-o îndărăt şi examinează-ţi neantul trecut, dinainte de a te fi născut. Ce erai înainte de a te fi născut? O simplă idee divină. De ce eşti tu şi nu altul? Adică de ce eşti? În tine însuţi, în conştiinţa ta vei vedea misterul creaţiei.

y? *y*

Dacă-ţi priveşti cu calm naşterea, de ce nu-ţi priveşti cu calm şi deznasterea? Şi dacă moartea te îngrozeşte, de ce nu-ţi contempli cu groază dezmoartea, naşterea ta? Cât de puţin ne gândim la naşterea noastră, la originalul nostru personal! Eu sunt eu şi nu altul, adică eu sunt.

Jurnal intim 265

S-ar putea stabili o paralelă utilă între sentiment, *sentimentalitate* şi sentimentalism, de o parte, şi religie, religiozitate şi religiozism, de alta, la care s-ar putea adăuga morala, moralitatea şi moralismul. A fi moral nu înseamnă a fi moralist, nici a fi moralist nu e a fi moral, după cum a fi religios nu înseamnă a fi religiozist.

Tatăl nostru…

„Pentru mine, ideea de Dumnezeu implică şi ideea de Tată. Faptul însuşi al creaţiei este în mod cert un act admirabil de tandreţe paternă. Astfel, Dumnezeu nu este doar Creatorul nostru, ci este şi Tatăl nostru. O creatură raţională, prin faptul de a fi creatura, este şi fiu. Din neantul nostru originar am ieşit extraşi de un fir filial. Creaţia aparţine mai degrabă Bunătăţii decât înţelepciunii sau Atotputerniciei lui Dumnezeu. Aşa încât, chiar dacă nu aş şti despre Dumnezeu decât că e Creatorul meu, tocmai de-aceea trebuie să simt că este şi

Tatăl meu.

Qui plasmasti me, *miserere mei*, zicea o sfântă penitentă care nu îndrăznea să-i spună altceva lui Dumnezeu. «Tu care m-ai creat, miluieşte-mă» a fost strigătul ei de o viaţă în pustie. În sufletul acela exista un soi de drept sau o aparenţă de drept, în pofida sfielii şi

smereniei sale, prin faptul de a fi fost creată, de a nădăjdui să fie iertată". (P. Faber, *Progres spiritual*, cap. V.)

Şi a zis Dumnezeu: „Să facem om după chipul şi după asemănarea noastră… Şi a făcut Dumnezeu pe om după chipul său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut…"

(*Facerea*, 1, 26 – 27.)

Această asemănare este fundamentul paternităţii. Datoriile tatălui faţă de fâu se întemeiază mai mult decât pe faptul de a-i fi dat fiinţă pe acela de a-i fi dat o anumită fiinţă, pe faptul că, fiind cineva fâul tatălui său, şi nu al altuia, e ca şi cum este şi nu

7? *'9 y* este în alt fel, se întemeiază pe moştenire, pe moştenirea mai cu seamă a păcatului originar. Şi harul divin Dumnezeu ni-l dă pentru că e Tatăl nostru, e ceea ce, în El, corespunde datoriei părinteşti din noi. Ca Tată ne-a răscumpărat şi ca Tată ne-a făcut moştenitori ai slavei sale.

Ideea paternităţii lui Dumnezeu „ne uneşte gingaş cu oamenii, o dată ce

paternitatea divină ne este comună cu ei. Această idee intră în toate acţiunile noastre spirituale, ajungând să fie primul şi cel mai puternic dintre gândurile noastre" P. Faber Rugăciunea nu spune *Dumnezeul nostru*, ci *Tatăl nostru*.

Cu privire la cei care se împotrivesc harului lui Dumnezeu, sporirii slavei şi slujirii sale, de teamă să nu le scadă afacerile, şi cu privire la negustorii şi industriaşii care subordonează negoţului religia, vezi vers. 23 – 40, cap. 19, din *Faptele Apostolilor*.

Când se tem ca adevărul să nu le anuleze negoţul, se reunesc toţi comercianţii şi strigă: Mare este Diana efesenilor!

Sentimentele fără concepte care să le susţină, fără osatură, sunt puhave, flasce, şi cad în sentimentalism. Fără credinţă, sentimentul religios se transformă în sentimentalism, care sfârşeşte prin a ne transforma sufletul într-o masă indefânită.

„*Eu am zis*: *Dumnezei sunteţi şi toţi fii ai Celui Preaînalt". Psalmul* 82/81, 6.

„Iisus le-a răspuns: Nu este scris în legea voastră: «Eu am zis: sunteţi dumnezei»?" (*Sfântul Ioan*, 10, 34.)

„Dar Dumnezeu ştie că în ziua în care veţi mânca din el vi se vor deschide ochii şi veţi fi ca Dumnezeu, cunoscând binele şi răul."

(*Facerea*, 3, 5.)

Şarpele le-a făgăduit oamenilor să-i facă *asemenea dumnezeilor*, prin neascultarea lor; Dumnezeu ne făgăduieşte să ne facă dumnezei prin ascultare.

„El s-a făcut om pentru ca noi să ne îndumnezeim, şi s-a arătat în trup pentru ca noi să dobândim înţelegerea părintelui invizibil, şi a răbdat obrăznicia omului pentru ca noi să moştenim nemurirea". Sfântul

Atanasie, *De incam*., 54 (Harnack, II, 45).

„Crezi în fâul lui Dumnezeu… la fel de om prin tine, pe cât devii tu prin el dumnezeu". Sfântul Grigorie din Nazianz, *Orat*., 40, cap. 45 (Harnack, II, 45).

„Dacă omul a devenit nemuritor, el va fi dumnezeu". Macarie, *Homil*., 39; Pseudohippolytus, *Teophan*. (Harnack, II, 45.)

Jurnal intim 269

Ce este toată istoria creştină a omului dacă nu o lentă desprindere de natură pentru a lăsa la vedere fondul divin, oprimat şi voalat de păcat? Ce este oare dacă nu o continua supranaturalizare a omului?

„Vom deveni divini prin el, de vreme ce el prin noi s-a făcut om". Din credinţa în umanizarea Cuvântului scoatem speranţa în divinizarea noastră.

Viaţa religioasă a sufletului este ca dezvoltarea embrionului, care începe într-o masă nediferenţiată, dar vie, protejată de corpul mamei, care-i dă căldură şi-l izolează de ambianţă. Viaţa noastră religioasă începe printr-un pur sentiment, printr-o masă religioasă nedeterminată, moale. În această perioadă, e indicat să o prezervăm, ca într-un uter matern ascuns, în sânul bisericii, maicii noastre, în singurătate şi reculegere, în practici evlavioase.

Pe măsură ce embrionul creşte, i se desenează oasele, fragede la început şi abia discernabile de carne, pentru ca în cele din urmă oasele acelea să susţină întregul organism. Credinţa e osatura vieţii religioase şi, la fel ca osatura, se poate transforma, când este credinţă moartă, în simplu schelet, în oase pietrificate.

Osul nu precedă carnea şi nici, în fapt, carnea osul, ele se diferenţiază din proto-plasmă.

În perioada de formare, corpul matern protejează şi stimulează embrionul. Astfel, la începutul vieţii noastre religioase, ne protejează şi

ne stimulează Maica noastră Maica lui Dumnezeu. Devoţiunea către Fecioara Maria este cel mai bun mijloc de a prezerva gingaşa religiozitate născândă, atunci când, fără osatură puternică, ea este pândită de riscul de a cădea în religiozismul de pură luxurie spirituală şi de acţiuni moarte, neînsufleţite de credinţă.

Despre nimicul nostru.

Tocmai făcându-ne nimic, adică deprinzându-ne cu nimicul nostru, vom ajunge să fim totul, să fim totul nostru, să fâm într-un anumit sens dumnezei (v. 202 – 203).

„Pe cât se desprinde omul de sine însuşi şi de ataşamentul său faţă de lucruri.

Jurnal intim 271

pe-atâta, dar nici mai mult, nici mai puţin, intră în el Dumnezeu cu toată bogăţia sa, căci Dumnezeu trăieşte în tine în măsura în care tu mori pentru tine însuţi". (*Das geistliche Leben*, p. 221.)

Leapădă omenescul pentru a rămâne cu divinul care se găseşte în tine, pentru a dezgoli divinul, iar omenescul din tine este ceea ce socotesti şi numeşti *eul* tău.

7 3 J

Dedesubtul şi înăuntrul conştiinţei tale de tine însuţi se află conştiinţa ta de Dumnezeu, de Dumnezeu în tine.

M. Sfântul Chiril îşi începe cateheza a XVIII-a cu aceste cuvinte: „Rădăcina oricărei fapte bune este nădejdea în înviere".

Istorie.

„*Vai, scumpă Filoteea, tu dormeai, şi Dumnezeu te veghea, şi gândea în inima ta gânduri de pace, medita pentru tine meditaţii de iubire*". (Sfântul Francisc de Sales, *Vie devote*, V, II.)

272 *Miguel de Uiiamuno*

Smerenie.

Supunere la mediu, la practicile tradiţionale. Vezi versetele 18 şi următoarele, cap. 21, din *Faptele Apostolilor*.

Facă-se voia ta.

„Aceia care iau drept cel mai bun ceea ce le trimite Domnul rămân, oriunde şi în orice împrejurări, într-o pace desăvârşită, căci în ei Voia lui Dumnezeu a devenit voia lor proprie. Asta e starea cea mai desăvârşită şi chiar nemăsurat mai bună decât dacă voinţa noastră ar ajunge să fie voinţa lui Dumnezeu. Căci dacă voinţa ta ar fi voinţa divină, fiind bolnav, tu nu ai vrea, împotriva voinţei divine, să te faci

sănătos, dar ai vrea ca voia lui Dumnezeu să fie ca tu să te vindeci. Dar dacă voinţa ta este cea a lui Dumnezeu, şi eşti bolnav: fie numele Domnului binecuvântat! Şi dacă moare prietenul tău: fie numele Domnului binecuvântat!

Cine-şi jertfeşte voinţa zicând: «Doamne, fă cu mine ce vrei» dă glas supremei rugăciuni, se ridică mai sus decât cerul dea-*Jumal intim* 273

supra pământului. Căci deşi este încântător să fii auzit de Dumnezeu când îi cerem înrugăciuni harul şi ajutorul, este şi mai încântător să te jertfeşti voinţei lui Dumnezeu şi să o doreşti înainte de tot, în tot şi pentru tot. De aceea suprema rugăciune a fost cea pe care a rostit-o Cristos, credinciosul şi iubitorul nostru prieten, rugăciunea de după ultima cină: «Părinte, nu voia mea, ci voia ta să se împlinească» (*Luca*, 22, 42). Acesta a fost cel mai plăcut cuvânt pentru Tatăl, şi cel care l-a onorat cel mai mult; nouă ne-a fost cel mai folositor, iar diavolului cel mai fatal şi mai teribil. Căci noi toţi ne mântuim în abandonarea sa, ca om, voinţei lui Dumnezeu". P. Deniile, *Das geistliche Leben*, pp. 226 – 227.

„Cereţi şi veţi primi". Ce ne-a învăţat să cerem şi cum ne-a spus să cerem? „Facă-se voia ta". Voia lui Dumnezeu şi resemnarea la ea.

„Cine s-ar supune numai voinţei lui Dumnezeu ar avea supuse lui toate creaturile şi toate l-ar sluji. Ce zic? Dumnezeu însuşi i-ar împlini toate dorinţele…" P. Deniile, p. 228.

Suferinţe.

„Omului îi este cu putinţă să merite ca în orice încercare să participe la patimile Domnului Nostru Iisus Cristos. Dar ţinând seama de rodul pătimirii *sale*, trebuie să fim mai curajoşi decât dacă am fi îndurat-o noi înşine, deoarece fără rodul pătimirii sale nicio încercare nu ne-ar putea fi rodnică". P. Deniile, *Das geistliche Leben*, p. 235.

Înţelepciunea omenească a ajuns până la stoicism (în măsura în care acesta se confundă cu epicurismul), îndurând cu indiferenţă relele pământeşti. Să le îmbrăţişezi şi să te bucuri de ele este într-adevăr ceva supraomenesc.

„Fericiţi cei ce plâng, că aceia se vor mângâia". Cei ce plâng, nu cei ce suferă. Plâng cei ce suferă cu smerenie. Mângâietorul este Duhul Sfânt.

[Caietul 5]

Fiat voluntas tua.

În această cerere se cuprinde întreaga valoare a rugăciunii. I se cere lui Dumnezeu ceea ce oricum trebuie să fie, să se împlinească voia sa.

„Şi aceasta este încrederea ce avem către el că, dacă cerem ceva după voinţa lui, el ne ascultă". (*1 Ioan*, 5, 14.)

...

Umbra pură care traversează veacurile peste apele lumii fără a se scufunda în ele, tu crezi că ar putea fi o nălucă, dar şi aşa tot îi ceri să poţi umbla şi tu pe apele lumii fără a fi înghiţit de ele. Dar îţi lipseşte credinţa şi simţi că te duci la fund şi-i ceri să te salveze. Şi atunci el îţi spune: Omule cu puţină credinţă, de ce te-ai îndoit?

De ce ne îndoim? De ce nu-l recunoaştem pe Iisus adevărat fiu al lui Dumnezeu?

Am trece atunci peste timp fără să ne cufundăm în el, ne-am străbate atunci anii ca o nălucă ce pluteşte deasupra lor şi, urmându-ne drumul către cer, curentul lumii ni s-ar perinda sub picioare, şi apele timpului s-ar scurge, fiecare zi luându-şi cu sine răutatea sa.

Cu cât mai înfrigurat e sufletul, cu atât se pomeneşte mai îmbibat, la trezirea din nopţile lui spirituale, de roua harului.

Cum se face că deodată, ca astăzi, 9 mai 1899, în timp ce studiez, am simţit o poftă de a mă ruga? A trebuit să las cartea şi să mă duc în odaie ca să mă reculeg într-o scurtă rugă şi să citesc în *Imitaţie* rugăciunea care cere lumină pentru spirit.

Azi, 15 ianuarie 1902, *citind Leben Jesu* de Holtzmann, p. 102, reiau însemnările.

Jurnal intim 279

Tatăl nostru. 15 ianuarie 1902 Tată mereu, zămislindu-ne mereu Idealul. Eu, proiectat în infinit, şi tu, care te proiec-tezi în infinit, ne întâlnim; vieţile noastre paralele se întâlnesc în infinit, şi eul meu infinit este eul tău, este Eul colectiv, Eul Univers, Universul personalizat, este Dumnezeu. Şi eu nu sunt oare tatăl meu? Nu sunt fiul meu? *Facă-se voia ta*.

V. *Matei*, 21, 28 – 32, şi Holtzmann.

Note

1. Cumnata lui Unamuno, sora soţiei sale, Concha, cu care se căsătorise în 1891.

2. Evocare a câtorva mari melancolici: Giacomo Leopardi (1798

– 1837); Amiel, vezi nota 35; Obermann, eroul romanului omonim al lui Senancour (1770 – 1846), important scriitor francez preromantic.

3. Pedro Jiménez Ilundain (1865 – 1943), prieten, confident şi corespondent al lui Unamuno între 1897 şi 1922. Câteva dintre scrisorile pe care i le adresează au o mare însemnătate pentru înţelegerea „creştinismului agonic" al lui Unamuno; ele au fost editate de Hernán Benitez, în cartea sa *El drama religioso de Unamuno*, Buenos Aires, 1949. Le comentează inspirat şi José María Pemân, „Unamuno, o la gracia resistida", *ABC*, Madrid, 29 mai 1949.

4. Unamuno preia literal textul latinesc şi grecesc al rugăciunii.

5. Iniţialele îl desemnează pe Rev. R don Juan José Leeanda, prelat care a exercitat o anumită influenţă asupra lui Unamuno în perioada cât acesta a locuit la Bilbao.

6. Se referă la *Imitatio Christi*, de Toma de Kempis (prima jumătate a sec. al XV-lea). Folosim cu precădere mai vechea versiune românească: Toma de Kempis, *Urmarea lui Hristos*, traducere din limba latină de preot prof. Dumitru C. Vişan, Editura Mitropoliei Banatului, Timişoara, 1982. O versiune recentă: *Imitaţiunea lui Cristos*, traducere de Andrei Brezianu, Arhiepiscopia Romano-Catolică, Bucureşti, 1992.

7. Este vorba de Alcalá de Henares, unde Unamuno se ducea uneori, după ce se stabilise, ca profesor de greacă, la Salamanca, pentru a se sfătui cu vechiul său prieten, deja menţionat ceva mai sus, Padre Lecanda, care fusese directorul Congregaţiei Marianice din Bilbao. Şederea despre care se face menţiune aici are loc în Săptămâna Mare a lui 1897. S-a crezut chiar că *Jurnalul intim* poate fi considerat drept un „examen de conştiinţă" impus de acelaşi Padre Lecanda, în calitate de confesor şi prieten al său (Laureano Robles). Redactarea *Jurnalului* a început efectiv cu câteva zile înainte de călătoria la Alcalá de Henares.

8. Frederick William Faber (1814 – 1863), preot şi scriitor englez anglican, convertit la cato-licism în 1845, întemeiază London Oratory. Predicator şi autor a numeroase scrieri religioase, inclusiv imnuri (*Pilgrims of the*

Night, *The Land beyond the Sea*). Este desori citat de Unamuno. (Aici şi în continuare adoptăm prescurtarea R pentru „Padre" sau

„Părintele”.)

9. Marţial, *Epigrame*, X, 47: „Summum nec optes nec metuas diem”.

lO. Expresia *felix culpa* provine din pasajul „O *felix culpa*, quae *talem… meruit Redemptorem*” („O, fericit păcat care ne-a adus un Răscumpărător atât de mare”), aflat în *Praeconium Paschale* din liturghia de Sâmbăta Mare, prin care se semnifică figurat faptul că păcatul lui Adam a avut şi o parte bună, şi anume venirea lui Cristos.

11. Probabil Padre Antonio Vicent, iezuit cata-lan (1837 – 1902), profesor de Scriptură şi ebraică, apoi de biologie şi sociologie la Valencia, militant pentru cauza muncitorilor spanioli, în apărarea cărora a creat un mare număr de cercuri catolice în întreaga Spanie? autor, printre altele, al unei cărţi despre *Socialismo y anarquismo* (1893). Unamuno însuşi militase în rândul socialiştilor până în 1897.

12. Prieten deseori invocat de Unamuno în *Jurnalul intim*. Este vorba de Leopoldo Gutierrez, căruia avea să-i şi încredinţeze caietele *Jurnalului*.

13. Adolf von Harnack (1851 – 1930), mare teolog luteran, profesor de istorie eclezias-*Note* tică la Leipzig, Giessen, Marburg şi Berlin. A dat, printre altele, *Lehrbuch der Dogmen-geschichte* (3 vol., 1885 – 1889), în care dezvoltă teza potrivit căreia dogma a fost rezultatul elenizării creştinismului, esenţa credinţei constând în evlavia fată de Dumnezeu-Tatăl.

14. Luis de Granada (1504 – 1588), de origine extrem de modestă, sprijinit şi trimis la studii de contele de Tendilla. Călugăr dominican din 1525, la Granada, predicator faimos, provincial al Ordinului său în Portugalia. A scris în trei limbi (latină, portugheză şi spaniolă), autor de tratate mistice şi traduceri. Operele capitale: Gura *de pecadores* (1556) şi *Introducción al simbolo de lafe* (1583), capodoperă de proză spaniolă.

15. Cel de-al treilea copil al lui Unamuno, născut la începutul anului 1896, bolnav de o hidrocefalie evolutivă, şi care, după câteva luni, a suferit şi un atac de menin-gită; a murit în 1902, în vârstă de aproape şapte ani. Se crede că boala copilului şi starea de inconştienţă aproape permanentă care i-a marcat scurta viaţă au avut un rol determinant în criza religioasă a tatălui său.

16. Joseph Deniile (1844 – 1905), după numele monahal: Heinrich Suso, împrumutat de la celebrul mistic din sec. al XIV-lea.

Note

Dominican german, profesor de teologie la Graz, predicator, critic vehement al lui Luther (în *Luther şi luteranismul*), cercetător al misticii germane medievale. Unamuno citează frecvent din cartea sa *Das geistliche Leben*, *cine Blumenlese aus den deutschen Mystikern des XIV. Jahrhunderts*, 1873.

17. Orientări politice care au marcat în Spania secolului al XIX-lea curentul conservator. „Carliştii" erau, în temeiul legii Salice, deşi aceasta fusese abrogată în 1830, partizanii lui Carlos Maria Isidro de Borbon, frate al regelui Fernando al VII-lea, ca succesor la tron, şi adversari ai prinţesei Isabel, fiica lui5 susţinută, într-o suită de războaie sângeroase, de către burghezia liberală. „Integriştii", reprezentaţi de Cândido Nocedal (1864 – 1907) prin ziarul său *El siglo futuro*, cereau menţinerea integrală a tradiţiilor spaniole; „metişii" (*mestizos*) admiteau unele principii liberale, în timp ce „neocatolicii" („neos" în text) luptau pentru respectarea strictă a tuturor principiilor moralei creştine şi a directivelor Romei în viaţa politică şi socială din Spania.

18". Iar Iisus, auzind, a zis: Această boală nu este spre moarte, ci pentru slava lui Dumnezeu, ca, prin ea, Fiul lui Dumnezeu să se slăvească".

Note

19. *Growth în Holiness*, 1854.

20. *Imitaţia lui Cristos*, III, XIV, 4.

21. Călugări din Ordinul cistercian reformat, al căror sediu principal era La Trappe. Regulile de viaţă comunitară erau extrem de severe.

22. Aluzie la un episod din romanul *Paz en la guerra* (1897), în care mama, Josefa Ignacia, se roagă pentru fâul ei Ignacio, ucis în lupta de la Somorrostro, vezi ediţia Espasa Calpe, col. Austral, 1964, pp. 235 – 236.

23. Soţia lui Unamuno, Concepción Lizárraga, cu care s-a căsătorit în 1891, aşa cum hotărâse în taină încă de la vârsta de paisprezece ani, şi care avea să-i dăruiască nouă copii.

24. *Ioan*, 11, 16.

25. Scriitor catalan bilingv (1848 – 1921), critic, filozof şi istoric, influenţat de Auguste Comte şi Emile Littre. Prieten cu Ernest Renan, se manifestă ca gânditor pozitivist, antireligios şi anticlerical.

26. Versuri din celebrul sonet mistic anonim, *Soneto a Cristo crucificado* („No me mueve, mi Dios, para quererte…"), tipărit pentru prima oară în 1628 şi atribuit pe rând, dar fără argumente decisive, unor foarte mari nume ale literaturii spaniole (Sfânta Tereza din Ávila, Juan de Ávila şi chiar Lope de Vega).

Note

27. José Martânez Ruiz (1874 – 1967), important critic, eseist şi romancier spaniol, reprezentant al „generaţiei de la '98", cunoscut sub pseudonimul de Azorin.

28. Francisco Navarro Ledesma (1869 – 1905), scriitor şi ziarist reputat în epocă, profesor la Istituto de San Isidro din Madrid. Cartea sa cea mai importantă este *El ingenioso hidalgo Miguel de Cervantes Saavedra* (1905).

29. Prescurtare de la „Muerte", introduce reflecţiile pe această temă.

30. Juan Arzadun, prieten al lui Unamuno, cu care a întreţinut o corespondenţa între 1892 şi 1920.

31. Hebdomadar, organul oficial al „Agrupación Socialista de Bilbao". Unamuno i-a fost colaborator asiduu şi, după cum spune el însuşi, anonim, între octombrie 1895 şi aprilie 1897.

32. Roman al Fraţilor Goncourt, Edmond (1830 – 1870) şi Jules (1822 – 1896), publicat în 1869.

33. Roman al lui Joris-Karl Huysmans (1848 – 1907), publicat în 1895.

34. Nu este prima oară când Unamuno îşi manifestă adversitatea fată de Ernest Renan (1823 – 1892), a cărui *Vie de Jesus* a apărut în 1863.

35. David Friedrich Strauss (1808 – 1874), teolog evanghelic, profesor la seminarul din

Note

Maulbronn, apoi la universitatea din Tübingen. Publicarea cărţii sale *Das Leben Jesu* (1835) i-a adus sfârşitul carierei academice. Alte cărţi: *Christliche Glaubenslehre* (1840/41); *Christus des Glaubens und der Jesus der Geschichte* (1864); *Der alte und der neue Galube* (1872). Contribuţii foarte importante la critica ştiinţifică a Bibliei. 36. Henri-Frederic Amiel (1821 – 1881), scriitor elveţian de expresie franceză, profesor de estetică şi filosofie la Universitatea din Geneva. I s-au tipărit postum *Fragments d'un journal intime*.

37. Atacul minimalizant al lui Unamuno împotriva lui François-René de Chateaubriand (1768 – 1848) poate rezuma o lungă serie de incompatibilităţi, traduse polemic, nu şi fără o încărcătură umorală, între catolicismul spaniol şi cel francez. *Le Génie du christianisme ou Beautes de la religion* (1802) reprezintă rodul revenirii lui Chateaubriand la credinţă.

38. Partizanii priorităţii necondiţionate a autorităţii Sfântului Scaun în dauna prerogativelor coroanei spaniole. Unamuno foloseşte, credem, termenul într-o accepţie mai generală.

39. Aluzie la Bazar de la Charite, instituţie filantropică creată în 1855 şi instalată într-o construcţie de lemn pe rue Jean-Goujon. La 4 mai 1897, în cursul unei

Note reprezentaţii cinematografice, a izbucnit un incendiu devastator: au pierit în flacări 117 persoane, printre care şi ducesa d'Alençon. Pe locul Bazarului a fost înălţată în 1901 o capelă comemorativă, Notredame de Consolation.

40. Dominican francez, renumit predicator (1835 – 1910). Predica pe care a ţinut-o la comemorarea victimelor incendiului de la Bazar (vezi nota anterioară) a fost interpretată ca un atac la adresa guvernului şi i-a adus sancţiuni severe.

41. Părintele Henri-Gabriel Didon, scriitor şi educator francez (1840 – 1900), dominican. Rod al unei şederi în Palestina, cartea sa *Jesus-Christ* s-a bucurat de un succes considerabil. Alte scrieri: *La science sans Dieu* (1878); *La foi et la divinite de Jesus* (1894) etc.

42. Mistic german (1295 – 1366), dominican. Scrieri: *Ceasornicul înţelepciunii* şi *Cărticica veşnicei înţelepciuni*. Beatificat în 1831.

43. *Matei*, 5, 48, unde se spune „Tatăl *vostru*". 44. Vezi nota precedentă.

45. Sf. Cassian relatează în prima serie a conferinţelor sale, *Collationes Patrum*, discuţiile pe care le-a purtat, printre alţii, cu avva Moise, despre viaţa religioasă (*Sources Chrétiennes*, t. I). Conform tradiţiei, avva Moise a fost un etiopian căzut în robie; evadând, a devenit căpetenie de tâlbari şi

Note s-a dedat jafului şi omorurilor până când, atins de har, s-a retras în pustia Sketis, sub ascultarea Sfântului Macarie cel Mare, şi şi-a răscumpărat trecutul printr-o viaţă ascetică riguroasă, ajungând preot. Ar fi murit pe la anul 400, refuzând să se apere împotriva

berberilor care-i atacaseră mănăstirea de la Dair al-Baramus (Wadi Natrun).

46. Teolog şi mistic scolastic de origine scoţiană (c. 1110 – 1173). Din 1155 a intrat în mănăstirea Sf. Victor de la Paris, unde a şi murit. Scrieri dogmatice şi comentarii biblice importante.

47. Vezi Cervantes, *Don Quijote*, II, cap. 74.

48. Traducere posibilă: *În jurul neaoşismului*. Operă alcătuită din cinci eseuri, dintre care primele patru („Tradiţia eternă", „Rasa istorică", „Spiritul castilian" şi „Mistică şi umanism") au fost publicate în revista *Espaha moderna* în 1895, în volum (1916) adăugându-li-se şi cel de-al cincilea („Marasmul actual al Spaniei"). Unamuno examinează în profunzime conştiinţa şi esenţa istorică şi spirituală a Spaniei, precum şi provocările şi necesitatea imperioasă a europenizării ei, temă centrală în reflecţia „generaţiei de la '98".

49. Francis-Ferdinand, baron de Geramb (1772 – 1848), fost ofâţer, în care calitate a luptat împotriva Franţei în armata aus-*Note* 293

triacă şi în cea spaniolă, a fost arestat şi închis la Vincennes; eliberat în 1814, devine trapist la Val-Sainte şi se călugăreşte (1817) la mănăstirea Portdu-Salut (Mayenne); după desfiinţarea acesteia de către Revoluţia din iulie (1830), se refugiază la abaţia Mont-Saint-Bernard. Întreprinde o călătorie în Palestina (1830 – 1833), e numit abate şi procuror general al Ordinului Trappei. Scrieri: *Lettres* a *Eugene sur VEucharistie* (1827); *Pèlerinage a Jerusalem et au Mont-Sinai* (1836); *Uunique Chose necessaire ou Reflexions*, *pensées et prieres pour mourir dignement* (1836); *Voyage de la Trappe a Rome* (1836) etc.

50. Vezi nota 16.

51. O tradiţie încă în vigoare la fânele sec. al XIX-lea, căreia i se alătură, după cum se vede, şi Unamuno, atribuia scrierile lui PseudoDionisie Areopagitul acelui ucenic al Sf. Pavel convertit la Atena. Ele au fost în realitate redactate cu câteva secole mai târziu, nu mai devreme de sec. al IV-lea.

52. *Berachah*, pl. *berachoth*, binecuvântare, cuvânt de laudă sau mulţumire în cultul mozaic.